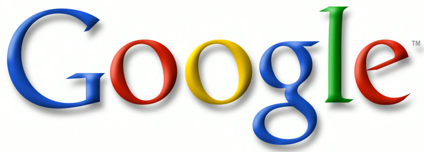

IRSKE STUDIER

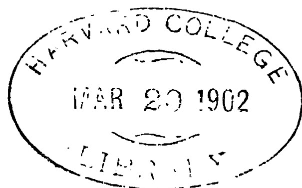
CHR. SARAUW

IRSKE STUDIER

Tandem fit surculus arbor.

KØBENHAVN
DET SCHUBOTHESKE FORLAG
J. L. LYBECKER OG E. A. HIRSCHSPRUNG
1900

Det filosofiske fakultet har antaget denne afhandling til offentlig at forsvares for den filosofiske doktorgrad.

København, den 2. juni 1900.

H. Møller,
f. t. dekanus.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

Indhold.

Latinske Ord i Irsk.

Old Irske Verber.

Kilder.

GC. Grammatica Celtica construxit Zeuss, curavit Ebel. Berol. 1871.

Sprsch. Stokes Urkeltischer Sprachschatz. Göttingen 1894.

Asc. Ascoli Glossarium Palaeo-Hibernicum (Il Codice Irlandese dell' Ambrosiana II I—CCCVIII).

Wb. (aug., pcr., bcr.). Stokes The Old-Irish Glosses at Würzburg and Carlsruhe. Lond. & Cambr., 1887.

Ml. Ascoli Il Codice Irlandese dell' Ambrosiana I 1878.

Sg. Samme bog, II.

De øvrige O. I. glosser er anførte efter

GH. Zimmer Glossae Hibernicae. Berol. 1879 (Suppl. 1886).

Det anvendte citationssystem er Ascolis, se Cod. Irl. II x sqq.

Tir. Tirechani Adnotatio. Anf. efter O'Don. 436 ff.

Fiacc, Broccan, se Ir. Txt.

Corm., O'Dav., Oing., se Three Irish Glossaries, by W. S. Lond. & Edinb. 1862.

O'Cl. O'Clery's Irish Glossary ed. by Miller, Revue Celtique IV—V.

Ir. Gl. Stokes Irish Glosses. Dubl. 1860.

Wi. Windisch Irisches Wörterbuch (Irische Texte).

Ir. Txt. Irische Texte mit Wörterbuch von Windisch. Leipz. 1880.

Ir. Txt. II Irische Texte II 1—2 herausgg. v. Stokes u. Windisch. Leipz. 1884—87.

LU. Leabhar na hUidhre. Dubl. 1870.

Atk. LB. The Passions & the Homilies from Leabhar Breac, by Atkinson. Dubl. 1887.

Atk. Keat. Keating The Three Shafts of Death, by Atkinson. Dubl. 1890.

Luc. Fid. Molloy Lucerna Fidelium. Romae 1676.

Donl. (Donlevy) The Catechism or Christian Doctrine. Paris 1742.

M. C. Mac Cuirtin The English-Irish Dictionary. Paris 1732.

Connell. (Connellan) An English Irish Dictionary. Dubl. 1814.

O'R. O'Reilly An Irish-English Dictionary. Dubl. 1817.

O'Don. Suppl. Samme bog, med O'Donovans Supplement. Dubl. s. a.

Con. (Coneys) An Irish-English Dictionary. Dubl. 1849.

Fol. Foley An English-Irish Dictionary. Dubl. 1855.

O'Don. O'Donovan A Grammar of the Irish Language. Dubl. 1845.

Sull. Searc-leanmhain Chríosd, le Tomas a Cempis. Leis an Athair Dómhnald ó Súilliobháin. Baile Ath-Cliaith 1822.

Cath. O Catháin (Kane) Tiomna Nuadh. Baile-Atha-Cliath & Lúnduin 1858.

M'Alp. M'Alpine A Pronouncing Gaelic Dictionary. Edinb. 1890.

Mackenzie. Samme bog, II, An Engl.-Gaelic Dictionary.

Stew. Stewart Elements of Gaelic Grammar. Edinb. 1812.

Mab. The Text of the Mabinogion ed. by Rhŷs and Evans. Oxf. 1887.

Dav. Davies Linguae Britannicae et Linguæ Latinae Dictionarium Duplex. Londini 1632.

Rowl. Rowland A Grammar of the Welsh Language. Wrexham (1876).

LATINSKE ORD I IRSK

Det mærkeligste ved de Latinske ord i Irsk er at Latinsk p undertiden findes gengivet med c (k), og ligeledes undertiden Latinsk f med s: paaske hedder *caisc*, og vindue hedder *senester*. Den nu almindeligt gældende forklaring af disse forhold er, oprindelig udtrykt saaledes: »Die Lehnwörter, welche s = f im Anlaut aufweisen, sind wohl ähnlich zu beurteilen wie die mit c = p, d. h. sie wurden durch die Kymren vermittelt, und *srian* = *ffrwyn* = *frēnum* u. s. w. richteten sich nach *srōn* = *ffroen* u. s. w.«. Schuchardt, Gröbers Zs. IV, s. 132. Nøiere, men jeg veed ikke i hvor nøie overensstemmelse med ophavsmandens tankegang, er denne hypotese udviklet i Güterbocks Bemerkungen üb. die Lat. Lehnwörter im Ir., 1882, s. 91—103. Hvis jeg intet misforstaar, skulde de Britanniske missionærer have omdannet de Latinske ord efter de lydregler der gælder for etymologisk korrespondens mellem Britannisk og Irsk. Missionærerne havde bemærket at til Britannisk p svarer Irsk c, til Britannisk ff Irsk s, og disse regler overførte de saa paa en del af de Latinske ord — men kun paa en del — »um sie den Iren mundrecht zu machen« (s. 101). — Om præmissernes rigtighed kan der ikke tvistes: Walisisk *map* »søn« og *ffrwt* »strøm« er Irsk *macc* og *sruth*; og man synes da at have

slaaet sig til ro paa denne forklaring. Sagen er »längst erkannt« (Zimmer, Kuhns Zs. 32, 169).

2 Mig har forklaringen altid forekommet bundforkert. Thi den ser jo egenlig helt bort fra de i sin tid foreliggende lydforhold, og regner med en sproghistorisk bevidsthed som faktor paa en maade som synes lidet stemmende med sprogets naturlige væsen. En given praxis for behandlingen af fremmede sproglyd vil dog vel altid fra først af bero paa det aktuelle, ikke det historiske, indbyrdes forhold mellem de udvekslende sprogs lydsystemer, idet i hvert enkelt tilfælde den akustisk nærmest liggende lyd eller lydforbindelse substitueres; og den vil næppe fastholdes ved nye laan, naar dens aarsag er fuldstændig ophævet. Derimod tror jeg vel at den egenlige grund til en bestemt substitution let kan unddrage sig vor iagttagelse, fordi vi aldrig kender svundne tiders lydsystemer fuldt tilbunds — om idethele mere end ganske overfladisk.

3 Heldigvis hører der til forstaaelsen af de her omhandlede substitutioner ikke nogen dybere fonetisk indsigt end den overleveringen direkte giver os. Der var i det Irske sprogs egne forhold aarsager der nødvendigt førte dem med sig, og disse aarsager er det ikke vanskeligt at faa rede paa. De er ikke en gang ubekendte. Substitutionen af c for p var forklaret i Rhys's Lectures on Welsh Philology 1877, p. 369 ff., i overensstemmelse med de historisk givne lydforhold; aarsagen til den anden ligger i grammatiske forhold som kendes af alle og enhver, om end maaske den fulde rækkevidde af deres betydning for behandlingen af laante ord aldrig er gjort helt tydelig. En gennemført fremstilling af det hele æmne vil forhaabenlig vise paa hvilken side sandheden er.

I.

Latinsk p er blevet Irsk c i følgende ord*): 4

pascha 〉 *caisc*
purpura 〉 *corcur*
pluma 〉 *clūm*
planta 〉 *cland*
puteus 〉 *cuithe*
pallium (»velum sanctimonialium«, Cang.) 〉 *caille* (*calla* »vail«, Foley)
pre(s)byter 〉 *cruimther*. — Den Irske form af dette ord er identisk med O. Fr. *prevoire*, som man afleder af **prebitru*, **præ-byter*, en folkeetymologisk omdannelse (Schwan, Altfrz. Gramm.).

Om *fescor* »vesper« hører til denne gruppe, kan ikke afgøres med bestemthed; jeg nævner det kun for at tilføie at det i hvert fald er ganske ugyldigt som grundlag for Keltiske lydregler.

Vi har her aabenbart to ting at forklare: hvor- 5
ledes kom Irerne til at bruge c for p, og hvorfor gjorde de det ikke i alle ord? Eller, hvis de gjorde det til en tid, hvorfor blev de ikke ved med det?

Svaret ligger i sprogets historiske udvikling. Paa Irsk var, som i de andre Keltiske sprog, det oprinde-

*) En liste over Latinske laaneord findes i Stokes's Three Irish Glossaries, Lond. & Edinb. 1862, p. XX ff.

lige p forstummet, saa at folket ikke kendte denne lyd. For at gengive det Latinske p greb de efter det akustisk nærmest liggende. Men det var i den ældste tid ikke c men q. Det er en fuldkommen holdbar antagelse at Irerne ved kristendommens indførelse endnu havde bevaret den gamle modsætning mellem k og q, som i historisk tid, under den ene eller den anden form, findes i samtlige andre vestlige sprog. Saa meget mere som forskellen endnu er overholdt i Ogham-indskrifterne, hvor f. ex. *macc* endnu hedder *maqq*, svarende til Walisisk *map*. Dette q har været en stærkt labialiseret lyd, liggende saa nær ved p at den hvad dag det skulde være kunde slaa over i et p, som det jo virkelig er sket i Britannisk og andre sprog: det kunde aabenbart i et p-løst sprog meget vel bruges til at gengive p, og det er sikkert slet ikke gaaet op for Irerne dengang at deres udtale af Latin ikke var udmærket.

6 Paa Brandon Mountain staar en mærkelig sten der bærer et kors og en Ogham-indskrift. Man læser *qrimitirros*, og tyder dette som »presbyteri«, »en præsts (sten)«. Ordet anses for identisk med senere Irsk *cruimther* (Rhys, anf. st.). Hvis dette er rigtigt, er der vist ikke mere at diskutere: saa staar q for p paa sten. Jeg har ingen ret til at bygge paa dette mindesmærke; men jeg vil rigtignok ganske uafhængigt deraf fastholde min opfattelse af sagen.

7 Da tre af ordene hænger nøie sammen med den kristne kultus, er det nødvendigt at sætte deres optagelse til samme tid som kristendommens indførelse; ret langt ned i den kristne tid kan q ikke have holdt sig. Saa er det blot mærkeligt at selve den Irske apostels navn begynder med p. Ja, men nu træffer det sig saaledes at i en af de gamle hymner, Fiaccs hymne der skildrer Patrics liv, og andensteds, bruges ogsaa navnet *Cothr(a)ige*. Dette er da

aabenbart den oprindelige Irske gengivelse af navnet *Patricius;* det Old Irske *Patric* (203 r) er et senere laan. Saaledes har Todd for mere end 40 aar siden forklaret sagen (Proceed. Royal Irish Acad. VI, 292; cf. hans Book of Hymns 1855, p. 26); senere, i sin Patric-biografi 1864, p. 363 f., har han taget sin tydning tilbage, vistnok meget nødig og maaske kun paa skrømt, »fordi de eminente sprogforskere Mr. W. Stokes og Dr. Siegfried ikke billigede den«. Af hvad grund disse eminente har forkastet bygningens hovedhjørnesten, er ikke godt at vide: lydhistoriske indvendinger mod Todds antagelse kan overhovedet ikke gøres, thi ogsaa i andre ord finder vi ă gengivet med ŏ (axilla 〉 *ochsall,* macula 〉 *mocoll,* prandium 〉 *proind*), ligesom grænsen mellem disse to vokaler paa Irsk idethele ikke er fast; og i øvrigt passer alt nøiagtigt til det yderste, bedre endda end Todd vidste af. — Stokes, Sprachschatz 67, forklarer *Cothraige* som *Catu-rīgios*: aabenbart har den hellige Patric kun i ringe grad formaaet at mildne Irernes vilde sæder, siden de hædrede selve forkynderen af fredsbudskabet med tilnavnet — Krigskongen! — Uafhængigt af Todd har Rhys i Academy, March 28, 1885, p. 225, ligeledes identificeret *Cothraige* med *Patricius.*

Jeg tror ikke der er mere grund til betænkelig- 8
heder i denne sag, end til at tvivle om at *Keiser* er det samme som *Cæsar*, eller *Descartes* det samme som *Cartesius.* Hele sagen bliver fuldstændig klar. Paa Patrics tid, i det 5te aarhundrede, gengav Irerne p med q. Dette q mistede ikke længe efter sin læbelyd og faldt sammen med c. Derefter havde Irerne ikke mere noget brugeligt substitut for p, og saa blev de nødt til at lære at sige p.

Det kan bevises at der er en kronologisk mod- 9
sætning mellem c-ordene og p-ordene. De to former

af Patrics navn er lydhistoriske paradigmer. I den gamle form, *Cothraige*, er de Latinske klusiler efter vokal blevne til spiranter, og det samme er sket i de øvrige c-ord: *cuithe*, *cruimther*. Men gennemløber vi de ord der har bevaret p: petrus 〉 *petar*, pater 〉 *pater*, spiritus 〉 *spirut*, capitulum 〉 *caiptel*, purgatorium 〉 *purgatōir*, pacem 〉 *pōc* (»kys«), spiraculum 〉 *spiracul*, præceptum 〉 *precept*, for ikke at tale om opera 〉 *opair*, scopare 〉 *scōp-*, o. s. v., finder vi som i *Patric* den regel at tenuis efter vokal stadig er klusil. Det vil sige, c-ordene følger reglerne for den Irske aspiration, p-ordene ikke: altsaa er c-ordene ældre end p-ordene.

10 Jeg maa lige nævne nogle tilsyneladende undtagelser fra den sidste regel. Ordene *peccad* af peccatum, og *oipred*, gen. *oipretho*, af operatio, er tydeligt nok hiberniserede former der har sluttet sig til de talrige Irske verbalsubstantiver paa *-ad* (*molad*, *ēllned*, *fuillned* o. s. v.). Enhver vil jo indrømme, at f. ex. *mertrech* af meretricem, hvor det uaspirerede t staar stift imod det aspirerede c, er optaget efter aspirationens tid og har faaet den Irske endelse *-ech*. Verbet *predach-* »prædicare« har rettet sig efter *bendach-* »benedicere« og *maldach-* »maledicere«. Endelig har *pairche* af parochia sit ch fra den Latinske ortografi, ligesom Walisisk *mynach* »monachus«, eller som Engelsk *catholic* sit th.

11 I de ældre laan foreligger endelserne *-ius*, *-eus*, *-ium*, som *-e*: *Cothraige*, *cuithe*, *caille*; disse ord har sluttet sig til de Irske *jo*-stammer. Men endelserne er forsvundne i de yngre laan: *Patric*, *proind* (prandium), *purgatōir*, *sacarbaicc* (sacrificium). Forskellen beror udentvivl paa den hurtigere afslibning af de Britanniske endelser: ved den historiske tids begyndelse har Irsk endnu fem kasus i regelmæssig

brug, Britannisk ingen. De ældre laan gik til Irland med fyldigere endelser end de yngre.

Der er altsaa en tredobbelt modsætning mellem 12
de ældre laan, der giver p med c, tenuis efter vokal med spirant, og endelsen -iu- med -e; og de yngre laan, hvor p er p, tenuis er klusil, og endelsen -iu- er bortfalden.

Det interessanteste af de gamle laan, næst efter 13
Cothraige, er vel planta 〉 *cland.* Dette ord har i oldsproget betydningen »plantatio, plantare« 63^{b}_{9}, 102^{b}_{3}, dernæst »sæd, afkom, slægt«; nu gælder vel, som ved Walisisk *plant*, kun den afledede betydning: *fear gan bhean gan chlann*, »mand uden kone og børn«; *Clann an Toisich,* »Mackintosherne« — et udtryk for clanen af ganske samme art som »Israels Børn«. Hvorledes det skulde være forsvarligt eller rimeligt eller muligt at gøre to forskellige ord ud af dette *cland*, og stille det ene sammen med Indisk *kúla*, og endogsaa med Græsk *τέλος* »afdeling, hold, af krigere«, det veed jeg ikke. Den sammenlignende sprogvidenskab er daarligt tjent med Keltiske ord der overhovedet k a n være laante fra Latin, og burde indskrænke sig til det stof hvorpaa der ikke kan kastes skygge af mistanke. Det gaar med *cland* som med det Ur-Keltiske ord »*keppos*«, der skal have betydet »en have« og høre sammen med *κῆπος*. Jeg forudsætter at Irsk *cep* virkelig forekommer med denne betydning, der er ialfald et *ceapach* »a piece of ground laid out for tillage« — men det gør mindre til sagen. Jeg paastaar at alt hvad der hedder *cep, ceap,* paa Irsk kommer af cippus. Fra grundbetydningen »pæl, palisade« stammer alle ordets forskellige anvendelser: en stolpe, en blok til at pine misdædere, en klods om foden paa kreaturer, skomagerens læst; fremdeles, efter O'Reilly, en stamfader (»stock of a tribe«), og en grænse. Saasnart

vi er ved grænsen, har vi alt hvad vi behøver; thi et barn kan se at fra betydningen »grænse« kommer vi let til betydningen »omgrænset, indhegnet stykke land«, O'Reillys *ceap* »piece af ground, district«, og det nævnte *ceapach.* Eller hvad mener man om »*The English Pale*«? Hvad der er ret for *pālus,* er billigt for *cippus.* Det tilhørende verbum *ceapaim* »limit« faar paa den ene side betydningen »stop«, paa den anden »resolve« (»determine«); derfra er der kun et lille skridt til at bruge *ceapaim* »jeg blokker« i betydningen »jeg mener«, som man gør i Kerry.

14 Naar *planta* i det 5te eller 6te aarhundrede blev gengivet med *qlanda,* saa kom det vel af at Irsk paa den tid ikke havde noget *nt.* Det oprindelige nt, som vi har i *cant* 〉 *cēt* »centum«, var altsaa saavidt forandret at det ikke kunde bruges ved gengivelsen, og sammenslutningen af n (+ vokal) + þ til nt endnu ikke kommen istand. Naar overgangen nt 〉 t (d) ikke har ramt de ældste laan — thi *argat* »argentum« kan vi se bort fra: det er vist umuligt at sige om det er et ældgammelt laan eller oprindelig Keltisk — saa har den endnu mindre ramt de yngre. Vi maa altsaa i *abstanit* »abstinentia« og *pennit* (22^{3}_{5} og senere) »poenitentia« se omdannelser efter ord som *lagait* (dat.) »parvitas« (26^{r}_{11}), *lethit* »latitudinem« (3^{v}_{13}; cf. Mac Cuirtin »breadth«, *leathfhad;* »pain«, *peannuid;* forskellen mellem *-ad* og *-uid* beror paa en yderst almindelig vaklen mellem to deklinationer). Det første t i *poenitentia* er behandlet som t i det sene laan trinitatem 〉 *trindōit (din trindoti* 15^{b}_{4}, *trīonnōid* Luc. Fid. 27, 29; Donl. 22, 24.). — Idethele kan vi ikke vente at finde stor troskab i bevarelsen af suffixer, eller hvad der kan gælde derfor*). Irerne har af Eng. pea-cock

*) Mit øie falder paa ordet *parlamaid* »parliament« hos M'Alpine.

»paafugl« gjort et *pēac-ōg* med en formindskelses-endelse der er hyppig i dyrenavne. Det Irske ord for barbeer er *bearrbōir* med omdannelse af suffixet og tilknytning til *bearradh* »at klippe«. Af Eng. pillow kommer *peiliūr* (M. C.), af season: *sēasūr* (Fol.); men af *parlour* har man *pārlūs,* der vel har laant sin endelse fra *bācūs* »oven«, A. S. *bæc-hūs;* af lodgings: *lōisdīn* (Fol.); af crystallus Wal. *crisial, crisiallt, crisiant.* Wal. *bed-ydd,* der dog vel maa komme af baptisma trods den mærkelige behandling af p (Irsk *baithis),* har sit suffix fra ord som *cref-ydd* »religio«. Wal. *penyd* »poenitentia« er vel dannet som biform til **penydeint* efter forholdet *dioddef: dioddefeint* »passio«.

Det er nu vel ikke tvivlsomt at laanene ancora 15
〉 *ingor,* uncia 〉 *unge,* cancelli 〉 *caingel* tilhører den ældre tid; derimod centrum (Wal. *cethr,* Bret. *kentr* »éperon«) 〉 *cinteir* gl. calcar 50^{r}_{21}, *inna centir,* g. pl., gl. cami 51^{b}_{22}, templum 〉 *tempal,* punctum (Wal. *pwngc)* 〉 *ponc,* quinquagesima 〉 *cingciges,* francicus 〉 *frangcach* (Ir. Gl., med Irsk suffix), den senere periode. I Walisisk finder vi ingen forskel i behandlingen: *plannu, angor, cangell; frengig, teml.*

I den Irske form for carbunculus: *carmocol* har 16
jeg altid, som Atkinson LB., set en folkeetymologi med indsættelse af *mocol* »globe, eye-ball«. Det er netop af den slags ord som mest ægger til omdannelse: *karfunkel, escarboucle.* Man kan hermed sammenligne *mongchū* (Fol.) af Eng. monkey, hvor *mong* er »manke« og *cū* »hund«. Wal. *adargop* af Eng. *attercoppe* »edderkop« indeholder vel ordet *adar* »fugle«.

Foran s var n sikkert blevet stumt inden de 17
Latinske ord naaede Britannien. Lat. *mensa* er Spansk *mesa,* Got. *mês,* Tysk *mias,* Wal. *mwys* og Irsk *mias.*

Vi har af *pensum* Wal. *pwys* og Irsk *pīs,* af *incensum* Cornisk *encois* GC. 1078 og Irsk *ingchis,* af *census* Irsk *cīs,* af *sensus* Irsk *sēis,* af *consecro* Wal. *cyssegru* og Irsk *cosecraim,* af *consilium* Wal. *cyssul* og Irsk *cuisil.* Rent litterære former er Irsk *conson* »consonans« imod Wal. *cysson,* og *sens,* medens *sians* er en underlig bastard af *sēis (*sias)* og *sens.* — Ogsaa foran f mangler n allerede i Walisisk: af *infernum* kommer Wal. *uffern,* Irsk *iffern;* af *confessio* Wal. *cyffess,* Irsk *coibse.* Irsk *conflechtaigthi* gl. congrediendum 16$^{a}_{11}$ beror paa litterært laan.

18 Endnu een tidsbestemmelse kan let gives. Latinsk betonet ā foreligger undertiden paa Irsk som ō, hvilket efter Güterbocks rigtige bemærkning skyldes en Britannisk, ikke en Irsk, lydovergang. Vedkommende ord: orātio (W. *arawd)* 〉 *orōit,* altāria (W. *allor)* 〉 *altōir,* pācem (W. *poccyn)* 〉 *pōc,* cāritātem (W. *cardawd)* 〉 *cartōit,* trinitatem (W. *trindod)* 〉 *trīndōit,* vocābulārium 〉 *foclōir,* — samt Irsk *rōt* »vei« af Wal. *rhawd,* der atter kan være laant fra A. S. *(rād),* men ogsaa kunde komme af roden *rhed* »løbe« — maa efter sagens natur være sene laan, og dette bekræftes tydeligt af konsonanternes behandling: ord med ō for ā og spirant for tenuis forekommer ikke. Der ligger næppe nogen vægt paa Patrics *mo De broth,* »quod Scotici dicunt corrupte«. De ord der bevarer ā tør da anses for tidlige laan, saasom dies Mārtis 〉 *Māirt,* Mārtius (W. *Mawrth)* 〉 *Mārta* (den moderne form, med -a af -e), cāseus (W. *caws)* 〉 *cāise:* endelsens bevaring i det sidste ord bekræfter dette. — I Irsk ubetonet stavelse holder ō sig, medens ā i de ældre laan er mere eller mindre stærkt reduceret: occāsio (W. *achaws)* 〉 *accuis,* septimāna 〉 *sechtman,* februārius (W. *chwefror)* 〉 *febra* med regelmæssig udskydelse

af det første r og de følgende vokaler. Det er dog ikke sikkert, at perioderne for ā netop falder sammen med perioderne for konsonanterne (cf. strāta > *srāid* »street« M. C.): maaske ordene med ō endog er meget sene laan.

II.

19 Latinsk f er blevet Irsk s i følgende ord:

fenestra > *senester*
fūstis > *sūist* (»flail«)
frēnum > *srian*
faba > *seib*
furnus > *sorn*
flecto > *slechtaim*
flagellum > *srogell.*

Det er af største vigtighed at dette udelukkende er sket i forlyd. Derved forpligtes vi til først og fremmest at undersøge om det paa nogen maade kunde staa i forbindelse med det eiendommelige system af forlyds-skifter, som man kalder *mutation*. I de Keltiske sprog veksler som bekendt ordets forlyd regelmæssigt under indflydelse af de foranstaaende pronominer, præpositioner, partikler o. s. v., saaledes at dens form er forskellig efter som disse ord i forhistorisk tid endte paa vokal, konsonant, nasal. Vi finder saaledes i Walisisk, foruden en upaavirket radikal-form *penn* »hovede«, en oprindelig postvokalisk form *ei benn* »hans hovede«, en oprindelig postkonsonantisk *ei phenn* »hendes hovede«, og en postnasal *fy mhenn* »mit hovede«. Paa Irsk findes kun tre former, idet den postkonantiske falder sam-

men med radikalen: *ceann* »hovede«, *a cheann* »hans hovede«, *a gceann* (c udt. som g efter opr. nasal) »deres h.« o. s. v. I begge sprog findes radikaler som ikke kan muteres. Efterat de virkende aarsager forlængst er ophævede, fastholdes mutationen med stor seighed som vigtigt grammatisk princip.

Naturligvis giver et saadant system let anledning 20
til analogidannelser — omdannelser som principielt ikke er forskellige fra hvad vi kender saa godt fra andre sprog, men ved principets særlige anvendelse tager sig noget besynderligt ud ved første bekendtskab. Omdannelsen bestaar sædvanlig i en forskydning af forholdet mellem radikal og aspirat — om vi for nemheds skyld tør bruge dette navn om den postvokaliske form — og to tilfælde kommer særlig i betragtning. Enten svarer een aspirat til to forskellige radikaler, hvorved veien er aaben til ombytning af radikalen med bevarelse af aspiraten; eller een og samme lyd kan være aspirat i een række og radikal i en anden række, og under den herved let frembragte forvirring kan det ske at en oprindelig aspirat ophøies til radikal og faar en ny aspirat, eller omvendt at en oprindelig radikal nedsættes til aspirat og faar en ny radikal.

Naturligvis er sprogets oprindelige ord og laane- 21
ordene for saa vidt ens stillede, og vi kan tage vore exempler i flæng. I Walisisk har radikalerne m og b samme aspirat f (= v), og følgen er en meget almindelig vaklen mellem m og b: *maban* og *baban* »barn«, *mywion* og *bywion* »myrer«, *bacon* og *macon* »bær«, *modrwy* og *bodrwy* »ring«; »tommel« hedder *bawd,* men »tomme« *mod-fedd; bwl rhod* »hjulnav« er identisk med Irsk *mol* »akse, nav«; *balc* og *malc* »grumus, porca« stammer fra A. S. *balc,* og *mainc* fra A. S. *benc* »bænk«; paa Eng. *mid-wife* »jordemoder« beror *byd-wraig,* ogsaa *myd-wraig* »corrupte

pro *byd-wraig*«. — Paa Irsk forekommer noget lignende, idet *bh* og *mh* ialfald delvis er faldne sammen: *beach* »en bi« er i Munster *meach;* for O. Irsk *muimme* (24^4_{11}) siges nu ogsaa *buime,* »nurse« (Fol.). Det Irske ord for podekvist *(graft, scion)* vakler mellem *beang(l)ān* (Mac Cuirtin, Coneys, Foley) og *meang(l)ān* (Foley, M'Alpine).

22 Paa Irsk er f dels aspirat til p, dels selv radikal. Derpaa beror det at *parochia* 〉 *pairche* i senere tid er blevet *fairche* (»diocese« Fol.), *probare* 〉 *promad* ligeledes *fromad,* med ophøielse af aspiraten til radikal. Omvendt er *fetarlaicc* »det Gamle Testamente« (veterem legem) blevet til *petarlaicc* (cf. Atk. LB. 701). Lignende tilfælde er Irsk *plūr* af Eng. *flour* »mel«; *maighistir pionnsa* »fægtelærer«, men *sgoil phionnsa* af Eng. *fencing school;* »fægter« hedder *pionnsōir.* — En ren Proteus er det Irske verbum *fillim* »jeg vender«, aspireret f. ex. i *nī fhillim (fh* stumt), »jeg vender ikke«. Her bruges i Gaelisk f som aspirat, hvortil man har dannet en radikalform *pill-* (M'Alp., Stew. 89, Campbell Popul. Tales I 39). Men idet f i visse dialekter blev til h (cf. Stew. 14), der ogsaa er aspirat til t, blev det muligt at konstruere en ny radikalform *till-* (M'Alp.).

23 Irsk *socht* »Tavshed« (Wi.) hedder nu *tocht* (Mac Cuirtin, Foley), idet t og s har samme aspirat h. Saaledes er *furnus* 〉 *sorn* videre blevet til *torn* »oven, stove« (Connellan), eller *toirn* »furnace« (id.), cf. O'R. *torn* »kiln, oven«.

24 Ord der begynder med vokal kender ikke modsætningen mellem radikal og aspirat. Men denne mangel kan der raades bod paa. Paa Irsk er f, i Walisisk g, blevet stumt ved aspirationen; følgelig kan man bruge en oprindelig vokalisk forlyd som aspirat og konstruere nye radikalformer med f paa Irsk, med g i Walisisk. Saaledes er Irsk *uar* »kold«

blevet *fuar,* og mangfoldige ord er i tidens løb gaaede samme vei. Saaledes har det tilsvarende Walisiske ord *oer* faaet en biform *goer* (Dav.), saaledes er W. *allt* »collis« GC. 113 nu ogsaa *gallt,* og til Irsk *ord* »hammer«, O. W. *ord,* svarer nu *gordd.* Ligeledes er *wyneb* »facies« *(am y hwyneb,* Mab. 11) nu *gwyneb (y = u),* Rowl. Gr. p. 3, og for *addewid* bruges »corrupte« *gaddewid* »promittere«, Dav. Naturligvis gaar det laante ord paa samme maade: Eng. *(h)onest* er blevet Wal. *gonest,* idet man siger *dyn gonest, dynes onest,* »hæderlig mand, kvinde«; ligeledes er Lat. *urna* blevet *gwrn.* Af det Nordiske *vindauga* kommer Gaelisk *uinneag,* idet man gav *win* med u + mouilleret n, men i Irland siger man *f-uinneog.* Omvendt hedder Italien i Irland: *Eadail,* men i Skotland: *Feadailt* (M'Alp.)

25 Sjældnere hænder det modsatte, at Irsk f, Wal. g, opgives: dog har man paa Irsk faaet *espartain* »aften« af *vespertina,* hvor v skulde have givet f; Irsk *fainleoc* »svale« (Wal. *gwennawl)* er nu *ainleog* (Fol.), *ainleag* (M'Alp.). En saadan overgang til en daarligere række forekommer ogsaa ved Wal. *enw* »navn«; ord med vokalisk forlyd faar efter visse ord et h, f. ex. *ei henw* »hendes navn«: nu findes ogsaa *henw* som radikal med uforanderligt h. Formodenlig hører W. *hoedl* »liv« sammen med synonymerne *oed* og *oes.* Omvendt har W. *helw* »eiendom«, Irsk *sealbh,* faaet en biform *elw.*

26 Et andet forhold, som intet har at gøre med mutationen, kan komme til at spille med ind. Forlyden n gaar undertiden tabt som følge af feildeling ved artiklen *(inn),* paa lignende maade som i Eng. *adder* = Tysk *natter.* Derfor er *numerus* 〉 *numir* senere *umir, uimhir* (Wal. *nifer* har den uregelmæssige vokal fra synonymet *rhif), ness* »væsel« er nu *eas,* og *nuall* »raab« nu *uall;* for *nathair nimhe* »ad-

der, viper« siges ogsaa *athair nimhe,* Fol., cf. Tiomnadh Nuadh 1602: *na haithreacha neimhe,* Matth. 10, 16; *tāinic aithir nimhe amach,* Acts 28, 3; *ō amharc na haithreach nimhe,* Rev. 12, 14. For ældre Irsk *nenntōc,* Ir. Gl. 208, »urtica«, har O'Reilly *neantōg, eantōg,* og med foransat f: *feantōg;* Mackenzie kender *feanntag* og *deanntag.*

27 Hvad sker nu, naar det laante fremmedord begynder med en konsonant som i det Keltiske sprog vel er aspirat men ikke radikal? Saa sker næsten altid dette, at ordets oprindelige form bruges som aspiratform, og at der dertil dannes en ny radikalform i overensstemmelse med systemet. Engelsk *whip* har Skotterne opfattet som *chuip,* altsaa en aspiratform hvis radikal maatte blive *cuip* (M'Alp.); *wheel* er paa samme maade blevet *cuidheal* (ibd.; dh. stumt). Af Eng. *wall* kommer Irsk *balla,* asp. *bhalla;* af *warrant* Irsk *barāntus;* af *vicar* Irsk *biocāire;* af *violin* Irsk *bilīn* (Fol. 135); af *vice,* Fransk *vis* »skrue«, Irsk *bīs.* Eng. *wormwood* har givet Irsk *mormont* (M. C. 71 b), men Gaelisk *burmaid* (M'Alp.) »malurt«. Fra Eng. *vote* stammer Gael. *bōid* (M'Alp.), Irsk *mōid, mōit* »vow«, Atk. LB. Eng. *velvet* »fløiel« er blevet Wal. *melfed,* af *venture* kommer W. *mentraf* »jeg vover«, af *vantage* »fordel« W. *mantais,* men af *vernish* »fernis« W. *bernais.* Fransk *vielle* har givet Bretonsk *biel, vilain* Br. *bilen* o. s. v. — Engelsk y- bliver paa Irsk aspiraten gh-, hvortil g er radikal; saaledes kommer Irsk *giosda* af *yeast* »skum, gær«, *gīomānach* (Fol.) af *yeoman.* — Paa Irsk er h aspirat til s og t; derfor er Eng. *handsel* blevet Gael. *sainnseal;* Eng. *heckle* »en hegle« Gael. *seiceal* (M'Alp.) og Eng. *hatchel* Irsk *taistiall* (Fol. 160 staver *taithstiall,* men th er stumt; st er

normal gengivelse af tch). Af Eng. *hap* kommer ligeledes Gael. *tapadh* »heroic feat, success«, Irsk *mīo-thapadh* »mishap« (Con.). —

Det vilde næppe være vanskeligt at gøre listen 28
adskilligt længere, men jeg tænker det kan være nok. De ældste exempler paa denne Keltiske laaneregel er de Latinske ord hvis f er blevet til s. Paa den tid, da de blev optagne, havde Irsk ikke f som radikal, thi den senere radikal f var dengang w: af *vinum* kommer *fīn*. Derimod havde man en mutationsrække med s som radikal og f som aspirat, bedst bevaret i ordet for »søster«. Som man nu sagde *ar siur* »vor søster«, men *mo fiur* »min søster«, saaledes maatte man nødvendigvis, naar sproget ikke skulde gaa ud af sit gode skind, sige *mo fūist, ar sūist.* Vi ser vel ikke denne veksel mere i et eneste Latinsk ord, men det kunde vi heller ikke vente; de fleste Irske ord der oprindelig behandledes saaledes havde allerede paa de ældste kilders tid bjærget sig over i andre mutationsrækker, selvfølgelig er de fremmede des hurtigere gaaede samme vei. Overleveringen af disse ord i Old Irsk er iøvrigt meget sparsom: de fleste af dem foreligger ikke i den aspirerede form. Naar man betænker, at rækken

rad. s asp. f

i tidens løb maatte kæmpe med tre andre rækker

rad. s asp. sh
rad. p asp. f
rad. f asp. fh

som vistnok alle havde flere repræsentanter, saa kan man let forstaa at det maatte ende med dens fuldstændige udryddelse.

29 Det er en fuldkommen sund og god tanke at Irerne fik de Latinske ord over Britannien: det kunde efter de geografiske og historiske forhold ikke vel være anderledes, og selve ordenes form viser noksom at det er saa. Jo mere man beskæftiger sig med dette æmne, des dybere fæster sig overbevisningen om at dette gælder, ikke en større eller mindre del af stoffet, men rub og stub. Men det bliver samtidig meget tydeligt at formforandringerne ikke skyldes nogensomhelst kunstig eller bevidst indgriben: alt er gaaet ganske jævnt og naturligt til.

OLD IRSKE VERBER

Du thabairt doraid du gle
For mu mud cein — —

I.

PERFEKTIVE DANNELSER

Det Irske verbum har i indikativ fem tider: præsens, imperfektum (d. v. s. præteritum consuetudinale), futurum, futurum in præterito ell. konditionalis, og præteritum; i konjunktiv dannes præsens og imperfektum, i imperativ præsens. Dertil kommer et participium i passiv, et gerundiv, og et verbalsubstantiv.

Vi maa fremhæve to eiendommeligheder ved 31
tidernes anvendelse.

Verberne *dūthracht* «optare«, *fiss* »scire«, *aithgne, etargne* »cognoscere, intelligere«, bruger deres præteritumsform tillige med præsensbetydning. Saaledes er *dufutharcair* Ml. 52, *dufutharctar* 49^{a}_{17}, præteritum; men *duthraccar, daduthraccar* 14^{2}_{6}, *doduthractar* 26^{2}_{1}, *dofuthractar* 20^{3}_{23}, præsens. Saaledes er *ni fitir* 21^{3}_{22}, ɔ *fitetar* 91^{c}_{18}, 95^{a}_{12}, præteritum, men *rofitir* 7^{3}_{15}, 8^{2}_{10}, præsens. Saaledes er *ni-n-aithgeuin*, Ml. 52, *etir-ingēn* 94^{b}_{12}, præteritum, men *adgēn* 12^{3}_{13}, *etirgein* 24^{a}_{19}, *nach-id-etargēuin* 42^{c}_{10-15}, præsens. — Verberne *fiss, aithgne, etargne* danner tillige virkelige præsensformer: *ru-d-finnadar* 46^{c}_{24}, *nad finnatar* 99^{b}_{10}; *asagninaim* 146^{v}_{16}, *itargninim* pcr. 57^{b}_{6}, *ondī itargnin*, aug. 16; saavidt man af de faa steder kan se, uden særlig betydningsudvikling. Det maa udtrykkelig siges at præsensstammen *finn-* har samme verbalbetydning som

præteritumsstammen *fit-*; se f. ex. 29^{1}_{17} *in línn rofitir a peccad finnad a ccūrsagad,* »lad dem der veed om deres synd vide om deres revselse«; 209^{v}_{25} *rodfinnad* gl. qui sciret. —

32 Vigtigere, og navnlig vigtig for bedømmelsen af det nærmest følgende, er den adskillelse der alene i systemet *buith* »esse« gøres mellem et præsens consuetudinale: *biu,* og et specielt præsens: *attau.* Forholdet er i oldsproget, idetmindste i det væsenlige, det samme som nutildags. Man betegner altsaa med *biu* den sædvanlige, regelmæssige, almindelige, tilstand, med udtrykkelig fremhævelse af dette moment. Paulus siger: »in quo laboro usque ad vincula« .i. *com bíu i cuimrigib* et *i carcraib* 30^{1}_{22}, »saa at jeg (stadig) er i lænker og fængsler«. — Paulus skriver til Timotheus: »vino modico utere, propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmilates« .i. *ar biith galarn eclis fortsu* 29^{1}_{26}, »thi du pleier at have mavesygdom«. — Der staar tr. 8: clamor autem ad surdos vel longe positos vel cum indignatione fieri solet (!) .i. *trede im bī nuall,* »tre forhold under hvilke der pleier at være raab«. — Sædvaneformen bruges i forskrifter: oportet ergo episcopum inreprehensibilem esse . . . non vinolentum .i. *ni ib finn com bi mescc,* »han kan ikke drikke vin saa at han bliver beruset« . . non litigosum .i. *nī bii debuith do fri nech* $28^{2}_{24\text{-}25}$, »han kan ikke ligge i strid med nogen«. I definitioner: armamentarium .i. *loc im biat arma* 35^{r}_{13}, »et sted, hvor der er vaaben«. I regler: naar jeg siger »*bonus homo*«, underforstaas »est« .i. *biid* »est« *hi foetsecht* 27^{v}_{2}; *nī bī a* »cumbo« *hī sin in diutius con* .m. sed »cubo« 22^{r}_{9}, »dette »cumbo« bruges ikke som simplex«. Ligesaa om læsemaader: aliter, *is* »in longum« *bīs ant,* i texten, for »in locum« 28^{a}_{10}, cf. 30^{b}_{21}, 62^{c}_{7}, 45^{d}_{15}. — Hermed kan man sammenligne

følgende fra det moderne sprog: *nī bhī cluasa ag bolg ocrach*, M. C. 62 b, »en sulten mave har ingen øren«; *āit na mbīd daoine dā nīghe* 51a »et sted hvor folk bader« (defin.); *an tēadach bhīos ar neach* 8b, »det tøi man har paa«; *an feadh bhīos duine beo* 19a, »saa længe man lever«; *nī iarann antē agā bhfuil an charthanacht fhīrinneach a thoil nā a thairbhe fēin . . . nī bhīdheann formad aige le haon neach*, Sull. 36, »den der har den sande kærlighed søger ikke sit eget . . . han er ikke misundelig paa nogen.«

I modsætning hertil betegner *attau* dels den øie- 33
blikkelige tilstand, det særlige tilfælde: *is ar a precept attō sa i sslabrid* 23^{1}_{2}, »det er paa grund af dets forkyndelse at jeg (nu) er i lænker«; salutat te Epaphras concaptivus meus . i . *attaam arn diis i cuimriug* 32^{2}_{28}; in vinculis euangelii, *i tāu dar cenn sosceli*, »hvori jeg er for evangeliets skyld« 32^{1}_{10} (scripsit autem ei a Roma de carcere) — dels, hvad der er noget andet end den sædvanlige tilstand, den absolut gældende tilstand: *atā far coimdiu in nim* 27^{3}_{17}, »eders herre er i himlen«.

Som en mønstersætning anfører jeg endnu dette sted: ***biid*** *di˘ a* »confessio« *hī sin do fóisitin pecthae*, ***biid*** *da˘ do molad*, ***biid*** *da˘ do atlugud buide: do foisitin di˘* ***ata*** *som sunt*, tr. 58, »dette »confessio« kan være at bekende synder, det kan ogsaa være at lovprise, det kan ogsaa være at takke: her er det at bekende«.

84 Verbet kan i alle tider af indikativ og konjunktiv gøres perfektivt ved hjælp af partiklen *ro*. Imperativ og nominalformerne er altid imperfektive.

85 **Præsens indikativ** med *ro:*

1⁰ Betydningen er præsens consuetudinale perfectum ved *iarsindī* og *ho* »efterat, naar«.

Exx. *amal dunerberar fidboc hi caimmi fri dibirciudn as, iarsindi ro-m-bi hi rigi* 99^{d}_{1}, »ligesom en bue krummes naar man skyder med den, efterat den har været ret«. — De perfektive former af *buith* er følgende: prs. ind. 3 sg. *ro'bī, nī'rubi (rbi);* impf. ind. 3 sg. *ru'bīth;* præter. 3 sg. *ro'bói, ní robe (robo, nīrbo);* præs. konj. 3 sg. *ro'bē, nī roib (rop),* impf. konj. 3 sg. *ro'bed, nī'robad (robad, co rpad);* (fut. 3 sg. *ro'bia);* kondit. 3 sg. *ro'biad, nī'robad (robad).* —

nam tunc a multis, cum manus plena fuerit, sententia iusta profertur] *is and duacair in firinni ho rbi lān a lām di therfochraic* 36^{b}_{3}. —

is besad na mmuimme dognī deidblenān di oc munud ā dalti, ho rbi accobur lœ nebud dō in noidenacht nach gēin 24^{4}_{11}, »det er ammens skik ved opdragelsen af sit pleiebarn at bære sig ad som et lille barn, saasnart hun ønsker at han ikke længe skal være barnagtig«. —

is gnāth (!) . . . . ho rogaibther ciall for riuth . . . . com bi (!) . . 13^{2}_{13} »det er skik . . . naar man har belavet sig paa at løbe . .« — Passiv hedder i prs. ind. *gaibther (-thir, -ter, -tir)* 12^{3}_{44}, 16^{4}_{7}, 28^{3}_{20}, tr. 68, sp. $5_{,15}$, 122^{c}_{2}; men i prs. konj. *gabthar* o. s. v. 29^{2}_{5}, 30^{d}_{13}, 24^{d}_{14}; i overensstemmelse med den gennemgaaende modsætning mellem indikativ og konjunktiv i dette verbum. Paa samme maade adskilles imperf. ind. *gaib-* 2^{b}_{7}, 31^{c}_{6}, 83^{a}_{4}, 133^{b}_{5-7}, 138^{d}_{1}, fiac 29: fra imperf. konj. *gab-* 19^{1}_{4}, 26^{4}_{7}, 24^{3}_{8}, 26^{2}_{13}, 33^{a}_{5}, 38^{c}_{4}, 68^{b}_{2}, 16^{a}_{10}, 24^{d}_{7}, 39^{c}_{15}, 48^{d}_{27}, 53^{c}_{13}, 123^{a}_{1} o. s. v. —

iubilatio clamor ille militum dicitur] *is in nuall dongniat ho rumaith for a naimtea remib* 51^{c}_{9}, »det er det raab de opløfter, naar de har overvundet deres fjender«. — Præteritum hedder *ru'memaid.* —

iam parato] *ho burorbaither* 15^{a}_{6}. — Her kan kun staa prs. ind., cf. *intan ṁbīmmi* 15^{a}_{4}. Formen er sandsynligvis rigtig: naar vi nemlig ved siden af det imperfektive *ocu'ben-* har et perfektivt *'rocmi* 76^{a}_{12} *(ocmaid* »tangere«) uden *-n-*, saa maa vi ogsaa ved siden af det imperfektive *for'fen-* kunne havé et perfektivt *fororbaither,* der i form stemmer med prs. psv. af roden *bu: -bīther* o. s. v. —

hu asringaib corp fulach inna fochodo, dotet iarum dochum ind folaid tanaidi inna anmœ 22^{d}_{9}, »naar legemet ikke længer kan udholde lidelsen, saa kommer den til sjælens tynde substans«. —

ho rudeda ind feūil forsnaib cnamaib, citabiat (!) iarum in chnamai in fochaid 22^{d}_{7}, »naar kødet er hentæret paa knoglerne, saa pleier knoglerne at føle lidelsen«. — Jeg bør maaske udtrykkelig sige at jeg i øvrigt anerkender præteriter af formen *rudeda* (f. ex. 118^{b}_{2}), *rocreti* o. s. v. —

ho imrordai nech didiu isind recdairc a tólam, ... dolbthai dano iarum isa tothochaide, pcr. 61^{a}_{1}, »naar

man altsaa har tænkt sig oversvømmelsen i præsens, saa forestiller man sig den ogsaa i futurum.« —

86 2⁰ Betydningen er »*posse*«.

Exx. *ciasu airegdu in fer ar a chuit sidi, ni rubi nechtar de cen alail* 11^{s}_{17}, »skønt manden forsaavidt er fornemmere (end kvinden), kan den ene af dem ikke existere uden den anden«. —

sine quibus in totum posse(!) subsistere vita hominis non videtur] *cia rubē cen nī diib, ni rubai cenaib huli* 20^{d}_{4}, »selvom det kan bestaa uden en del af dem, kan det ikke bestaa uden dem alle. —

non aliter potest (!) proferri is in quem aliquid agitur, nisi per obliquos casus] *ni rubai anisin* in nominativo 209^{r}_{3}, »dette kan ikke staa i nominativ. —

quod non aliter pronuntiari posset (!)] *nī rubai nach cruth ailiu* 7^{v}_{3}, »det kan ikke være anderledes.« —

quasi ad aliquid dictum est, quod, quamvis habeat aliquid contrarium et quasi semper adhærens, tamen non ipso nomine significat etiam illud . . . ., ut »dies«, »nox«, »dextra«, sinistra«: nam quamvis intereat, non interimit secum etiam illud quod ei adhærere intelligitur] *is* »quasi ad aliquid« *asberar diib, huare ro-m-bi, cechtar de sech alaill,* $29^{v}_{16\text{-}18}$, »de kaldes q. a. a.« fordi det ene kan være til uden det andet.« —

nec in »perhibeo«, »exhibeo«, »inhumatus« et similibus secundæ syllabæ principalis aspiraretur vocalis, si terminalis consonans præpositionis in eam transiret] quia *ni rubi tinfed ar belaib .x.* 7 *.n.* rl. 21^{v}_{13}, »fordi der ikke kan være aspiration foran (efter) x og n. —

incommoditate vel inconsonantia deficiunt quædam, ut, si velimus ab eo quod est »cursor« et »risor« feminina facere secundum analogiam mu-

tatione »or« in »rix«, absonum fit] *robiat ar chuit folid, cenid rubat ar chuit suin,* 138^r_5, »de kan være til for den naturlige betydning, skønt de ikke kan være til af lydlige grunde.« —

cum enim dicimus non posse (!) constare in una syllaba *r* ante *p*, non de literis dicimus sed de pronuntiatione eorum] *is ar chuit fogir nī ruba* (sic) *nand, nī ar chuit scrībint* 3^v_{28}, det er for udtalens vedkommende det ikke kan være der, ikke for skriftens vedkommende. —

Cf. 45^v_1, 98^v_1. —

qui aut nimio frigore . . . deserti sunt] *air meit ind huachta nī rubthar indib* 94^b_{23}, »man kan ikke være i dem for kulde«. — Passiv af vb. *buith.* —

quem invectionis colorem naturalis mali conscius animus omnino non tangeret rl.] *ni con rocmi* 76^a_{12}, »det kan ikke røre«. — Cf. præter. *ocu'robae* 98^d_8. Roden er *bu.* —

[*uair ni ruibend nech hi fhus cen peccad,* Atk. LB. 7942, »fordi ingen kan leve i denne verden uden at synde.«] —

in locum deficientis per admirationem narrationis, gratiarum subiicit actionem] *huare nach derni a adamrugud ar a meit, is ed dugnī atluchedar buidi do Dia nammā* 128^c_3, »fordi han ikke kan prise ham i forhold til hans storhed, nøies han med at takke Gud«. — Prs. konj. hedder *derna.* Det senere sprog danner et perfektivt præteritum uden reduplikation: *do'rōna, ni'derna(i),* Atk. LB. 665-6, men saadanne Former forekommer aldeles ikke i glosserne (39^a_{11} skrivefeil). —

ni dernat sidi nī nad fiastar side 22^4_3, »disse kan ikke gøre noget som han ikke faar at vide«. —

induere] *cid fo gnīm cid fo chēsad dorrōntar* in hoc verbo; dicit enim Consentius: *cid fo* .o. *cid fo* .r. *is cēsad,* 13^4_{21}, »ved dette verbum kan man udtrykke

sig baade i aktiv og i passiv; thi C. siger at det er passiv hvadenten det ender paa -o eller paa -r«. Cf. 23^{3}_{11}, 6^{1}_{29}, 32^{3}_{1} (hvor brugen af *cid-cid* for »baade-og« er særlig klar). —

unde intrinsecus personæ, in quibus genetivi primitivorum intelliguntur, confundunt genera] *uare asrobair* mulier »meus filius« 7 *asrob(air)* vir »mea filia«, 198^{r}_{18}, fordi mulier kan sige« o. s. v. —

natura verbi et participii communis est trium generum] *a-t-robair cach cenel,* 190^{v}_{4}, »hvert køn kan udsige det (om sig selv)«, sc. »amo«, »moneo« etc.

quomodo enim unus atque idem iuxta unam naturam et memor est et dignus memoria ducitur?] *cia chruth asrobar dund óinaicniud . . . »foraithminedar« 7 »furaithmenter«?* 17^{b}_{23}, »hvorledes kan der siges . . .?« — Prs. ind. psv. —

tamen quia etiam corporis sensus utuntur opere proprio, nihil tamen valente (!) ad fallendum] .i. *ni tartat* sensus *brēic im anmin,* aug. 19, »sanserne kan ikke skuffe sjælen«. —

is mebul leu intan nad rucat diriug anī adchobrat 87^{c}_{8} (75^{b}_{8}), »de skammer sig, naar de ikke kan opnaa hvad de ønsker«. —

quod causis quibus motus est possit plurimum convenire] *ruucthar fri cach rēt* 7 *damunetar som is fo sodin rogabad* 35^{b}_{10}, »det kan henføres til alt muligt . . . .« —

vocales dicuntur, quæ per se voces perficiunt vel sine quibus vox literalis proferri non potest (!)] *rann insce: nī t'gabar ade dī͠* 7 *ni rograigther cen guttai,* 4^{v}_{14}, »taledel: en saadan kan altsaa ikke udtales uden vokal«. — Cf. *conocaba⟨r⟩* 57^{d}_{8}, *dufurcabar* 43^{r}_{3}. —

superlativo possumus (!) uti] *atā linn chœnœ nī asan arbaram dœrscugud di neuch .i. a sup'lait,*

40^{r}_{11}, »vi har desforuden noget hvorved vi kan udtrykke sammenligning«. —

ubique enim participium loco verbi intransitivi accipitur] . i . *huare nād rosluint(er) tri bre(thir) in persan sluinde[t] tuisil* nominis, *rosluint(er) imtre rang(abāil) in persan hi sin,* 189^{v}_{2} (Hertz I 552, 18—553,5), »fordi den person som nomenets kasus betegne, ikke kan betegnes ved det finite verbum, men vel ved participiet (bonum hominem loquentem audivi)«. —

et omnia Eius opera in fide] fidelia, mentiri nescia (!)] *ni ruguigter gnimai Dœ* 51^{c}_{14}, »Guds gerninger kan ikke lyve«. —

sed firmum stetit fundamentum Dei] *ni rochumscigther sōn beos* 30^{2}_{15}, »det kan bestandig ikke rokkes«. —

siquis autem domui suæ bene præesse nescit (!)] *mani rochosca som a muntir intain biis cen grād,* 28^{2}_{28}, »hvis han ikke kan ave sin husstand saalænge han ingen grad har«. Cf. *ɔsecha* 7^{4}_{10}, 26^{3}_{1}. —

ad impetrandi autem facilitatem proficit *(dororban)* enumeratio tantarum causarum 62^{a}_{20}. —

principibus enim in huiusmodi maxime necessitatibus fusæ supplicationes non solum regibus sed etiam urbibus prosunt] *durorbanat,* 43^{b}_{5}. — At verbet er *du-for-ban* ses af futurum *du-n-d-órbiat* gl. profuturos, 120^{d}_{14}. —

amal mbís cometid la mmaccu nach-a-rochlat, 19^{3}_{15}, »som børn der ikke kan passe paa sig selv pleier at have en vogter«. — Verbet er *fo-ciallim* »observare, curare, custodire, colere«, en afledning af *ciall* »mens«, der kan sammenstilles med rodverbet *fomoiniur.* Hertil hører: *fuciallathar* gl. procurat 114^{b}_{3}, *foichlid* gl. curate 68^{a}_{15}, *focheillfea* gl. curet 90^{c}_{15}, *fo-n-rochled* gl. custodiebamur 19^{3}_{13}, *fochelfatar* 30^{4}_{15}, *cáin-fochell* »bene observare (colere)« 15^{3}_{24}, *in*

anfochill gl. incuriam 127$^c_{19}$, *foichlorib* »curatoribus« 19$^4_1$; endelig *focialtar* 29$^3_4$, hvor »subintelligitur« GC. 18 ikke giver nogen mening, men stedet indeholder en feil, idet *as mō de focialtar* efter sammenhængen maa betyde »quo magis observetur«: *ar mō de?* cf. 4$^1_{10}$. I nødstilfælde vilde jeg indsætte det regelmæssige *arimp* 13$^3_{17}$, 15$^3_4$, 23$^4_{23}$, 32$^1_2$, eller *arim* 25$^1_9$, da meningen er sikker. Sms. *inn erfoichill* gl. procurationem 73$^d_2$, *arforchelta* »sustenta sunt« 4$^3_{37}$. Sml. *coicill* »sparing«, Atk. LB. —

nem insin nad chon rīcthar 33$^d_{10}$, »det er en gift, som ikke kan helbredes«. —

[ni ruirmiu, brocc. 41, »jeg kan ikke tælle«.]

37 [Om de perfektive præsensformer efter *ma* »si« skal henføres til indikativ eller konjunktiv, afhænger vistnok først og fremmest af stedet 51$^b_7$ *nad fes cid as maith no as olc denum, maní-d-tarti ecnae Dæ,* »hvor man ikke veed hvad der er godt eller ondt at gøre, hvis ikke Guds visdom giver det« (sc. *confestar cid* rl. 51$^b_{10}$); der er i og for sig ikke noget at indvende mod en bøining af prs. ind. 3 sg. *'tarti,* 3 pl. *'tartat,* præt. 3 sg. *'tarat*: ved roden *uci* finder vi noget lignende. Egenlig har sproget maaske mere end to »svage« bøininger. Formen *ma eterroscra* 9$^4_{31}$ er ubestemmelig. Formen *manid tesarbi* kan hvis den er rigtig kun være præs. ind., men omgivelserne tyder paa at det skulde være præteritum *tesarbe* (roden *bu).*]

38 **Imperfektum indikativ** med *ro:*

Kun et enkelt exempel, med betydningen præteritum consuetudinale perfectum, ved *ho:*

is cosmail in molad so rongab Dd. oc tabairt inna

arcae *dochum Hirusa˘* .i. »exsurgat Deus« rl. 7 *in molad rongab in popal hu rubīth ā nēl impe ac tuidecht a Egipt* .i. »exsurge Domine«, 82^{d}_{11}, »denne lovsang som David har sunget da han bragte Arken til Jerusalem, ligner den Folket har sunget naar hans skystøtte havde omgivet den paa hjemveien fra Ægypten«. —

Futurum med *ro:* 39

1⁰ Betydningen er futurum exactun:

Kun eet exempel: *mani roima for a cenn, nī mema forsna bullu* 89^{c}_{11}, »lemmerne vil ikke blive beseirede, hvis ikke først deres hoved bliver beseiret«. —

2⁰ Betydningen er *»posse«:* 40

nī dergenat mu bās, cid accubur leu 80^{a}_{9}, »de vil ikke kunne bevirke min død, skønt de ønsker det«. —

incipimus iterum nosmet ipsos commendare? aut numquid egemus, sicut quidam, commendaticis epistolis ad vos, aut ex vobis? epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus.] *ru-n-sluinfem ni di-(diu) cene fanisin* 15^{1}_{4}, »vi vil altsaa selv kunne melde os uden«. —

Konditionalis med *ro:* 41

1⁰ Betydningen er futurum in præterito perfecto(?):

Kun eet exempel: Dd. prædicens ea quæ populo erant in Babylone mansura *(rofeidligfitis .i. ararobatis[:-es])* inducit eos 108^{b}_{5}. — [For *rogigsed* 32^{d}_{5}

er det naturligst at læse *nogigsed,* efter det følgende *nobiad.]* —

42 2⁰ Betydningen er *posse:*

mad aill duib cid accaldam neich diib, darigente 13^{2}_{8}, »hvis I ønsker endogsaa at tale med nogen af dem, vilde I kunne gøre det«. —

b ar a fie duib, darìgente cene cen immormus nach mōr, 11^{4}_{5}, »det stod i eders magt (s. Stokes, Kuhns Zs. 31, 234*), I vilde kunne gøre det forinden uden at synde ret meget«.

sech ni robad (ferc) frissom do Dia 44^{b}_{8}, »medens Gud dog ikke vilde kunne være vred paa ham«.

43 **Præteritum** er i glosserne oftest perfektivt. Om forskellen mellem det perfektive og det imperfektive præteritum taler jeg i et senere afsnit.

Konjunktiv med *ro:*

44 1⁰ Betydningen er temporal, førtidig:

Efter *acht* »saa saare, naar blot« og *resiu* »førend« er *ro* uundværligt. Exx. *act arroilgither ind epistil so, berthir uaib,* 27^{4}_{13}, »saasnart dette brev er oplæst, lad det blive bragt bort«. — Cf. 10^{3}_{1}, 11^{4}_{19}, 23^{2}_{24}, 26^{1}_{15}, 27^{1}_{15}, 27^{2}_{15}, 28^{1}_{23}, 29^{4}_{10}, 30^{2}_{19}, 31^{2}_{11}, 32^{2}_{24}, 86^{d}_{12}, 71^{r}_{2}, 169^{r}_{1}, 199^{r}_{1}, bcr. 32^{b}_{5}. — *act robed arma Dœ forib* 22^{4}_{15}. — — *fo besad fir trebuir crenas tiir dia chlainnd, cid risíu robœ cland les, is samlid arrobert som arn īcc ni, cid risíu robeimmis etir* 29^{4}_{23}, »som en forsynlig mand der køber jord til sine børn allerede før han har børn, saaledes har

*) Sml. 25^{1}_{20} desiderantes nos videre sicut nos quoque vos] *is ar a chommáin dūib,* »lige for lige« (cf. 6^{4}_{7}).

han beredt vor frelse allerede før vi overhovedet var til«. — Cf. 4^1_2, 47^b_{16}, 58^d_7 (112^b_{12}), 123^a_1, 188^r_{16}. —

Efter *dian* »naar«: *ni ba* animus *dian ērbala*, aug. 79, »den vil ikke være animus, naar den er død«. — *dian œrbalam ni, nī bia nech runiccae siu*, 107^d_4, »naar vi er døde, vil der ikke være nogen du kan frelse«. — *dia roib to fortacht su lium* 45^c_7, »naar jeg faar din hjælp«. — *dian-da-dercaither su, atbelat som* 102^b_{10}, »naar du ser (har set) paa dem, vil de dø« (vb. *dēicsiu*). — *dia ru-m-soirae* 142^b_2, »naar du har frelst mig«. —

Efter *con* »indtil« forekommer *ro*, men er ikke fast (*con-did-messed* 8^4_{26}, *con-did-diusgea* 4^1_6). Exx. donec plenitudo gentium intraret] *con rīctar huili genti* 5^3_3 »til alle hedninger er frelste«. — *con œrbara* 209^v_{30}, »til du har faaet sagt« — (neutralt, 200^v_{13}, 209^v_{30}). — donec despiciat] *ɔ dernessa .i. ɔ rudimicedar* 129^a_{14}. —

Meget eiendommeligt er følgende: si sciatur tempus in quo psalmus decantatus est] *dia fessar ind aimser hi rogabthar in salm* 24^d_{14}. —

Andre tilfælde: *combad notire rodscribad cosse* 27^4_{16}, »saa at det vilde være en skriver der havde skrevet det indtil dette punkt. — 26^2_{31}. — *combad si aimser sin rongabthe in salm* 24^d_7, »saa at psalmen skulde være digtet paa den tid«. — 16^a_{10}, 117^a_6, 139^a_9, 106^v_{16}. — —

deus esse dicitur hoc nomine (Abaddir) lapis ille] *nī bu machdath dorōnta dia dind liac* 65^r_1, »det skulde ikke undre mig om man havde gjort stenen til en gud«. [men: *nī bbu machdad bed* figurate *nombed a* »virgo filius« 62^a_2, »det skulde ikke undre mig om v. stod i apposition til f.«.] — —

ni ɔ fil frithorcain nach-am-thīsed sa (neutr.) *7 nad fordamainn* 107^b_8, »der er ikke den modgang

som ikke skulde have ramt mig og som jeg ikke skulde have udholdt« — 28^{a}_{1}. — *nī ɔ robae rann di rannaib in domain in na ructais in doiri 7 as nach-a-tuccad* (neutr.) *Dia* $125^{b}7$, »der har ikke været den del af verdens dele til hvilken de ikke skulde være førte i trældom o. s. v.« — *aliss Patricc Dubthach im damnaen epscuip . . . »toisc limm fer oensetche du na ructhae act oentuistiu«*, Tir., »Patric bad Dubthach om et bispeæmne . . . jeg behøver en mand med een hustru, af hvem kun eet kuld maatte være født«. — [men: *nī techta sainintsliucht and feissin huan ainmmnigthae* 50^{r}_{2}, »det har ikke i sig selv nogen særlig betydning hvoraf det kunde faa navn«.] — —

ni arindī dorōntœ si anī siu 16^{1}_{23}, »ikke at I skulde have gjort dette«. — *nī airindī rongenad som isind luc sin«* 31^{r}_{6}, »ikke at han skulde være født paa det sted«. — *ni arindi arindrochrietis* 85^{d}_{1}. — 31^{b}_{22}. — [men: *nī arindī bed lethn gotho nobed indib* 5^{r}_{4}, »ikke at der kun skulde være halv stemme i dem«. — 50^{b}_{8}, 27^{r}_{1}, 39^{r}_{25}, 209^{r}_{1}. — 62^{d}_{5}.] — —

45 2⁰ Betydningen er »*posse*«:

Exx. *cia rubē cen nī diib*, 20^{d}_{4}, »selvom det kan bestaa uden en del af dem«. — *dian œrbalam ni, nī bia nech runiccae siu*, 107^{d}_{4}, »naar vi er døde, vil der ikke være nogen du kan frelse«. — *ar nach-n-aurchoissed som fri nìi duronad nach aile* 8^{1}_{4}, »for at han ikke skulde sinkes med noget en anden kunde gøre«. — *connacon robae nī roscrutais*, 80^{c}_{9}, »saa at der ikke har været noget de kunde undersøge«. — *ni pu nach derninn se œm* 8^{1}_{5}, »ikke at jeg ikke kunde gøre det« (sc. evangelizare in sapientia verbi). —

46 3⁰ Betydningen er stærkt svækket:

I ønskende og opfordrende sætninger: *rop corœ*

duib $20^4{}_1$, »fred være med eder«. — *(roerthar duib,* gl. sit, $18^2{}_{23}$). — *torogarthar,* gl. revocetur, $43^b{}_{15}$. — *rolina,* gl. impleat, $43^c{}_7$ o. s. v. — *ni torgaitha,* gl. ne circumveniat, $25^2{}_5$. — *ni tarlicid traigid* $23^3{}_4$, »vig ikke« (vb. *teilciud).* — —

I hensigtssætninger: *arna derlind,* gl. ne scandalizem, $10^3{}_{14}$. — *con-did-tarilbœ* $29^3{}_2$, »for at du kan overgive det« o. s. v. — —

I udtryk for irrelevans: *sechi chruth dondrōn,* $5^2{}_{18}$, »paa hvad maade jeg end gør det«. — *ná maith robē,* $5^4{}_{30}$, »hvad godt der saa er«. — —

I udtryk som: *bói nī roglante and* $31^3{}_{18}$, »der var noget at rense«. — *bái and nī roerthe,* $27^1{}_{16}$. — —

I udtryk som: *is toich cia dorattid si nī dia muintir,* $16^3{}_{11}$, »det er naturligt at I giver hans folk noget«. — *immaircide . . . cerubet i pēin,* $26^1{}_{23}$. — *is tacair deit ni tāirle lat,* $30^4{}_{20}$, »det er bedst for dig han ikke kommer med dig«. — *is ēcen ɔn dārbastar,* 211 r10, »det er nødvendigt at det vises.« — —

---

47 Hvad vi her har betragtet, er sprogets almindelige regel, at der tilveiebringes perfektive udtryk ved anvendelse af partiklen, eller rettere præpositionen, *ro*. Men i denne skik er der en dobbelt indskrænkning. Dels finder vi en række verber som overhovedet ikke skelner mellem den perfektive og den imperfektive forestilling, som altsaa maa kaldes neutrale eller imperfektible. Paa den anden side forekommer der ikke helt faa verber som bruger andre midler til at udtrykke perfektiviteten. Thi hvad vil det sige at verberne *essorc* »cædere«, *timmorc* »coartare«, *tuarc* »atterere«, *comthuarc* »conterere«, *frithorc* »officere«, kun har imperfektive former, *(ho resarta* 34^{b}_{13} er en ganske enestaaende undtagelse): og paa den anden side verberne *ess-com-orc* »cædere«, *to-imm-com-orc* »coartare«, *to-com-orc* »atterere«, *com-to-com-orc* »conterere«, *frith-com-orc* »officere«, altid har perfektiv funktion? Hvad vil det sige andet end at *com* her spiller samme rolle som ellers *ro*? Og naar der ved siden af de rene imperfektiver *de-rig* »exuere« og *fo-long* »sustinere« bestaar rene perfektiver af samme betydning, af formen *fo-com-long* og *de-com-rig,* er det saa ikke at forstaa paa samme maade? Og naar en hel række verber sammensatte med *com,* saasom *cuimrech* »ligare«, *coscrad* »ever-

tere«, *cuingid* »quærere«, for at nævne de vigtigste, selv imperfektive suppleres med perfektive sammensætninger der indeholder *ad*, er saa ikke *ad* en faktor af samme art som *ro* og *com*?

Jeg giver nedenfor en liste over disse perfektive 48
former af hvad man kunde kalde den ældre type. Der er efter sagens natur enkelte af konjunktivsformerne som kunde være imperfektive, men der er ingen af dem som ikke kan være perfektive: vi fandt jo ogsaa i brugen af *ro* ved konjunktiv tilfælde hvor betydningen er bleven ukendelig og grænsen mod de imperfektive former følgelig flydende. Hvad præteritumsformerne angaar, saa er det klart nok, for den der forstaar forskellen mellem det perfektive og det imperfektive præteritum, at disse er perfektive. Jeg kan paa dette sted endnu ikke gaa ind paa at bestemme denne forskels værdi, og nøjes derfor med at anføre visse kriterier fra kontexten, hvor det kan gøres. Jeg bemærker ogsaa her at den eneste gang et præteritum af *to-immorc* uden *com* forekommer, 14^{b}_{13-14}, er det sideordnet med et *bói* uden *ro*, og altsaa imperfektivt: parvulus enim per illud tempus in quo ab Joada pontifice nutritus est neque aversari mala iudicio suo poterat (*air ni bu fu a rēir fesin boi som isint aimsir*, »thi han var dengang ikke sin egen herre«), neque in meditatione legis curam sedulam admovere (*air d-animmart greim ā aite*, »thi hans formynders magt hæmmede ham«). — Videre maa jeg sige, at det talforhold hvori formerne optræder stemmer godt med *ro*-formernes: i præteritum har *com* og *ad* som *ro* overvældende majoritet; i konjunktiv er alle tre præpositioner i minoritet; i futurum er *ro* sjældent, og det er lige netop at vi har et *ducomarr* 85^{c}_{3} med betydning af futurum exactum; i de øvrige tider af in-

dikativ, hvor *ro* er sjældent, er *ad* og *com* ikke repræsenterede. At disse verber ikke danner eller kan danne imperativ og nominalformer med *ad* og *com,* er en selvfølge.

49 Det er rettest endnu at gøre nogle bemærkninger om lydlige forhold ved et par af disse verber. Da det perfektive *to-com-orc* ikke kan indeholde præpositionen *fo,* dels af lydlige, dels som vi senere skal se af sikkert meget gode morfologiske grunde, bliver det nødvendigt at opløse det imperfektive *'tuarc-* i *to-orc,* saaledes at formen *do'fuairc* beror paa en feildannelse, der vil blive omtalt i en anden sammenhæng. I virkeligheden kan man ogsaa opstille den regel at o + o giver ō, ua: *fo-od-gar* 〉 *fōcre,* mod. *fuagra*; *fo-od-ber* 〉 *fuapr-* (Atk. LB. 728); *to-od-slcud* 〉 *tuasulcud.* Foran en vokal af anden farve forsvinder o (undtagen i visse tilfælde hvor der dannes diftong ói); formen *fācab-,* der kun kan opløses i *fo-ad-gab,* beror vel paa at o først blev til a (som i *'tabair),* og saa a + a til ā; hvorefter *'fācab-* atter opløstes i *fo'ācab-.* — En sammenligning af konjunktiv *fochomolsam* og præteritum *focoemallag* viser klart nok at den sidste form er redupliceret, som *forroichan dorroega* GC. 448, altsaa kommer af **fo-com-lelag;* mellem *m* og *l* er der trængt en snyltevokal ind som i *comalnad* af *comlanad.* Den samme snylter finder vi ved *r* i *con'roscaiged* — *nī 'comarscaiged* 205^{v}_{2}, og ved verbet *com-ro-ic (fri)* »attingere«, Asc. p. 95, 96, 186: jeg ser ialfald ikke at man kan gøre mere end eet verbum ud af formerne *con'ricc fri* 7^{4}_{9}, *frissa comraic* 48^{d}_{2}, 69^{a}_{18}, *frisa comrac(at)* 69^{a}_{19-23}, *con'ranaic fri,* Ml. 52, *cita'comairsed fri* 39^{c}_{15}, *con comuir fri* 24^{1}_{17}, *comraic fri* 75^{a}_{1-6}. Saaledes maa vi nu opfatte *do'coimarraig* »exuit« som *de-com-reraig.*

Noget vanskeligere at bedømme er *doēcomnacht* »tradidit«, der fungerer som perfektivt præteritum til *tindnacul* — det imperfektive er ikke overleveret; *dorrindnacht* 20^4_{15} er en ganske enestaaende afvigelse fra den gamle regel —: vi kommer siden tilbage til det.

Det perfektive *com*: 50

Præsens konjunktiv:

frithorcun: mani bē nech frischomarr doib som
timmorcun: 7 daimchomarr dia chomallad, 77^a_{12}, »hvis der ikke er nogen der kan plage dem og tvinge dem til at opfylde den«. —
tuarcun: atterat] *docomar,* 23^d_5, ǂ *dorothuusa,* 23^c_{28}. —
fulang: ni fochith nad fochomalsid 11^2_2, »ikke en lidelse I ikke kan udholde«. — *ni tabir Dia forn ni didiu fochith nād fochomolsam: cid ind fochith follongam, dobeir dīthnad dar a hēssi,* 14^2_{16}, »altsaa giver Gud os ikke nogen prøvelse vi ikke kan udholde: ja han giver os trøst efter den prøvelse vi udholder«.

Futurum:

tuarcun: cum detriverit] *ducomarr,* 85^c_8. — Dette exempel er maaske ikke meget sikkert.

Præteritum:

essorcun: mei servum cecidi] *ascomort,* 210^r_6. — superavit (*.i. forrorbris*) . . . nam angelo cædente (*aschomart*) deleta sunt, 34^b_{18}. — canitur ergo ex persona populi totus psalmus in cuius commodum fuerit omnis manus hostium cæsa] *ascomart,* 36^b_{22}. — hæc autem dicit de his hostibus qui ab ipso David cæsi sunt] *aschomarta,* 26^d_{11}. —
timmorcun: oboedistis ex corde] *ni ēcen dobimchomartt,* 3^2_{21}, »ikke nødvendighed har tvunget eder«. — inimici mei . . . coartarunt me] *dommimchomart-,* 39^c_{32}. —
tuarcun: non contempsit modestiam pauperis] hoc est meam, quamvis tribulationibus attriverit] *docomart,* 45^a_{11}. — omne robur meæ valetudinis adtriverunt] *docomartatar,* 22^d_4. — sic ætas nostra . . . detrita est] *ducomart,* 111^b_{18}. —

comthuarcun: quoniam contrivisti iugum tuum] *contochmairt siu*, $17^a{}_2$. — dentes peccatorum contrivisti] *ɔtochmairt siu*, $19^c{}_7$. —

frithorcun: propter quod offensus fui generationi huic] *friscomurt sa . . . rupsa frithortæ se . . . fritumchomart sa*, $33^1{}_{12}$. — numquid sic offenderunt?] *in sī a meit friscomartatar* $5^2{}_{11}$ (cf. *doroigu*, $_{12}$). — afflixisti populos] *friscomart*, $63^b{}_{11}$. — qui læserim neminem] *is mese nad frithchomart nech*, $47^a{}_2$. — ideo citum hostium imprecamur interitum quia nos adfecere pressuris] *air friscomartat-*, $111^b{}_1$. —

fulang: iam satis poenas dederim] *focoemallag sa*, aug. 2. — ipsi potius pertulerunt *(focoimlachtar)* quæ nobis conabantur inferre, $47^c{}_6$. —

direch: huic ergo qui templum Dei spoliavit] *dochoimarraig*, ⫩ *roscaird . i . rolommar*, $14^b{}_1$. — interire fame non patitur quos raptor avarus exuerit] *dochoimarraig*, $144^b{}_1$. — exuerunt] *ducoimrachtar*, $100^c{}_{27}$, ⫩ *roingraigthea . i . asrulenta*, $100^c{}_{18}$, *arrubartatar biuth*, $100^c{}_{25}$. — nudavit] *doco⟨i⟩marraig*, $48^d{}_{15}$, ⫩ *rogēni* $48^c{}_8$, *roort* $48^c{}_8$, etc. —

tindnacul: *ōre donēcomnacht* spiritum sanctum sibi, »fordi han har givet . .« $1^1{}_1$. — *con fesatar imbed ind raith tecomnacht Dia doib*, $26^4{}_3$, »forat de kan erkende summen af den naade Gud har givet dem«. — *donecomnacht cuse*, $33^4{}_8$, »som han hidtil har udvist«. — *is triit doēcomnacht dūnni gratia*, $14^8{}_{33}$, »ved ham er naade given os«. — *ced torbe frisa tēicomnacht*, $19^3{}_8$, »til hvad nytte er dên given?« — *amal donecomacht duūn*, $25^3{}_{26}$, »som den er bleven given os. — *ar duecomnacht Dia in cathraig hi lama Cald.*, $54^c{}_{18}$, »thi Gud har overgivet staden i Kaldæernes hænder«. — $54^c{}_{26}$. — *asbered friu donecomnacht Dia in cathraig*, $54^c{}_{23}$, »han pleiede at sige til dem at Gud havde overgivet staden«. — *ind roisc dunecomnacht su dūn*, $56^a{}_{18}$, »af det syn du har givet os«. — *nī dēci asn Dia dondecomnacht do*, $69^a{}_{16}$, »han ser ikke at det er Gud som har givet ham den«. — *in soinmigi duēcomnacht dun hi tosuch*, $77^c{}_5$, »den lyksalighed der er givet os i begyndelsen«. — Endelig et exempel der viser bedre end noget andet at dette er en form af *tindnacul: in aimsir in tindnacuil sin dunecomnacht Dia innī Saul inn a lama som, rogab som in salm so*, $55^c{}_1$, »i tiden for denne overgivelse som Gud har overgivet Saul i hans hænder, har han digtet denne psalme«. —

cuimrech: co-tob-árrig tra ort precepte con nach digt(h)ith, 9^{2}_{19}, »the order of teaching, then, has constrained you so that ye have not gone«. — ita etiam ille erit clarus qui se et a malis abstinuerit et bonorum studiorum amore devinxerit] *intí con-idn-arraig,* 15^{c}_{1}. — *conarracht,* 123^{b}_{2}, cf. *arrubartatar biuth,* 123^{a}_{4}, *doroigad hi flaith,* 123^{a}_{14}, etc. —

coscrad: trēn 7 mōr in chairdine dorignis friu hi tossuch 7 cotascrais iarum, 91^{b}_{12}, »stærk og stor den pagt du har sluttet med dem i begyndelsen og kuldkastet senere« — *in comscar Dia a cairde durigni frinnai fa naic,* 91^{c}_{9}, »om Gud har kuldkastet den pagt han har sluttet med os, eller ei«. — diruerant] *conascarsat,* 87^{b}_{22}. — *conascrad didiu iar fichte Crist in* maceries *robói eter Dia* et *duine,* 21^{2}_{15}, »altsaa er efter Christi komme den mur omstyrtet, som har været mellem Gud og mennesket. —

cotlud: admoneo te ut resuscites gratiam Dei] *ma conatil biucc tre omun fochide,* 29^{4}_{15}, »hvis den har sovet lidt af frygt for prøvelser«. —

**coiclid:* dissimulavit id quod a me peccatum fuerat et clementer ignovit] *conaicelt 7 dorolaig,* 49^{e}_{9}. — Cf. *ma cho-t-chela,* 5^{1}_{9}, *cia chonchelae,* 106^{e}_{14}, *concela siu,* 101^{a}_{1}, *ɔchelad,* 114^{e}_{8}

cocert: emendaveram] *conacertus,* 2^{a}_{1}; id. 2^{a}_{6}, ≠ *dorigenus sa;* emendavi] *conaicertus,* 2^{a}_{18}.

commus: conammadar sa an dīgail forru, 26^{2}_{21}, »jeg har idømt dem deres straf«. — Cf. *commidethar,* 121^{c}_{18}, gl. principatur; *co-tta-mmidethar,* 17^{b}_{2}; *comus,* cam. 37^{e}; *commus,* »abschätzen, macht«, Wi. —

cuitbiud: quod exprobraverunt vestigia Christi tui] commutationem eius sponsionis riserunt] *conaittibset,* 110^{d}_{2}. Cf. *contifea* gl. inridebit, 17^{a}_{8}; subst. 86^{a}_{11}, hmp. 48^{a}. —

congbail: et pavit eos] non solum rexit, sed potestate continuit] *conacab,* 100^{c}_{1}. — Den hele kommentar til ps. 77 er holdt perfektivt. — Cf. præs. *congaib* 131^{c}_{12} o. s. v.

combrud: multiplicata sunt idola eorum . . . . unde convenienter adjunctum est quia cæsis hostibus sint eorum etiam idola comminuta] *conapbruithea* 36^{d}_{27} (cf. 5^{2}_{29}), ≠ *ol inroigrainn* 37^{a}_{4}, *rochlói* 37^{a}_{5}. — *comhbrudh .i. easorguin, O'Cl.*

cuingid: a Domino auxilium postulavi] *conaitecht,* 132^{d}_{5}. — nihil quæsisti] *ni comtacht su,* 60^{b}_{20}. — quoniam in principio psalmi quæsivit] *conaitecht,* 36^{b}_{5}, ≠ *doruirim,* 36^{b}_{6}. — indulgentiam desiderat] *is ed conaitecht* tantum . . . *7 ni*

comtacht, 59^{c}_{3}. — *ɔaitecht*, 98^{b}_{6}; hele partiet har perfektive former. — *ni thartsat som*, *ni comtachtmar ni*, 24^{a}_{20}. — *ani conoitechtatar* Judæi et Græci, 8^{1}_{14}, »hvad de har søgt. — quæsierunt] *conaitechtat-*, 44^{d}_{27}, ǂ *rutuirset*, 44^{d}_{28}. — *cia indas conaittechtatar*, 90^{b}_{16}. ǂ *dorusluindset*, 90^{b}_{17}. — *ni comtacht frepaid*, 123^{c}_{8}; kommentarens tid er perf. — [*cosnam:* cf. *imma'comsinitar*, Wi. 622.]

52 Det perfektive *ar:*

Herefter kan det ikke være tvivlsomt at det perfektive præteritum af *tęssbuith*, »deesse«: *tesarbae* (17^{4}_{2}, 34^{c}_{16}) simpelthen skal opløses i *t-ess-ar-bae:* *ar* har samme funktion som *ro com ad*, men sproget har kun i dette ene verbum bevaret denne brug. —

53 Det perfektive *ess:*

Til sætningen *ibid imrōl di suidiu* 22^{3}_{7}, »drik et dybt drag deraf«, svarer 12^{1}_{17} *assibsem imrōol di ṛath in spirito nóib*, »vi har drukket et dybt drag af den Helligaands naade«. Dette er det eneste sted *essib* forekommer i oldsproget; men jeg vil dog paastaa, da der kræves en perfektiv form, at *ess* har perfektiv funktion ved roden *ib*. Hvad jeg kender fra yngre kilder bekræfter fuldt ud dette: Wi. og Atk. LB. har kun imperfektive former af det usammensatte *ib*, og kun præteritum af *ess-ib;* og O'Clery's glosse *asan eisibh* .i. *asaribh* kan kun tydes saaledes: til det moderne sprogs *ro* svarer ved roden *ib* i det gamle sprog et *ess*. —

54 Dobbelt perfektivering.

Det ligner Irerne aldeles at de ogsaa har brugt at sætte to præpositioner foran roden for at faa et perfektivt udtryk. Jeg vil ikke udgive formen *do'om-*

malgg gl. mulxi 23^{v}_{2} *(de* [eller *to?]-od-malgg)* for et utvivlsomt exempel paa denne brug. Men sikre tilfælde er *'dessid, do'es-sid* af roden *sed* »sedere«, og *du'cutig* »iuravit«, 33^{4}_{10}, 78^{a}_{5}, impf. konj. *dara do-chtaised* 78^{a}_{4}, af roden *tong,* impf. ind. *no'thongad* 36^{a}_{20}. —

Neutrale eller imperfektible verber. 55

Herved forstaas saadanne verber som anvender de samme elementer i perfektiv og imperfektiv funktion. De maa, saavidt muligt, adskilles fra de rene perfektiver og rene imperfektiver, som i sig selv kun kan anvendes i den ene funktion, men suppleres med former af anden rod og modsat funktion saaledes at der fremkommer et system. Disse systemer af funktionsmodsatte rødder behandler jeg i et følgende afsnit. Her søger jeg at sammenstille de neutrale verber. Men det ligger i sagens natur at der skal et vist minimum af former til, forat det kan afgøres om et verbum hører til den ene klasse eller til den anden. Det ganske sparsomt overleverede kan der følgelig være saa lidt at stille op med, at jeg ialfald foretrækker at forbigaa det i tavshed. Navnlig kan det være vanskeligt at trække en bestemt grænse mellem de neutrale og de rene perfektiver. De sidste kan efter deres natur ikke danne nominalformer, men man tør ikke heri se et afgørende skelnemærke, da neutrale verber af andre grunde kunde være defektive. Jeg haaber dog at nedenstaaende liste vil vise sig saavidt udrenset at der bliver lidet eller intet at trække fra. Hvormeget man ved omhyggelig prøvelse af noget senere kilder vil kunne føie til, er et andet spørgsmaal.

1⁰ Verber af rødderne *ic* og *ang: tíchtu* »venire«, *ríchtu* »assequi«, *comrac* »occurrere«, *airec* »invenire«

cumang »posse«, *ecmang, tecmang, *forcmang,* »evenire«, o. s. v. —

Verber af roden *gne: aithgne* »cognoscere«, *itargne, engne* »intelligere«. [Cf. ctr. 19^{b}_{8}?] —

Verbet *aicsiu* »videre«. Saaledes ogsaa komplementverbet *adcondarc,* der 113^{b}_{6} staar parallelt med *rombu rēil* 113^{b}_{4}, men tr. 141 parallelt med *foselgatar* 143. —

Verbet *dūthracht* »optare«. —

Verbet *ēit* med *adcotada-* »adipisci, impetrare«. —

[Verbet *to-uci-* »afferre, intelligere« (se nedenfor).] —

Præteritum *-fuar* »inveni« (57^{d}_{3}, 144^{v}_{3}), psv. *-frīth* (sp. 5_{10} og senere). Eller rent perfektiv? —

Præteritum *ad-bath-* »interii« (36^{d}_{10}, 98^{b}_{8}). Cf. subst. *apthin* gl. perditionem, 23^{3}_{5}, 32^{3}_{16}, 104^{b}_{5}. —

Hertil føier jeg verbet *to-ella-, to-alla-,* »capere« — tøvende, fordi det eneste tvingende bevissted, *ma du-d-ell nī* 22^{2}_{7}, »hvis han har taget noget«, altid kunde indeholde en feil; og dog med nogen tillid, fordi en vis side af betydningsudviklingen bliver klarere naar vi tør lægge den perfektive betydning ind i former som ikke er perfektiverede. Den vaklen mellem e og a som vi finder i verberne *tallaim* »to seize, take away«, Atk. LB., med det nævnte *du-d-ell* og *ɔ tall a chenn dind aithiuch labar* 58^{c}_{6} »for at jeg kan slaa hovedet af den frække karl«, *tellad* 11^{1}_{29}, *tallsad . i. doghoidsead, teallsadar . i. doghoidṣiod,* O'Cl., »de stjal«, — og *tallaim* »to fit in, find room for«, Atk. LB., *feib du-n-d-alla indib* 30^{c}_{17}, »alt efter som de(t) kan rummes i dem«, *nī ɔ talla obbad fair itir,* gl. difficillima recusatio 90^{r}_{2}, »det er ikke muligt at afslaa det«, *ni talla and sōn* 65^{d}_{6}, »dette er ikke muligt«, *ni talla rosacht forsin tinnacul* 97^{a}_{7}, det er ikke muligt at tvivle om overleveringen«, *ni tella do neuch and moidem a arilte* 5^{3}_{13}, »det er ikke muligt for nogen der at rose sig af sine for-

tjenester«, *nī thelfea doib* $25^3{}_2$, »det vil ikke være dem muligt«, *ni telfea cotlud do chăch and* $25^2{}_{18}$, »det vil ikke være muligt for nogen at sove der«, *ni tellfea doib irchoimted* in hora iudicii, $26^1{}_{23}$, »det vil ikke være muligt for dem at undskylde sig«: denne vaklen beviser to ting. For det første at dette ikke er fire verber, som de samvittighedsfuldeste antager, men to; thi uregelmæssigheden i det ene støtter uregelmæssigheden i det andet. Og for det andet at dette ikke er to verber, men eet; thi uregelmæssigheden er en formel eiendommelighed der beviser identitet. Det upersonlige udtryk »det kan tage det og det« betyder meget naturligt: det og det kan faa plads, kan finde sted, er muligt. — Formen *moidem* $5^3{}_{13}$ kan man enten rette til *moidim*, eller forsvare ved henvisning til *dia móidem* $14^4{}_{37}$, eller opfatte som et tilløb til det senere sprogs personlige konstruktion, — men det første er vist det sundeste. For *du-n-d-alla* $30^c{}_{17}$, hvor et udtryk for pluralis ventes, skal der vel læses *du-n-da-alla*. — — Sammentrukne former af dette verbum forbinder man hen i vind og veir med Litauisk *telpù!*

2⁰ Verberne *fiss* »scire«, *cluas* »audire«.

3⁰ Verber sammensatte med præpositionen *ro:*

Skønt det ikke kan bevises for alle disse verber at de er imperfektible, anfører jeg her alle dem jeg har noteret fra glosserne, da jeg ikke kender noget exempel paa at et verbum af denne gruppe kan perfektiveres. [Formen *remiriĕrchoil* $4^2{}_8$ er korrupt.]

ro-sag »attingere«; *ro-fera* »sufficere«; *imm-ro-med* »peccare«; *to-ro-gab* »committere«; *ad-ro-sli* »mereri«; *de-ro-od(?)-scuchi* »excellere«; *de-ro-men* »oblivisci«; *de-ro-coini* »desperare«; *ess-ro-coili* »destinare«; *ess-ro-sni* »evadere«. —

II.

PRÆPOSITIONER OG RØDDER

Den skarpe modsætning mellem de former af det sammensatte verbum som har accenten paa første element, de saakaldte enklitiske, nemlig nominalformerne, imperativ naar intet pronomen er infigeret, samt alle former efter nægtelse, efter spørgepartiklen, efter relativ med præposition; og de øvrige, de saakaldte orthotone, som tager accenten paa andet element: har ikke blot medført en overordenlig ulighed i den lydlige form, saa at det ofte har holdt haardt at faa de sammenhørende sæt af former stillet sammen og arbeidet dermed endda endnu ikke kan anses for afsluttet. Men der knytter sig idethele til den en række af underlige forhold, som i høi grad bidrager til at give det Irske sprog dets eiendommelige præg. Nogle af disse forhold, navnlig forsaavidt de hænger sammen med spørgsmaal om verbers identitet, eller dog sammenhøren i system, maa vi her berøre.

Der forekommer nogle, omend ikke mange, 57
exempler paa at forskellige rødder er stillede sammen i system efter denne tvedeling. Saaledes bruges *ad'condarc* »vidi« fra den ældste tid til den dag idag som orthoton form til *nī acca*, vb. *aicsiu*. — Om forholdet mellem *con'ic* »potest« og *nī 'cumaing* maa jeg sige at jeg tror den sidste form er af samme rod som *ad'cumaing* gl. pulsavit 19^{c}_{11}, *conecmaingsem* . *i*.

robensam, oing. epil. 5-8, saaledes at betydningsudviklingen var »støde—træffe—naa«: at *con-ic* egenlig betød »naa« er ikke tvivlsomt efter dets slægtskab med *ro-ic* og *to-ic*. Saa vilde *aith-com-ang* »evenire« være »tilstøde« og i virkeligheden identisk med det ord der gengiver »pulsare«. — Systemet *ēit* »adipisci« udtrykker alle orthotone former ved verbet *ad'cotada-*; men dette kan umulig komme af roden *ēit*, og desuden vilde en saadan antagelse afskære os fra en forklaring af det ellers uhørte forhold mellem et verbalnomen *ēit* og en deraf deriveret stamme *ētada-*. I virkeligheden er disse to komplementverber som et par gamle folk der ved langt samliv har opnaaet en vis familielighed. Stavelsen *-ad-* maa høre hjemme i *adcotada*, som kan opløses i *ad-com-to-etha* (cf. *ad'etha* »apprehendit« $48^{d}{}_{1}$); men formerne er sammenblandede, saaledes at *-ad-* kunde overføres til *ēit* og afkastes ved *adcota-*. — Det er en selvfølge at det senere *fētaim*, nu *fēadaim*, »I can«, er en fortsættelse af dette ord. Mærkeligere er det at man af det gamle passiv, *nī ētar*, har gjort en slags adjektiv: *nī fēidir* »it is not possible«, *is fēidir* »it is possible« (cf. Mac Cuirtin 546; *dob eider lem a dēnam*, Ir. Txt. II $_2$, 125).

58 Verberne *fiss* »scire«, *cluas* »audire«, *lami-* »audere«, antager i de orthotone former præpositionen *ro*, som derimod aldrig føies til de enklitiske former. Man siger altsaa f. ex. *r-a-'chualatar* »de hørte det«, *nī-'chualatar* »de hørte det ikke«. En vis sammenhæng mellem denne brug af *ro-* og den omstændighed at ialfald *fiss* og *cluas* er imperfektible — thi om *lami-* kan for oldsproget intet positivt oplyses — maa der antagelig være, men den er ikke klar. Denne brug skiller sig fra anvendelsen af *no-* i de andre usammensatte verbers orthotone former

af imperfektive tider ved at være obligatorisk overalt.*) — Hvis *cia cloid* 26^{1}_{2}, den eneste undtagelse

---

*) Partiklen *no* (cf. GC. 415 sqq.) bruges kun i de orthotone former af det usammensatte verbums imperfektive tider.

[32^{a}_{6} *hon-un-togaitar ni* gl. quo circumdamur indeholder *an*, ikke *no*; 36^{d}_{2} te persequente] *anundagreinn siu* skal være *an in-n-da-greinn siu;* — 36^{d}_{9} *annudacomart chlaideb* gl. eius gladio cædente, er absurd: thi *-comart* er det perfektive præteritum af roden *orc*, og stedet kræver en perfektiv form: vere enim inter reliqua Dei beneficia etiam hoc populo præstitum esse (.i. *reme-r-oired*, perf.) constabat, ut inimici eius gladio cædente conruerent: den rigtige læsemaade er maaske *an du-n-da-comart a chlaideb*, til *diorcne* »interemptionis«, cam.; — 38^{c}_{21} kan der kun læses *(ni-)m-dichim se,* da texten »exaudi orationem meam quam nosti *non* me simulatis labiis supplicare, *neque* sola voce iustitiam prætendere et re atque opere a vicissitudine malorum, dum me de adversariis vindico, minime temperare« efter sin hovedtanke kræver «jeg hævner mig ikke«; — 142^{b}_{2} *dia-ru-m-soirae* skal Stokes efter Trans. Phil. Soc. 1898, 330 have læst som *dia-nu-m-soirae*, men *dia* kræver den enklitiske form og udelukker *no*, saa det kan der ikke staa. — 20^{2}_{1} *forsa robith*, Zimmer; »but the *n* (not *r*) is pretty clear«, Stokes p. 352. Det kan gerne være, men da *forsanobith* ikke er Irsk, maa der dog være ment hvad Zimmer læser; iøvrigt passer ogsaa præteritum efter »impedivit« bedre end præsens.]

I det usammensatte verbums sekundære tider (imperfektum og konditionalis) bruges *no* altid, undtagen i de proklitiske former af *buith* (cf. 131^{c}_{8}, 33^{4}_{10}, 105^{b}_{14}, 131^{d}_{12}, 89^{b}_{7}, 25^{2}_{27}, 34^{a}_{10}). De mærkelige former *bid, bimmis*, *bitis* efter *oldaas, indaas, cumme*, *amal* o. s. v. bruger ikke *no*. — [Formerne *cretfed* 1^{1}_{3}, *sóirfed* 32^{4}_{18}, skal være futurum. Vanskeligere er *seichfed som* 89^{c}_{5}.] —

Hovedtiderne (præsens, futurum, præteritum) bruger *no*, naar der til verbet er knyttet et pronomen som ikke kan hænges til verbets endelse. Hvor fast sproget har været reguleret paa dette punkt, d. v. s. om man i visse tilfælde har haft valget mellem at infigere ved *no*, og at suffigere, tillader den fattige glosseoverlevering os næppe at dømme om. Mod Wb.'s og Ml.'s *no-s-nerta* etc. (10^{a}_{8}, 17^{a}_{5}, 25^{2}_{9},

jeg har fundet, virkelig betyder »that ye hear«, saa er det ganske utvivlsomt en skrivefeil, thi det usammensatte verbum kan ikke faa det sammensatte verbums endelse; men jeg tror at man, med en rettelse der ingen rettelse er, tør læse *ci a-t-loid*, cf. *co aslóin se* gl. ut effugerem 59^{a}_{1}. — — Forskellig herfra, og meget besynderlig, er anvendelsen af *ro-* ved futurum af *buith* med indføiet pronomen: *ro-t-bia* »tibi erit«; *no-m-bied si* 9^{1}_{21} er præsens, som *no-m-biu* 20^{1}_{3}. Konditionalis vakler mellem *no*: 6^{4}_{8}, 9^{4}_{25}, 17^{b}_{26}, 32^{d}_{5}, 111^{d}_{4}, 126^{c}_{10}, og *ro*: 16^{2}_{19} *rondbiad*, 33^{a}_{13} *rondabiad*, samt navnlig i proklitiske former, 3^{3}_{28}, 2^{3}_{24}, 2^{3}_{12}, 15^{c}_{8}, 118^{b}_{6}, 105^{b}_{14}.

59 Ved enkelte sammensatte verber, som *immgabāil* »evitare«, og *fuasnad* »turbare« (forudsat at dette er sammensat) følges den fremgangsmaade at sætte præpositionen to gange i de orthotone former: *imm'imgabaim* 50^{v}_{8}, *im-'r-imgabsat* bcr. 39^{c}_{1}, o. s. v. uden undtagelse; *fu'fuasna* 112^{r-v}, *f-a-fuasna* 94^{c}_{8}, *am˘ fu'fuasnither*, 66^{d}_{17}. Paa lignende maade *for'rorbris* »superavit« 67^{b}_{24}, 34^{b}_{16} (men inkonsekvent *for-tan-'bristis ni* 135^{d}_{4}) til *'forbrisiud* 181^{r}_{8}, *ni'forbrisbedar* 51^{b}_{1}.

60 I dette selskab er *fuar* »inveni«, der fra gammel tid staar som præteritum i systemet *fogbāil*, vistnok kommet ved en feiltagelse. Passiv af *fuar* er *frīth*,

---

31^{2}_{14}, 43^{c}_{2}, 123^{c}_{8}, 133^{d}_{6}) staar Cam.'s *fil-us*. — Glossernes eneste exempel paa et suffigeret pron. fem. er dette: 102^{a}_{15} *itius (= ithid-us) anuas 7 du-s-claid anīs* (sc. aper vineam), »æder den fra oven og graver den op fra neden.« — Naar der er to pronominer, er det nødvendigt at infigere. — [14^{2}_{1} skal der staa: sit; *am˘ (:æm) nocarim se Jesu*, vestra caritas *dano* sit. 45^{a}_{8} in medio ecclesiæ laudabo te .i. *acht is do sochidi no⟨t⟩prithchi⟨u⟩b.]* —

Glossernes eneste exempel paa præteritum med *no* er 82^{d}_{9} *huand uair nu-n-da-bertatar*. — Imperativer: 11^{4}_{8} *n-an-glanad*; 25^{2}_{1} *no-s-comalnid*; 25^{3}_{24} *n-a-chomalnid*; 26^{2}_{29} *n-a-coscid*; 30^{1}_{1} *no-s-comalnithe*; 44^{b}_{26} *no-n-soer ni*; 68^{a}_{15} *n-a-carid*; 136^{c}_{11} *no-n-soir ni*; cam. *no-m-sicheth se*. —

og vokalforskellen imellem dem kan kun bero paa at den aktive form som gammelt perfektum er redupliceret. Medens *frīth* viser tilbage til et verbaladjektiv **vrī-to-*, forudsætter *fuar* noget som **ve-vr-*. I Old Irsk har man nu til *nī fuar* dannet et *fo'fuar* i analogi med de ovennævnte former, som om *fuar* indeholdt præpositionen *fo-* (*fo-n-d-uair* 144^{v}_{3} = *fo-n-d-fuair* med bortaspireret f), og derefter videre i passiv *fo'frīth* til *nī frīth*.

En veksel af samme art finder vi fremdeles i 61
do'tuit »cadit«, *nī tuit*. Men den tilhører kun det ældre sprog, og er senere afløst af en anden, *nī tuit*, *do'fuit* (første gang sp. 2,8, senere herskende), der let forstaas som følge af urigtig opløsning af *'tuit*: som bekendt har Irerne endog drevet det til at flække en gammel rod *tong* »iurare« til *do'fong* 36^{a}_{21}, saa at der altsaa blev en veksel *do'fong-*, *nī tong-**).

---

*) Ret beset er denne omdannelse ikke helt ualmindelig selv i oldsproget. Vi har ovenfor omtalt *do'fuairc* »atterit« af *to-orc*, *'tuarc-*. — Paa samme maade dannes af *diurad* (**de-od-reth*) »remanere« former som *do'fuarat* 12^{r}_{3} o. s. v. Som *od* + *r* giver *ōr* og *ua(i)r*, har vi dels *'diurat* 72^{b}_{17}, dels *'diuair* 56^{d}_{2}. —. Af *to-od-gab* (mod. *tōgaint*) »extollere« med *ro* kommer *du'fuargabsat* 96^{c}_{1}. — Til *foalgim* gl. consternor 146^{v}_{14} (*fo-ad-leg*) hører *fu'fālgi* gl. prosternis 108^{c}_{12}. — Til *diuscartae* gl. deposita 19^{c}_{15}, 108^{d}_{5} (*de-od-scart-*) ligeledes *do-m-foscarte* gl. exponebar 127^{c}_{20}. — Som man af *to-lēici*, *'teilci* (cf. *tilg* »throw« M'Alp., *teilg* »throw« Fol.), *ni tarlicid* (**to-ro-lēicid*) 23^{3}_{4}, ɔ *darlicthe* 15^{8}_{18}, *tarlaic* .i. *dochaith*, O'Cl., faar en form *do-s-farlaic* .i. *dotheilg*, O'Cl., som stadig maa opløses i **to-ro-lēic*, og ikke maa forveksles med *do'fārlaic* (nedenfor 102): saaledes er *du-n-forsailc* 125^{a}_{9} feildannelse til *'tarslaic* colm. 33, der indeholder *to-ro-od-slci* som perfektiv form af *tuasulcud*, hvilket maa opløses i *to-od-slcud* trods formen *du'fuasilci* gl. solvendo 127^{a}_{17}. — Saaledes forstaar vi at der til *tuistiu* (**to-ud-semtiu*) »generare«, der med *teistiu* »effundere» vistnok hører til Litauisk *semiù* »schöpfe«, dannes dels et imperfektivt *do-*

Ved verbets analyse bør man da aabenbart slet ikke regne med en præposition *fo,* saa meget mindre som den gængse opløsning **to-fo-ēit (*—pent)* ikke stemmer med det moderne sprogs *t* i *tuitim* der forudsætter en dobbelt dental, og iøvrigt heller ikke forklarer de gamle former.

62 Vi maa gaa ud fra det gamle futurum *co'taith, do'faeth* (Wi.). Den sidste form skulde i Old Irsk hedde *du'tóeth,* og staar vistnok i St. Galler formularerne: *du'tóeth indala fiacail airthir,* »den ene fortand vil falde ud«; men ialfald er det *'tóeth ('táeth)* vi skal regne med. Forskellen mellem dette futurum og konjunktiven 3 pl. *'todsat* kan kun bero paa at futurum er redupliceret: **'to-ti-t—;* altsaa maa *th* i *'tóeth* repræsentere roden, thi med al respekt for det Græske κεκάθικα vilde man dog betænke sig vel før man regnede med reduplicerede præpositioner paa Irsk.

63 Konjunktivsformerne fører os ikke videre. For *con dositis* 5^{2}_{11} skal der læses *con dodsitis.* Efter al sandsynlighed skal ogsaa *dorothuus (s)a* gl. decidam (⫩ valeam) 23^{c}_{23} rettes til *dorothudus sa,* saaledes at *do-* gengiver Latinsk *de-;* indholdet er altsaa *de-ro-to-t—-s-.* Selv om man medtager *na torthissem*

---

fuismim 182^{v}_{2}, dels perfektive former som *do'forsat* 17^{b}_{6} ved feildannelse af *'torsat* 42^{b}_{18} o. s. v. hvis indhold altsaa er *to-ro-od-sat;* formen *do'rōsat* 31^{v}_{2} indeholder de samme elementer i samme orden. — Endelig skal *tuisel* »labi«, *do'fuislim*, sikkert opløses i *to-ud-sl,* men rodens form er mig ikke helt klar. — — Meget vanskeligt er verbet *airitiu* »accipere«; men jeg vil ikke tilbageholde den mening som jeg efter mangfoldige overveielser er bleven staaende ved. Naar *'de-ro-ema* giver *'deroima* (med diftong ói) 39^{d}_{22}, 55^{d}_{4}, vil *'air-ro-ema* give *'erróima;* men denne form kunde tydes som *air-ro-fóima*, og herpaa beror oldsprogets vaklen mellem stammerne *ar'fem-* og *ar'foim-*, hvis virkelige indhold er *air-em:* der er kun eet nomen til disse former. —

32^{3}_{16} af *'to-ro-t—s-*, vil det ikke være muligt direkte at bestemme rodvokalen.

Derimod er det klart at præsensstammen *'tuit-*, 64
med t i det moderne sprog, maa opløses i *'to-t—ti-* eller *'to-t—di-*, som f. ex. *tuata* »layman« kommer af *tuath* »folk« med en d-endelse. Det synes da at roden i Lat. *tundo* vilde kunne løse opgaven. Det kunde altsaa være saaledes: prs. ind. *'tuit* af *'to-tudi;* prs. konj. *'tods-* af *'to-tuds-*; fut. *'tóeths-* af *'to-tituds-;* subst. *'toth(a)im(m),* g. pl. *tothman,* af *'to-tudmen-*. — I det yngre sprog er *tothaimm,* ved indvirkning fra præsensstammen, omdannet til *tuitimm* (Wi.).

Det yngre sprog sammenblander de forskellige 65
proklitiske partikler. Man ser det klart ved *fiss* der ved siden af *ro'fitir* bruger *do'fitir* og *no-s-fitir* (Atk. LB. 700), medens det stadig hedder *nī fitir* o. s. v. Endnu værre gaar det *cluas* (ibd. 551), der optræder med fire proklitiske partikler: *at-, do-, no-, ro-;* i præteritum hedder det saaledes uden forskel *at'chuala, do'chuala, ro'chuala,* men naturligvis *nī cuala.* Det er ikke tvivlsomt at dette *at-* er laant fra *at'chiu, at'chondarc* »video, vidi«, hvor det paa den tid virkelig var blevet betydningsløst og vekslede med *do-*, som *fo'gab-* erstattes med *do'gab-*, Atk. LB. 664. Man kan ikke undlade heraf at uddrage den regel, at der ingen vægt ligger paa sene kilders proklitiske partikler. Saaledes forekommer et proklitisk *ro* (Atk. LB. 851) i tilfælde hvor verbet slet ikke er perfektivt; og saaledes er i nyere tid det gamle perfektive *ro-* i proklisen ombyttet med *do-*.

---

66 Væsenlig anderledes, og mindre skarpt og klart, er forholdet hvor de orthotone og enklitiske verbalformer optræder med forskellige former af samme præposition, som *iarmi'foig* 70^{c}_{6}, *nād 'r-iar-fact* 2^{1}_{18-19}, men dog *do-d-'iarm-o-rat* 21^{c}_{3}. Et saadant forhold bestaar jo ved *'frith-, friss-'* »imod«. Her tror jeg man tør slaa fast at *friss-* indeholder det suffigerede pronomen neutrum, fordi den samme forklaring passer ved *ua-d-* og *oc-u-*. Hvis der nogensinde har været en regel om at den saaledes forøgede form kun hørte hjemme foran accenten, hvad en del dog tyder paa, saa gælder den ikke mere for *uad: 'uadfialichthi* gl. revelatâ 15^{2}_{4}, *ind 'huadairbertach bith* gl. abusive 3^{v}_{24}, *'huatuasailcthae* 30^{v}_{4}. Formen *ocu-* findes kun i *ocu'bendar* 54^{a}_{12}, *ocu'bether* 53^{b}_{17}, *ocu'biat* 126^{b}_{12}, »tangere«, egl. »være ved det«. Det tilhørende *nad 'ocmanatar* 54^{a}_{12} o. s. v. kan ikke analyseres med sikkerhed. Med hensyn til *frith* gælder som bekendt den regel at det har holdt sig under accenten: *'frithorcun, nad 'frithorgat,* og foran accenten naar der fulgte et med dental begyndende pronomen, hvormed *th* smeltede sammen: *fri-tamm-'oirci.* Ellers staar *friss* foran accenten: *friss-'orcai ssiu* o. s. v. I verbet *'frescsiu (fris'aiccim)* »sperare« er *friss-* trængt ind i de enklitiske former,

men har ikke kunnet overvinde den regel at et dental-pronomen kræver formen *fri-t;* det hedder altsaa *huare fri-t-racatar* 131^{c}_{10}. Dette er saavidt jeg ser det eneste exempel, men det maa gælde for typisk, da det stemmer med en regel vi træffer andensteds.

Det er nemlig givet at formerne *a-tam-'rochoil* 67
se 24^{a}_{15} af verbet *ērchoiliud* »destinare« *(ess-ro-); a-t-'lentaisom adi* 22^{a}_{4} af *ēilled* »inquinare« *(ess-l.);* samt *a-t-'indided* 123^{b}_{15} af **aisndiis* »dicere« *(as-ind-):* ikke er tilfældige misdannelser, men repræsenterer sprogets regel hvorfra der aldrig afviges. Et med dental begyndende pronomen findes aldrig indføiet paa anden maade end denne, naar verbet er sammensat med *ess-*. Saaledes har verbet *ēirge* »surgere«, *con-da-'œrset,* ikke andre opløste former end *a-t-'rœ* 126^{c}_{3}, *an a-tam-'resa* 31^{c}_{14}, senere, med foransat *f: a-ta-'fraig, a-ta-'fregat* o. s. v. (Wi.), altsaa »reise s i g«, og disse har ikke andre sammentrukne former end *'ēirg-:* det er umuligt at gøre to verber ud af det. Af verbet *ēlūd* »evadere« *(ess-lu)* har det yngre sprog former som *a-t-'loat,* se Ir. Txt. II_2, 205; og hvis jeg gætter rigtig, staar der *ci a-t-loid* 26^{1}_{2}. Udtrykket *ma a-tam-scartis se asin* 59^{a}_{21}, »hvis de drev mig derfra» hører sammen med *dian escart(ad),* »drive away«, Atk. LB. 851, og vel til *escart* gl. peripsema 9^{1}_{8}. Til verbet *'ess-ib* (Wi.), *ass'ibsem* 12^{1}_{17}, »drak«, hører former som *a-t-'ib, a-t-'ibset* (Wi.), *a-d-ib* Ir. Txt. II $_2$, 140, med den sædvanlige brug af »proleptisk« pronomen: her er *ess-*, som vi har set, en eiendommelig perfektiverende præposition, der vel ved omdannelse kunde maskeres, men selvfølgelig ikke ombyttes med en anden præposition der ikke havde perfektiverende kraft. Da det nu er givet at *eks* + *t-* ikke kunde blive til *at-*, saa kommer man ikke udenom dette, at *at-* skylder en rent mekanisk komposi-

tionsregel sin tilværelse: det ligger da nær at søge udgangspunktet i *friss-, frit-*.

68 Naar det altsaa staar fast at mekaniske omdannelsesprinciper har haft raaderum i verbalpræpositionernes forhold, saa forekommer det mig naturligt og selvfølgeligt at forklare omdannelsen af den prætoniske form af *aith-*, nemlig *ad-*, til *as-*, paa lignende maade. Efter forholdet

'frith-, fri-t-', friss-'

omdannedes forholdet

'aith-, a-t-', ad-'

til

'aith-, a-t-', ass-'.

Altsaa blev *ad-id-'geuin* 12^{3}_{13}, *ad'gēn* ibd. »kendte« til *as'gēn* 140^{b}_{3}, og saa fremdeles. Enkeltheder, som at visse verber mere haardnakket fastholder det gamle *ad-*, f. ex. *ad-idn-opair* 66^{b}_{4} til *idbart* »offerre«, andre hurtigt gennemfører *ass-*, først og fremmest *as'beir*, af *epert* »dicere«, behøver vi ikke at dvæle ved. Den regelløse vaklen vi finder stemmer netop godt med den antagelse at det var et nyt princip der kæmpede sig frem.

69 Denne bevægelse har derefter, omend i ringere grad, smittet præpositionen *ad*, hvis prætoniske form form ogsaa var *ad-*, lig den gamle prætoniske form af *aith-*. Derpaa beror former som *ci as-id-'ciam* 2^{b}_{4} af verbet *aicsiu*. Naturligvis bliver det derefter ofte umuligt at bestemme præpositionen efter den prætoniske form alene. Kun de former der har accenten paa præpositionen viser i regelen dennes oprindelige karakter.

70 Rigtignok ikke altid ubetinget. Det er saaledes ikke muligt med sikkerhed at afgøre om *aisndiis* »dicere« indeholder *ess-*, *aith-*, eller maaske *ad-*. Vi ser kun at, som i *frescisiu*, eller bedre *freisn̄dis* 13^{1}_{11}, formen *fris*, den prætoniske form af en af disse præpositioner er

gennemført ogsaa under accenten. En lignende vanskelighed bestaar ved *taissfēnim* »demonstro« (Wi. 805), en sammensætning af *as'fenimm* gl. testificor 22^{1}_{10}, *innī as'pena* 39^{b}_{6}, *'aspenad* 102^{d}_{3}, *fu 'aispenud* 54^{d}_{2}. Her giver dog det gamle præteritum *do'airfenus* gl. narravi 18^{4}_{7}, en mulighed for at bestemme den oprindelige form af *as-*. Det kan kombineres med de nævnte former, naar man opløser det i *to-ad-ro-fēn-*, og antager at *ad-* først blev til *as-* i *as'fēnim*, og derpaa bredte sig videre. Men jeg vil ikke sige at det er meget sikkert. Et rent monstrum er formen *lase ad-ru-spēn* 78^{a}_{5}, der er dannet som om verbet var *ad + spēn*, efter det regelmæssige forhold *ad-ro-soid* til *astud* »detinere«. Lignende tilfælde forekommer ogsaa ellers paa Irsk. Saaledes *dorīltiset* 5^{3}_{10}, 25^{2}_{13}, hvor *ro* er galt indsat i *'dīltiset*, som om verbet var *de + īlt;* i virkeligheden hører jo formen, efter Nigras bekendte kombination, til *do'sluindi*, og det normale er *do'rolluind-* som tr. 130. Paa samme maade faar *diucrae* »exclamare« et præteritum *do-'r-iucart* (Atk. LB. 3361) istedenfor **do'r-ocart (de-od-gar)*. Saaledes endelig maa man vistnok forklare *do'rigēni* »fecit« som feildannelse til *'digēni;* thi til *fo'gniu*, **'fuigēni* hedder *ro*-præteritet *fo'ruigēni*.

Præpositionen *aith* foreligger under accenten, ved 71
sammensmeltning med følgende konsonant, ganske regelmæssigt som kort *e*: *ecne, ecmong, tecmang, eclaimm, teclimm, epeltu, epert, ecguistiu*. En mærkelig undtagelse vilde formen *eícdid* 24^{3}_{17} af *aith-cuaid* være, hvis kvantiteten virkelig er rigtig betegnet; men det er et vanskeligt spørgsmaal at afgøre. Derimod er *écne* 1^{2}_{6}, 51^{b}_{7} ganske sikkert skrivefeil: cf. 2^{1}_{17}, 7^{3}_{15}, 8^{1}_{10-14}, 8^{1}_{17}, 8^{2}_{3-4}, 9^{3}_{14}, 12^{3}_{9}, 15^{3}_{18}, 17^{3}_{10-11}, 26^{4}_{25}, 28^{2}_{23}; Foley: *eagna*, s. vv. »intelligence«, knowledge«, »prudence«, »philosophy«, »proficience«, »sapience«, »science«, »wisdom«, *eagnuidhe*, s. vv. »philosopher«,

»philosophick«; O'R.: *agna* (!); Coneys: *eagna;* Cath.: *eagna,* Marc. 6,2, Acts 6,10; Mac Cuirtin: *eagnadh* 387^b, *eagnaidh, eagnadh* (2 gange) 535^b; *eagnuídhe* 387^b, 56^b; *eagnuígheach* 8^b, 65^a, 83^b, 535^b (7 gange); M'Alpine's omskrivning *āggnyach* for *eagnach* betegner ikke *ē,* saalidt som hans *āggall* for *eagal* »fear«, hans *āgglésh* for *eaglais* »church«, eller hans *āsbég* for *easbuig* »bishop« — Irsk har kort vokal i alle disse ord.

72 Naar præpositionen *in* stod foran tenuis eller *s,* skulde den miste sit *n* og under accenten foreligge som *ē.* Denne form har vi aabenbart i visse verber hvor *e* utvivlsomt er langt. Saaledes i *dēicsiu* »videre«, *do'ēcai,* af *de-in-ces.* Vel ogsaa i *con'ēitgim* »concordo«, »conniveo«, af *com-in-tiag.* Sikkert i *ēitsecht* »auscultare«. Dette verbum maa opløses i *in-tuaissi,* ligesom *coitsecht* med samme betydning er dannet af *com-tuaissi* (se *con'tōiset, con'tuaset,* Wi. 447); sml. *erthuasacht* 138^v_8 »tacere«, *ar-da-tuaissi* 129^b_2, *ni erthaisse siu* gl. ne tacueris 126^d_{11}, *ar'tuaisbet* 126^b_{12}. — Dette *ēitsecht* betegner i kirkelig stil ogsaa *døden:* naar Herren *kalder,* maa man *høre* kaldet.

73 Opløste former af *ēitsecht* har jeg aldrig set, men vel af *esnid* »ingerere, inserere« 5^2_{42}, ptcp. *esnaisse,* der ogsaa indeholder *in.* Dertil hører nemlig formen *in'snadat* gl. ingerunt 14^v_{10}. Naar et dentalpronomen indføies, faar vi regelmæssigt former som *co a-tom-'snassar* »ut inserar«, 5^2_{30}. Det er jo dog en urimelig tanke at der skulde være tre verber *in-, ess-,* og *aith-snad* med samme betydning, at altsaa »in«, »ex« og »re« skulde være ligegode.

74 Af verbet *intamil* »imitari«, *ind-ṡamil,* har vi med indføjet pronomen *a-ta-'samlibid* 5^1_{13}. Det vil sige at Irerne havde saavidt sammenblandet præpositionerne *in-* og *ind-,* at den sidste kunde repræsenteres af en biform til den første. Derved fritages vi

for i det følgende at skelne mellem disse to, hvilket undertiden er vanskeligt nok.

Der findes i Old Irsk vistnok kun et eneste 75
exempel paa *in-* med følgende dentalpronomen: *inda-arben* »repelle eos«, psalt. hampt. 47^{b}; thi *indiad* gl. inquam 35^{d}_{11}, 103^{b}_{11} hører vel ikke herhen. Den regelmæssige form er *a-t-*. Saaledes af verbet *insorchugud* »inluminari« 53^{b}_{18}: *co a-tab-sorchaither* gl. inluminamini 53^{b}_{15}. Saaledes af *ingabāl* »reprehendere« en imperativ *a-tab-gabed* 20^{d}_{11}. Formen *a-t-coisged* gl. (eum) indicare 24^{c}_{15} hører til *inchosc* »significare« (sml. 24^{c}_{14}!), der aabenbart forholder sig til den ældre dannelse *ēcosc* »indicium« *(in + cosc)* som *aithgne* til *ecne.* Formen *a-tob-segat si* 14^{4}_{37} betyder vistnok »qui vos adeunt«, og hører til *insag-*. Af *indarpe* »repellere« kommer *a-ta-árban* 65^{a}_{14}, *a-tat-airbined su* 86^{c}_{10}, sml. 131^{c}_{9}. Af *æsnadud* »differre«, *(in + snādi)* kommer paa den ene side *in'snāter* 56^{c}_{20}, paa den anden *a-t-snadi* 64^{b}_{1}, cf. *adsnadi* 93^{a}_{12}. Det er altsaa i sin orden at *ingreimm* »persequi« danner former som *a-tam-grennat* o. l., f. ex. *alleth frissan ingraim a-ta-roigrainn Saul* 30^{b}_{2}, »med hensyn til den forfølgelse som Saul har forfulgt dem«.

Men naar vi nu finder et *as-id-grennat* 18^{d}_{2}, 76
»qui eum persequuntur«, skal vi saa aflede det af *ess-grenn?* Eller skal vi sætte vor lid til formen *ad-'greinn* »qui persequitur« 140^{c}_{2}, og lade det henstaa uafgjort om dette *as-* repræsenterer et *ad-* eller et *aith-?* Ja jeg mener at svaret her som ellers er givet i verbalsubstantivet. Saalænge vi ikke kan bevise at der existerer et *esgreim* eller *ecreim* eller *acreim,* og saalænge det er muligt at udvikle dette *ad'greinn* og *as-id-'greinn* af det *ingreim* som optræder mangfoldige gange i vore kilder, saalænge er dette vor vei. Det er jo klart at *a-tam-greinn*

var mangetydigt og passede ligegodt til *in-*, *ad-*, og *aith-;* derved blev sprogfølelsen forvirret og greb efter biformer i blinde. Det er derfor heller ikke saa dristigt som det strax kunde synes, at anse *as-dloing* 48 $^{c}_{32}$ for en form af *indlach* »findere«.

77 Naar *do'ēcomnacht* faktisk bruges som perfektivt præteritum til *tindnacul* »tradere«, saa veed jeg ikke hvorledes man kan andet end opløse det i *to-in-com-anacht,* og slutte at sproget har sammenblandet *in-* og *ind-*, som følge af de prætoniske formers sammenfald. Et analogt forhold har vi ved *'rind-ualaid,* det perfektive præteritum der svarer til *in'olaid* »iniit«, *'inotacht* »inire«. I det sidste tilfælde maa sikkert, i det første sandsynligvis, *in* gælde for det oprindelige. Paa samme maade ser jeg ikke rettere end at det *-ēr-* som regelmæssigt repræsenterer *'aith-ro, nī ērbart* »non dixit«, er et *ess-ro,* som efter biformernes sammenblanding er trængt ind i verbets indre*. Det er samme proces som naar stammen *eper-*, af *aith-ber,* i det yngre sprog omdannes til *abair-*, af *ad-ber,* eller leilighedsvis i oldsproget *epeltu* bliver til *apaltu* (30 $^{d}_{14}$).

78 Ganske eiendommelige forhold har i det Irske verbum knyttet et indviklet net, som der skal en egen erfaring til at udrede, saavidt det overhovedet kan udredes. De erfaringer den Irske sprogvidenskab, med mere eller mindre klar bevidsthed, efterhaanden har gjort, kan vel omtrent udtrykkes i denne sum:

Et verbums existens som virkeligt og selvstæn-

---

*) Hvis nogen, for at undgaa denne slutning, konstruerer en præposition *ed,* saa maa han vide at denne ikke løser opgaven: det moderne sprogs *teagmh-* »chance« (M.C., Fol.) kan nemlig ikke gaa tilbage paa *to-ed-com-*, men kun paa *to-aith-com-*, O. I. *tecmang.*

digt ord godtgøres bedst ved at dets nominalformer paavises. Naar disse ikke kendes, gaar man halvt i blinde, fordi de finite former meget vel kan være, og ofte er, blotte masker.

Ved analysen maa de enklitiske former, og særlig verbalsubstantivet, gælde mest. Thi verbets nomen, som ikke opløses, og ikke optager fremmede elementer af nogen art, er det reneste udtryk for verbets indhold, og omend ikke sikret mod omdannelser, saa dog mindre udsat derfor end de finite former.

De opløste former synes ved første betragtning at vise bedst hvoraf verbet bestaar, idet de unægtelig skaffer os et vist indblik i verbets indre; men dette indblik er rigtignok for en del illusorisk, og navnlig maa det ikke glemmes at det der staar foran accenten, etymologisk set, kun altfor ofte er vildledende værdiløst og ugyldigt.

---

79 De store vanskeligheder som analysen af de Irske verber frembyder vil maaske næppe nogensinde blive saa fuldstændigt overvundne at man kan tro paa ethvert punkt at være kommen tilbunds i forholdene og være i besiddelse af den fulde sandhed. Et længere alvorligt arbeide med disse problemer fører til at man med lede vender sig bort fra en leg med brikker, hvis betydning og form der ofte kan tvivles om og hvis existens ikke altid er sikker. Den utvivlsomt rigtige analyse har værdi, baade for sin egen skyld og fordi den breder lys om sig; den tvivlsomme gør maaske snarere skade fordi den vækker og vedligeholder urigtige forestillinger om sprogets natur.

80 Naar man dog søger at opnaa noget for en nøiagtig bestemmelse af sprogets rødder, vil man finde et holdepunkt i den betragtning at sammensætninger af samme verbum i det store og hele vil have bevaret minder om den fælles oprindelse i ensartet bøining eller i lignende formelle eiendommeligheder. Man lægger altsaa et grundlag for analysen ved at sammenstille de verber der grammatisk eller morfologisk forholder sig ens; derefter bliver det en opgave ved lydlige bestemmelser og beregning af betydningsovergange at afgøre om en saadan gruppe

henhører til en eller flere rødder. Denne fremgangsmaade giver os ikke nogen hovednøgle der aabner alle døre: sproget er nu engang en omskiftelig og ustadig verden. Men der ligger dog deri en advarsel mod altfor løse kombinationer og hypoteser, mod den altfor overfladiske betragtning der ser i samme plan rodverber der har aartusender bag sig, og derivater fra igaar. Og vi faar paa denne maade nu og da vink om en historisk sammenhæng som vi ellers vanskelig vilde have udfundet.

Det Irske verbums eiendommeligste form er 81
verbalsubstantivet. Det kan afgøres rent statistisk. De moderne grammatiker opfører 12 uregelmæssige verber eller saa, alle de øvrige verber bøies i det væsenlige ens. Men dertil kommer lange lister over uregelmæssige infinitiver. Disse mange infinitivsdannelser er de langsomt svindende rester af fordums herlighed. De verbalsubstantiver vi kender fra oldsprogets ufuldstændige kilder kan henføres til omtrent 40 typer, et tal der mange gange overgaar det antal dannelser som nogen af de finite former kan opvise. Dette forhold hænger naturligvis sammen med verbalsubstantivets eiendommelige uverbale karakter, der ofte tillader konkrete betydninger at gøre sig gældende ved siden af de abstrakte. Samme ord kan betyde »grav« og »at begrave«, »børn« og »at avle«, »øre« og »at høre«, »aag« og »at køre«. Sproget har, da en virkelig infinitiv ikke fandtes, grebet i flæng og dannet en broget forsamling af kreti og pleti. Da det nu jævnligt er saa at en bestemt type kun optræder ved een eneste rod eller ganske faa rødder, men saa i regelen gaar gennem alle sammensætninger, og da ialfald oldsproget temmelig konservativt holder paa gammel skik og brug i dette stykke, saa er det klart at idetmindste de eiendommeligere former af verbalsubstantivet kan

komme til at spille en vigtig rolle som etymologiske kriterier ved bestemmelsen af rødder som lydligt forfald har gjort mere eller mindre ukendelige.

82 Hvor meget eller hvor lidt verbalsubstantivet er værd i saa henseende, kan man gøre en slags prøve paa ved at sammenstille de tilfælde hvor vitterlig mere end een type er dannet af een rod, og de tilfælde hvor et eiendommeligt suffix er trængt ind i et verbum hvor det øiensynligt ikke hører hjemme. De sidste er ikke mange, og har ikke det rent lunefuldes karakter. Naar det svage verbum *ticsaim* »tollo« allerede tidlig (Cam.) danner et nomen *ticsāl* med en endelse der alene tilkommer roden *gab,* saa skyldes det tydeligvis paavirkning af synonymet *cumgabāl.* Og naar verbet *fo-sissi-* »confiteri«, istedenfor et nomen paa *-em* som *erissem terissem,* danner et nomen *fóisitiu,* kommer det aabenbart af at synonymet *ad-dam* danner *atitiu (aiditin,* Atk. LB.) som *fo-dam foditiu.* — Fra Latin har Irerne laant formerne *scrībend* og *lēgend;* endelsen *-end* skulde ikke forekomme i Irske ord, men har dog, paa grund af lydlig overensstemmelse, bredt sig til verbet *do'legim* »deleo«, hvis nomen altsaa er *dilgend.* Paa lignende maade maa det forholde sig med det *tinscital* »incipere« der bruges ved siden af *tinscann* som nomen til *do'inscan(n)aim;* thi suffixet *tal* tilkommer udelukkende roden *can: cētal* »canere« etc. — Denominativer benytter meget ofte som verbalsubstantiv det nomen de kommer af; men det er kun naturligt at sproget kan danne et nyt nomen efter de svage verbers hovedregel. Vi finder saaledes i oldsproget *tuisled* ved siden af *tuisel* »labi«, *baithsed* og *baithis* »baptizare«, *cuindrigud* og *cuindrech* »dirigere«; *imradud* »considerare« ved siden af *rād* »loqui«; men i virkeligheden er fænomenet meget sjældnere end man skulde vente. — Tidlig fremtræder en tilbøie-

lighed til at føre substantiver af forskellig art over i *n*-bøiningen, som naar *fortacht* »auxilium« faar genitiv *fortachtan* istedenfor *fortachtae;* cf. *duthracht-an* 55^{a}_{17}. Det skyldes vel i det væsenlige samme tendens at vi finder et *āriltin* (n. pl.) ved siden af *ārilliud* »meritum«; eller *ermaisiu* (dat. sg. af *n*-stamme) »intelligere« 2^{d}_{5}, af roden *med* der ellers regelmæssig danner *u*-stammer: *mes* »iudicare«, *ammus* »conari«, *commus* »potestas«, *tomus* »adpendere, emetiri«, *immarmus* »peccare« (eg. »sich vermessen«, »formaste sig«, cf. *im-ro-ōl* »largus haustus«). Jeg antager ogsaa at *toimtiu foimtiu ermitiu* er mindre oprindelige end den sjældne type *dermet format taidmet foraithmet* (neutra) af samme rod *men.* Det senere sprog gaar videre og danner f. ex. *dimicin* »contempt« for det gamle *dimicem, scarthain* »separate« for *scarad,* eller *tinfisin* »breath« for *tinfed* (se Atk. LB.).

I andre tilfælde er det vanskeligere at afgøre 88
om dobbelthed i nominaldannelsen beror paa at et bestemt suffix engang har været særlig produktivt. Snarest maaske *men:* vi har *gairm togairm* »clamare, vocare« ved siden af de sædvanlige substantiver af roden *gar: acre, frecre* o. s. v.; og saaledes *bēimm* »cædere etc.« af roden *bi* ved siden af *imdibe, airdbe, indarbe* o. s. v. — Enkelte spredte tilfælde kan endnu anføres. Ved siden af den sjældne dannelse *buain* »metere« staar *combach**) »confringere«, ved siden af

*) Dette kan bero paa indflydelse fra det næsten synonyme rimord *indlach* »findere, rumpere«: altsaa *ind'loing: indlach* = *con'boing: combach.* — Til roden *bong* maa man sikkert henføre ordet *a to-thre-bach* gl. eruptio 129^{d}_{9}, *a toithrebach* 123^{d}_{2}. Det skræmmer mig ikke at præpositionen *tri, tre* ellers i sammensætning har formen *tremi-* GC. 879: vi har jo ogsaa *iar-* ved siden af *iarmi-*. Naar dette *tothrebach* betegnes som »vox librario ignota praveque scripta« (Asc.

den ligesaa eiendommelige form *teched* »fugere« (neutr.) *attach* »refugium«; af roden *ic* dannes dels *airec* »invenire«, *immairec* »conflictio«, dels *tīchtu* »venire«, *rīchtu* »assequi«, og *arrachtu (ad + rīchtu)* med samme betydning. — Om det sidste ord, der forekommer et par gange mellem Beda-glosserne i Wien, maa jeg udtale mig nærmere. Naar der staar: (luna) Zodiacum quidem XXVII diebus et VIII horis, sui vero cursus ordinem XXIX diebus et XII horis ... conficit, og dertil er føiet noten »de to dage og fire timer som den hvergang bruger om at *arrachtin* solen efterat den har gennemløbet Dyrekredsen (lg. *ind rindidi)*, de udgør (tilsammen) den trettende maaned«, (2^a_4), saa er det klart at *arrachtin* betyder »naa«. Derefter maa det andet sted bedømmes: Mercurii sidus . . . modo ante solis exortus, modo post occasus, splendens .i. *is do árrachtu grene hita in cēinn aili* (1^c_1). Da *in cēinn aili* er en oversættelse af det sidste »modo«, har glossatoren forklaret »post occasus« ved *do arrachtu* »skal til at indhente», hvilket i realiteten kommer ud paa det samme.

84 Usædvanlig frodig er roden *reth* »currere«: her finder vi i det mindste tre forskellige typer, *ri(u)th, reimm,* og *an indred* »invasio«. Det sent overleverede *foirithin* »auxilium« viser den sædvanlige omdannelse, *cobrith* 7^3_4 derimod kunde vel stemme med *rith,* hvis jeg har ret i at opløse det i *com-fo-rith.* Samme type som *indred* finder vi i *dered* »reliquum« 10^2_3, 44^a_2, egl. »det som løber af«, »det som gaar fra«, og i synonymet *diurad* (Wi.) som maa høre sammen med *ní con diurat* 72^b_{17}, *do'fuarat* »remanet«

---

208), saa beror det sikkert paa en ganske feil bedømmelse af forholdet. Vi tør ikke gaa ud fra at de gamle Irske munke ikke kunde Irsk: det er *os* der ikke kan Irsk!

12^{r}_{3} o. s. v. — Af anden oprindelse er dog vel den mærkelige rod *reth* (?) i *du'etarrat* gl. includit, *con-'tetarrat* »comprehendit« 30^{c}_{6}, 29^{v}_{2}, *do-d-'iarmorat* »subsequitur« 21^{c}_{3}, *do'rimthirid* gl. ministravit, 28^{4}_{30}, der optræder med guttural karakter i nominalformerne og præt. psv. *do'retarracht* 33^{c}_{20}, *comtetracht* 56^{b}_{3}, *tiarmoracht* 30^{1}_{26}, *timthirecht* 10^{4}_{17} etc.

Hvis denne lille oversigt lærer os at det er forsvarligt at se bort fra regelen naar vi har gode grunde dertil, saa bortfalder dog dermed ikke regelen: at samme rod i det hele arter sig ens i sine sammensætninger. Vi har ikke ret til udenvidere at tillægge samme verbum de mest forskelligartede dannelser; vi skal heller ikke uden tvingende grunde skille hvad der efter formernes vidnesbyrd hører sammen. Denne tankegang er grundlaget for den følgende fremstilling af nogle faa Irske rødder og deres sammensætninger. 85

Som verbet *gniu* »ago« danner et substantiv *gnīm*, med suffixet *-mu*, saaledes maa Irsk *snīm* (nu *snīomh)* »nere« komme af en rod *sni*, og synonymet *toinneamh* (M'Alp.) af *to* + *sni*. Denne rod finder vi da ogsaa i participiet *snithe* 24^{b}_{7}, i en glosse der lyder: tortuosæ .i. *todernide* .i. *snithe*. Naar *todernide* kan gengive »tortuosus«, saa ligger deri temmelig tydeligt at substantivet *todērnam* »supplicium« 133^{v}_{1}, 133^{a}_{4}, 40^{a}_{7} o. s. v. egenlig betød »tortur«. Vi opløser altsaa i *to-de-ess-ro-snīm*, og henfører ordet til samme rod. — Substantivet *ascnam* »petere« er opstaaet ved metathesis af **acsnam*, som man ser af disse tre gennemført parallele glosser: *ascnam* l *serc* »affectio« 56^{b}_{28}, *ni ascnae* 7 *nī charae* 56^{b}_{31}, *ad'cosnae no nocarae* 56^{b}_{39}. Parallelismen er virkelig fuldstændig, da *serc* bruges som nomen til *caraim* »amo« 86

(65^d_5 *frisin seirc rocar Crist inn eclais)*)*. Bagved *ascnam* ligger altsaa *cosnam* »contendere«. Naar præteritum hedder *adruchoisséni* 69^d_4 (cf. *con'sena,* fiacc 28, *ni cossena,* . i . *rochosnastar,* broc. 22), med en stavelse mere end præsensstammen: *ad'cosnat* aug. 65, *ad'cosna* 51^b_6, *ad'cosnain* aug. 10, maa man slutte at denne form er redupliceret, cf. *ro'selach* af *sleg, ro'senaich* af *snig,* Wi. Gr. 75, altsaa staar for **ad-com-sesni* som *ro'gēni* for **ro'gegni.* Vi kan da opløse *ascnam* i *ad-com-snīm,* og *cosnam* i *com-snīm,* og tage os O'Clerys glosse *snisiot* . *i* . *dorighneadar cosnamh no cathughadh,* »de kæmpede«, til indtægt. At roden er den samme som betyder »spinde« og »dreie, vride«, er der næppe grund til at tvivle paa: vi har et klassisk exempel paa en tilsvarende betydningsovergang i Tysk *ringen (wringen).* Det forekommer mig ogsaa rimeligt at *snīm* »umage, bekymring« er samme ord; der kan være noget i det af »*sinnen und spinnen*«, og *ringen* faar ogsaa betydningen »*mit dauernder anstrengung tätig sein, sich mühen, mit begierde streben*«, Schade II 1206. — Til disse ord vilde jeg endelig føie *tērnam* »escape« Atk. LB., med *as'roinnea* gl. possit evadi 31^a_2, *neph-œrnaidi* gl. in-vasæ 134^b_9, *cona tērna,* Wi.: det kom vel af *to-ess-ro-snīm* og betød egenlig »sno sig bort«.

87 Dannelser af ganske samme art er *tuillem* »mereri« og *fuillem* »usura«. Roden er ikke *ill,* thi *fo-ill-* maatte nødvendigvis blive til *fill-*. Hvorledes sagen forholder sig, ser man klart af følgende sætning i Atkinsons udvalg af Lebar Brecc, 8380: *ni thuille fochraicc acht doslī pēin,* »det fortjener ikke belønning, men det fortjener straf«. Der kan ikke være tvivl om at *'thuille* er samme ord som *do'slī:*

---

*) [Saaledes er ogsaa *precept* knyttet til *predchaim.*]

altsaa er roden *slī*, og *s* behandlet paa samme maade som i *toinneamh*, eller som i *do'srengim* »traho«, *nī 'tairrngim* (Wi. 791, 804). Substantiverne er følgelig **to-slīm*, **fo-slīm*. — Skønt *āirilliud* (og *āiriltiu*) »mereri« er dannet med et andet suffix, gaar det vel ikke an at skille det fra: *a-t-'roilli* 2^{4}_{13}, 51^{d}_{12} o. s. v., *as'rollem*, broc. 100, kan ialfald heller ikke komme af *ill*, men meget vel af *sli*. Naar accenten falder paa *ad-*, forsvinder *o* regelmæssigt: *ci a-t-roillet cini arillet* 31^{3}_{23} o. s. v.

Det samme suffix findes fremdeles i en række afledninger af *nessa-* »calcare«, der vistnok hører sammen med Walisisk *neidio* »salire«, ligesom Irsk *ar'cessi* »parcit« med Wal. *ar-bed* »parcere«, *peidio* »desistere« (»lade være«, egl. spare sig noget). Den egenlige betydning har *nessa-* 126^{c}_{17}: *co-t-nessiu(b) sa huam chosaib*, »jeg vil trampe paa dig med mine fødder«, og 42^{b}_{28} *ind neph-chomainsedo* gl. inculcatoris, cf. 74^{b}_{17}; ellers er betydningen gerne »vituperare«, »despicere«, »accusare«. Herhen hører *dīnsem* (Atk. LB.) til *co du'nessa* gl. despiciat 36^{a}_{12} etc., *tuinsem* (**to-nessa-*) »bruise, crush, conculcare« (Atk.), *āinsem* (**ad-nessa-*) »accusare« 4^{2}_{16-17}, 34^{a}_{18}, og *comāinsem* 11^{4}_{6}. 88

Substantiverne *dīglaim*, *eclaim*, *teclaim*, *foglaim*, *fordiuclaim*, er dannede med suffixet *men* af en rod hvis præsensstamme er *glenn*. Grundbetydningen var vel omtrent »pille« og foreligger maaske tydeligst i i Foleys *dīoghluim* »glean«, cf. *do'glinn* .i. *digluim no tinol*, O'Don. Suppl., og *do'glennar* 133^{b}_{7} hvis betydning ikke er helt sikker (»ryddes« eller »udsøges«?). Ved sammensætning med *aith-* faar vi *an eclaim* gl. discussionem 114^{b}_{15}; efter 105^{d}_{9}, 61^{a}_{8} er betydningen nærmest »discernere, intelligere«. Det *teclimm* som 89

gengiver »acceptio (personarum)« 1^4_1, (cf. *tecelsid* »acceptor personarum«, Kuhns Zs. 31, 241, dannet som *ecailsid* gl. disceptatrix 133^d_5) betyder i virkeligheden »eligere, præferre«, som det fremgaar af følgende steder: *nonbur tra doerglas* »so wurde eine neunzahl ernannt«, Kuhn & Schl. Beitr. 7,60 (jeg kan ikke efterse texten); *doeclannat* gl. allegant, bcr. 34^b_3; *tecail⟨se⟩* gl. alligatus 39^v_{13} (cf. *neph-ecailse* gl. indiscussum 56^c_8), hvor der begge gange er tænkt paa »allegere«; og navnlig af den meget klare glosse til en korrupt Latinsk text, 120^d_2. Der staar *amal duneclan⟨nar⟩ etachṅ derscaigthe hi tig cennaig(e) do buith im(min) rīg, is s(amlaid) duērglas soilse sainriud asnaib dulib do imthimchiull in choimded,* »som en fortrinlig klædning udvælges i en krambod til at omhylle kongen, saaledes er lyset udvalgt fremfor alle elementer til at omgive Herren«. — For *foglaim* »discere«, *fo'gliunn* »disco« pcr. 56^a_4 tør man maaske antage en grundbetydning omtrent som »pick up«; for *for-de-od-glenn* »devorare« *(dia fordiuclaim* 75^b_4 o. s. v., *for'diuguilsiter* gl. vorabuntur 84^d_2) er en nøiagtig bestemmelse af betydningsindholdet vanskeligere paa grund af de mange præpositioner.

90 Af Horatses 13de epode

Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres
nivesque deducunt Jovem, nunc mare nunc siluae
Threicio aquilone sonant. Rapiamus amici
occasionem — — — —

citerer Priscian et sted den anden linje. Den Irske munk, der har skrevet glosser i St. Gallens exemplar af Priscian, forstod denne linje saaledes: nunc nives deducunt eum, nunc mare (deducit eum), og oversatte altsaa: *d-aṅ-dichdet snechti Jovis, d-aṅ-diat muir in cēinn aili.* Om dette giver mening er ligegyldigt,

sikkert er det at *d-aṅ-dichdet* betyder »deducunt eum«, og *d-aṅ-diat* »deducit eum«.

Vi har et participium *cissi* gl. provecta 104^{b}_{9}, 91
cf. 84^{b}_{11}, 122^{a}_{3}, hvis rod kan være noget som *cid, ced.* Sammensat med præpositionerne *to-de* giver dette *tuidchisse* »ductus« 72^{d}_{1}, cf. *duidchi⟨sī⟩ sidi* gl. inducti 6^{r}_{12}, og herhen hører da vort *d-aṅ-'dichdet* 8^{r}_{8}, *du-'dichestar* »ducetur« 30^{d}_{25}, og med *fo-*: *fu'duidchestar* gl. subduci 36^{b}_{10}. Substantivets form er mig ikke bekendt: det er overmaade tvivlsomt om *eiscsiu* »tendere« kommer af denne rod, og jeg kunde vel tænke mig dette ord i en helt anden etymologisk sammenhæng; desværre er den eneste form der kunde afgøre spørgsmaalet i den ene eller den anden retning, imperativen *escse* gl. intende 65^{a}_{4}, vanskelig og usikker. — Synonym med roden *cid* er roden *fed* »ducere, vehere, (ferre)«: *for'fedar* gl. supervehitur 129^{b}_{14}, *imme'fedat* gl. circumferunt 47^{d}_{7}, *a fedme* gl. circumferentes 15^{2}_{26}, *fedar* gl. ferri 210^{r}_{4}, cf. 188^{r}_{12}, 39^{d}_{7}. Saaledes finder vi »in meas efferebantur iniurias« gengivet med *no'feidtis* 54^{d}_{12}, men »in nos destitutos efferati sunt« ved *ro'cessa* 114^{a}_{6}, hvor forskellen mellem »efferre« og »efferare« ikke kommer i betragtning; cf. *co chessair* gl. ferietur 51^{b}_{25}. Saaledes gengives »productus« ved *airdīxa (*air-de-cisse)* 92^{r}_{3} og ofte, men »productio« ved *airdīden (*air-de-fedan)* 92^{r}_{2}, 167^{r}_{5}. Synonymt med *to-de-cid* er altsaa *to-de-fed,* som vi har i det ovennævnte *d-aṅ-'diat* »deducit eum« 8^{r}_{9}, i *do'diut* gl. sisto 152^{v}_{1}, *d-an-diut* 77^{r}_{4}, *co du'dī* gl. inducat 35^{c}_{30}, *du-m-'dīsed sa* 78^{b}_{18}, *du-n-'diastae* gl. deduci 45^{c}_{4}, *du-sn-'deraid* »duxit eos« 99^{b}_{13}, endelig i substantivet *tuididen* 92^{c}_{5}, acc. *in tudidin* 137^{c}_{6}, dat. *ho tudidin* 50^{a}_{1}, cf. gen. *tuidne* 93^{b}_{3} som vel ikke er fuldstændig korrekt men dog vel hører herhen og ikke til *do'fed.* Substantiverne af roden *fed* har en meget karakteristisk form: *fedan* gl. iugum 16^{1}_{16}, gen.

inna fednae gl. invectionis 76^a_9, *imfheadhain,* O'Cl., det ovennævnte *airdīden* »productio«, og *coibedna* »coniugationis« 11^r_1. — [Naturligvis hører *hi cobodlus* »in societate«, 9^2_{17}, 22^b_1, ikke herhen, men til *com-fo-dāli* »communicare«, *con'fodlaibid si* 53^b_{18}, *a con-fodli⟨d⟩* 24^2_{19}.] —

92 Til disse ord maa vi endnu føie *dethiden* »cura« 3^4_{34}, 10^2_{15}, dat. *dethidin* 10^2_{15}, plur. *dethidnea* 3^4_{30}; vi kan roligt opløse det i *de-aīth-fedan:* sproget har ikke andre ord af denne type. I det senere sprog er *dethiden* omdannet til *dethitiu* »care, anxiety« (Atk.LB.), hvilket paa en maade vil sige at roden *fed* er ombyttet med roden *em (airitiu, dītiu).* Denne omdannelse er et meget sigende vidnesbyrd om at der i tidens løb foregaar en omvurdering af sammensatte substantiver, saaledes at forstavelserne i en vis forstand opfattes som ordets rod, og den gamle rod som en del af suffixet; derefter trænger det rodholdige suffix ind paa steder hvor det slet ikke hører hjemme. Der er noget af det samme i omdannelsen af *dearmhad* »glemsel« (i Kerry endnu *da'ʀᴜᴜᴅ)* til *dearmad,* efter *formad* »misundelse«, kun at begge substantiver her fra første færd har samme rod: *men.*

93 Med suffixet *-al* afledes feminine verbalsubstantiver alene af roden *fich: dīgal* »vindicare, ulcisci«, *togal* »oppugnare, impugnare«, *irgal* 5^4_{18}, 3^2_{11} »certare«, *im-degal* »defendere«, colm. 20, *imm-argal* gl. lis 67^v_7. Efter de tre aspirerende præpositioner *de, to, air,* maatte rodens *f* forsvinde: *do'fich* 15^1_{16}, men *ni-sn-'dīg* 24^b_{17}. Til *irgal* hører *ar'fiuch,* inc. 4. De O. Irske former af *togal* er følgende: *lase do-n-da-'fius* gl. bellando 126^c_{19}, *du'fesed* gl. oppugnare 33^b_{12}, *mani 'toissed* gl. nisi debellasset 40^d_{13}, *ar nach-a-'toirsitis* med indføiet *ro,* 48^d_{27}, »ne eam oppugnarent«, *neph-*

thoachtae gl. inbellum 126^{c}_{22} (cf. *neph-diachtae,* 111^{b}_{6}), *'togal (mani toissed)* gl. conflictus 40^{d}_{14}.

Hvor kan nogen nænne at sønderrive det mærke- 94
lige ældgamle kløverblad *anacul adnacul* og *tindnacul,* og sprede stumperne for vinden? Denne dannelse er saa sær som næppe nogen anden i det Irske sprog. Ikke blot at verbalsubstantiver paa *-l* overhovedet er sjældne, men her er endda den eiendommelige uregelmæssighed at rodens spirant — *no-n-'anich, do'indnaich* — i nomenet erstattes af *cc* (nu *c*). De finite former bøies ganske ens. Naar der ingen forskel er i bøiningen, er det da maaske umuligt at forene betydningerne? *anacul* »protegere«; *adnacul* »sepelire«, men ogsaa »deducere« *(a-tom-anaste* gl. (me) deduci 14^{3}_{20}, cf. *a-tdom-ind-nastar* gl. deducar 7^{1}_{5}); *tindnacul* »dare, tradere«? Jeg synes det er let nok: *anacul* var egenlig »l e i d e«, rodens grundbetydning »ducere«. Det er som det Homeriske

αὐτὰρ ὃ βῆ Λυκίηνδε θεῶν ὑπ' ἀμύμονι πομπῇ.

Det er som Tysk *geleite: »leitung, begleitung, geleit; landesherrl. geleit, schutz; art etwas zu tragen«.* Schade. Hvad vil man mere? At et verbum »føre« med et par præpositioner foran kan faa betydningen »overgive« er ikke mærkeligt: med *adnacul* er sagen ogsaa klar. Irerne mente saavist ikke »obtegere terra«. Ikke for intet hed en Romersk ligfærd *exsequiæ,* og ikke for intet har Irerne kaldt deres en *deductio.* Den der har set, og hørt, glemmer ikke saa let dette lange tog af mænd og kvinder som til hest og til vogns, under larmende raab, milevidt giver den bortdragende *leide* for sidste gang. Jeg tror Grækerne

brugte *ἐκκομιδή* paa lignende maade; ialfald staar i Walisisk endnu *cynhebrwng* »funus, exsequiæ« ved siden af *hebrwng* »deducere«. Det forstod Mac Cuirtin godt nok: han kalder »funeral«: *adhlacad, an tionnlacadh dēigheanach*, »den sidste ledsagelse«. Ja betydningerne skifter lidt omkring mellem disse ord, og *tindnacul* er nu »at følge«. Saaledes siger man i Kerry TUUNLƏKƏ NƏN uunšəxə »the following home of the foolish girls«, hvor meningen maa være at de ikke kan blive færdige med at følge hinanden til dørs. I Skotland er betydningen »begrave« gaaet over paa *tiodhlacadh*, som M'Alpine oversætter »burying, interring, giving«. — Hvorledes forholdet egenlig er mellem *tindnacul* og det først efter den Old Irske tid optrædende *tidnacul*, vil jeg ikke indlade mig paa at afgøre; men saa meget maa gælde for sikkert at de begge er virkelige former. Mac Cuirtin kender baade *tionnlacadh*, som jeg ogsaa kan svare for, og *tīodhlacadh* »gift«, og i denne betydning er *tīodhlacadh* saare hyppigt i moderne kilder: Coneys (efter Bibelen), Donlevy p. 10, 12, Foley (»bestow, gift, present«), Connellan, Keating (Atk.); og M'Alpine angiver udtalen: *ty'ēll'-achg*. — Den lydlige omdannelse af disse ord i nyere tid (*tindnacul* til *tionnlacadh* o. s. v.) er ikke foregaaet ved omsætning, men saaledes at man ombyttede den sjældne endelse *-ul* med den regelmæssige *-adh* og i bøiningen gennemførte en stamme paa *-c;* uafhængigt deraf er *n* blevet til *l* efter *nd (nn)* og *dh*. Det kan man se af *anacul* som i sin moderne form udviser den førstnævnte omdannelse, men ikke den sidste: Coneys giver efter Bibelen *ainic*, inf. *ainiceadh*, og *anaic, anaiceadh* »save, protect«. Det er en misforstaaelse at *dh* i *adhnacul* skulde være assimileret med *n*, eller sporløst forsvundet: *dh* forlænger eller diftongerer den foregaaende korte vokal, saaledes at man

sydpaa siger eiʟəkə, nordpaa aaʟəkə, se O'Don. p. 9. — Man kan sammenligne de processer hvorved O. Irsk *ind-mat* »lavatio«, 3 pl. prs. *'indmatar*, 126^c_{16}, er blevet til *ionnlat*, gen. *ionnlata*, Mac Cuirtin 3^b, 52^a, 55^{ab}, og videre til Foleys *ionnladh* og Connellans *ionnlamh* »ablution«, med imperativ *ionnail* »wash, bathe« Conn., og *ionnail, ionnluigh*, Foley.

De fleste verbalsubstantiver paa *-id* kommer af 95
roden *sag*, der saaledes kan genkendes i sammensætninger trods de undertiden stærke lydreduktioner. Verbet *saigim, do'saigim* betyder »adeo«, og ikke andet. Den mening at det ogsaa skulde kunne betyde »dico« beror paa misforstaaelse af et udtryk i de gamle grammatikeres terminologi.

Der staar 2 Cor. 3, 7—8: Quodsi ministratio mortis, literis deformata in lapidibus, fuit in gloria . . . . quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? — Til »magis« har Wb. 15^1_{22} noten *is hed̨ dosaig anuas ōthā* quodsi ministr. rel., altsaa »hoc adit a »quodsi« . .«, d. v. s. »quomodo non magis« er apodosis til »quodsi« rl. — Paa lignende maade Philip. 2,12 — jeg anfører grundtexten, naar Dr. Stokes's uddrag af den Latinske oversættelse udelader de ord hvortil glossatoren hentyder —: *ὥστε, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε, μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου . . . τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε.* Hertil har Wb. 23^8_{23} ordene *is hed dosaig anuas*, »hoc adit« rl., for at betegne forholdet mellem *πολλῷ μᾶλλον* og *μή —μόνον.* — Noten *is hed ōn saiges* som 22^1_8, »hoc adit« betegner blot at af det anførte bibelsted (Ps. 68,19) er ordene »dedit dona hominibus« dem der stiles imod, dem hvortil Paulus sigter med udtrykket »secundum mensuram donationis Christi. Propter quod dicit . . . .« — Ligesaa ved den lange periode vat. 2^e: »incipit calculatio . . . tene . . . subtrahe . . . et remanent V: quinto die . . . i . e . nonis aprilibus occurrit« . i . *is ed saiges asennad toiscelad ind lai*, »dette er endelig det datoberegningen stiler efter«. Glossatorens note udtrykker det samme som udgiverens kolon. — Ved Priscians regel »In »es« correptam si sint apud Græcos communia vel mobilia quæ illi *τριγενῆ* vocant (Hertz I 156_{10-14}) henviser kommentaren, da

perioden saaledes affattet ikke er afsluttet, med ordene »inter communia sunt, *is ed saiges sīs*« 65^{v}_{11} til textens nedenstaaende genoptagelse af sætningen, »in »es« desinentia communia sunt«. Allerede fordi *sīs* ikke betyder »nedenfor« men »herfra og nedefter«, ligesom *anuas* ikke er »ovenfor« men »ovenfra«, maa *saiges* nødvendigvis betegne en bevægelse. Man kan paa Irsk godt sige: *asbeir sīs* »han siger herfra og nedefter«, f. ex. 62^{a}_{21} »enumeratio *[asbeir sīs]* tantarum causarum, quia ... et quia ... et quia ... vel quia ...«; det passer blot slet ikke her. — Videre har vi denne brug af *saigid* i den lange ikke helt læselige og forstaaelige note til Philip 2, 1 *εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ*, randglosse 23^{3}_{11}. Der staar først noget som »forskellige tydninger haves af dette sted« og saa: [1]) *a brith frisan dliged remeperthe* rl., »at henføre det til det foregaaende (d. v. s. til cp. I v. 29—30); [2]) *saigid* »implete gaudium« rl., »det stiler mod »impl. gaud.« i det følgende. — De samme fortolkere bruger i Latinske noter »adit« paa ganske samme maade, f. ex. 43^{a}_{9}: »cum aut irascimur inrationabiliter, aut odia iniusta suscipimus, aut ..., aut ..., hæc maxime sensum fallunt animæ rl.«: til »cum« staar her glossen »adit fallunt« *fil archiunn*«, altsaa »cum« gaar paa det følgende »fallunt«. Cf. 97^{a}_{4}, 27^{4}_{19}. — Endelig har vi 131^{a}_{2-4} en dobbeltglosse, hvor »adit« og »*ni saig*« korresponderer med hinanden. Stedet er mig ikke klart i alle enkeltheder; det er ofte vanskeligt at sætte sig helt ind i glossatorernes tvivl og modstridende tydninger — men man skulde da heller ikke tillægge velkendte ord helt nye betydninger paa grundlag af uklare steder. Her giver »non dicit« aldeles ingen mening. — — — Derivatet *saichdetu* 149^{v}_{2-4} betyder hverken »consequentia« eller »stabilitas«: det er en gengivelse af Priscians »ad locum« significatio (Hertz. I 412, 2).

96 I Milano-glosserne 97^{d}_{10-14} forklares et og samme »temptando« først ved *co fochuid*, derpaa ved *lasse fo'saigtis;* et *fochith* gl. temptatio staar 11^{2}_{2}. Imperfektet har vi atter 25^{1}_{16} *duūs in-dob-fochad* gl. ne forte temptaverit vos; præs. konj. staar 8^{3}_{19} *cia f-asāsat* »quamvis id temptent«. Disse steder tillader os ikke at tvivle paa at *fochuid* er opstaaet af *'fo-saigid.* Men nu er det klart at det idelig forekommende *fochuid* »tribulatio« er det samme ord: det betød egenlig »prøvelse«, »épreuve«. Altsaa hører

videre herhen *fo-n-'segar* »tribulamur« 14^{2}_{16}, *fo-dan-'segat* gl. qui nos tribulant 27^{c}_{7}. Der er ingen grund til at ængstes over det *e* der viser sig i disse sidste former; det er nu engang en særegenhed ved denne rods præsensstamme at a^{i} optræder som *e*, naar endelsen begynder med *a*. Saaledes i passiv: *segar* 11^{1}_{5} »quod petitur«, *ro'segar* 14^{c}_{19}; i 3 pl. aktiv: *segait* 66^{b}_{5} (hvilket ikke kan være futurum), *a-tob-segat* 14^{4}_{37} »qui vos adeunt«. Jeg henfører, som ovenfor sagt, denne sidste form til *in-saigid;* oversættelsen »who answer you« giver næppe nogen mening. GC.'s »præcipiunt vobis« (330) giver god mening, men støttes vistnok ikke af sprogbrugen.

Naar man sætter præpositionen *iar-* foran *fochaid,* 97
faar man *iarfaigid,* det Irske ord for »interrogare«. Dette verbum bøies i et og alt som de andre sammensætninger af roden *sag.* Hiatet mellem *fo-* og roden ser vi endnu i en form som *iarmi'fo-acht* (Wi.).

Udtrykket *in degaid,* »post«, CC. 660, *in digaid,* 71^{b}_{11}, 98
78^{d}_{14}, kommer af *in de-saigid,* og har oprindelig haft betydningen »in search of«. Dette sammensat med *com* har givet *cuindgid, cuingid* »quærere«. Det er jo nemlig klart nok at *cuindgid* ikke kan have noget at gøre med *aitchim* »to beg, to implore« Atk. LB., *ateich* .i. *gudes* 39^{b}_{6}. Thi afset fra at substantivet *attach* og præteritum *ad'roethach* (Wi.) har helt andre former end *cuindgid, con'aitecht, nī 'comtacht,* saa gaar det moderne sprogs *ataich* (M'Alp.), *aitchim, atach* (Atk. Keat.) tilbage paa *ad* + *tech**), og er vistnok

*) Som f. ex. *ad* + *treb* er moderne *aitribh* »dwell«, Fol. — Lad mig sige her at verberne *con'utaing-* »ædifico« og *ar'utaing-* »reficio«, hvis substantiver i moderne form er *cūmhdach* og *eardach,* ikke kan opløses i —*ud-t:g,* men indeholder en rod *ding* som det ligger nær at sammen-

det samme som *attach* »refugium« (omtrent som *ἱκετεία*), — men *cuindgid* kan ikke indeholde *tech*, og for den sags skyld heller ikke *dech* naar man vil tage formerne alvorligt. Bøiningen viser bestemt mod roden *sag*, og analysen *com-de-sag* forklarer alt. Náar *de-* havde accenten, forsvandt *-sa-* udenvidere: *con'degam* 107^c_8, *con'degar* 8^4_{20} o. s. v., *con'desat* 46^c_{13}, *con'desin* 19^4_{24}, *con'destis* bvn 1^a_6; hvis derimod accenten stod paa *com*, faldt *e* ud, og *mdṡ* blev til *nt*, som **'inde-ṡamil* er blevet til *'intamil**). Derpaa beror formerne konj. *ara 'cuintea (com-de-sa)* 51^a_{18}, ptcp. *cuintechtai* 59^b_{13}, gerund. *cuintechti* tr. 146, 93^a_8, fremdeles *nī adchuintig* »non requirit« 211^r_8 (cf. *athchunchid*, Atk. LB.). Og naar vokalen foran *g (ch)* blev sløifet, udstødtes før eller senere *t* mellem nasalen og spiranten: der staar vel *nād cuintgim* 14^3_{12}, men *ni cuingem* 14^4_{38}, *ni cuinget* 107^c_8, *dia cuinchetar* 123^c_4; at *g* var spirant viser yderligere det levende sprogs former, *athchuinghe* »prayer«, Fol., *athchunaidhe*, Matth. 8,31; 18,26, Cath. — Hiatet i 3 sg. præs. *con'dieig* 23^4_5 er forstaaeligt, naar formen kommer af *com-'de-saig*. Den sædvanlige form *con'daig* 8^4_{20}, 30^b_8, 35^c_{21}, 110^d_{10}, 2 sg. *con'daigi*, boern., til plur. *con'degam*, synes at have antaget sit vokalskifte efter *saigim*.

99 Til *ro-saig* »attingere« kan man uden betænkelighed regne de former der hos Asc. p. 246 er op-

---

stille med Lat. fingo. Fra disse to verber adskiller *for'dingim* »opprimo« sig ved substantivets form: *a fortige* 75^b_{16}.

*) Naar **'dīsl^{un}dud* har kunnet give *dīltud* (mod. *diūltadh* »denial« Fol., *dīultadh* M. C. 157, 572), saa kunde ogsaa **to'ind-r°-sói* blive til *do'intarrái* 16^2_{18}, 54^d_8 »reversus est«, hvor der er opstaaet en snyltelyd a som i *foindarlid* (se ved *inotacht* nedenfor 136). Et verbum *to-ind-to-so* existerer ikke.

førte under *ro-sech*. Naar det nemlig staar fast at *sag* kan faa *e* i roden, saa taler aldeles intet for at henføre disse former til *sech*. Roden *sech* og dens sammensætninger, som *to-com-sech*, er faste deponentier, men *ro-sag* er aktiv ligesom *sag*. Roden *sech* følger altid den svage bøining med konjunktiv af præsensstammen (*aire-sechethar*, cam. 37^{c}, *ara sechemmar* 2^{4}_{4}) og *b*-futurum, men *ro-sag* har som *sag fo-sag* og *iar-fo-sag s*-konjunktiv: *con roissinn* 26^{4}_{17}, og *s*-futurum: *ni rois* $229^{r\text{-}v}$, *ni roisset* 74^{a}_{11}, *ni-s-roissed* 39^{c}_{34}. Præteritum *rośechestar arsidetaid* 208^{v}_{15} maa høre til *sech*, selvom dette udtryk for »vetustus« kan synes os et underligt idiom; præteritum af *ro-sag* er utvivlsomt *ro'siacht*, der stemmer helt, eller maaske kun delvis, det kan man strengt taget ikke se, med *'r-iar-facht* til *iar-fo-sag*, og *con-'aitecht* til *com-de-sag*. Formerne *ro'saig* bcr. 32^{c}_{1}, *r-a-'saig* 102^{a}_{8}, er derimod præsens som *ni roig* bcr. 33^{b}_{9}, *nach 'roig* 39^{c}_{7}, psv. *ro'segar* 14^{c}_{19}: det første sted staar præsens om Ægypternes tidsregning ligesaa godt som ibd. 32^{b}_{11} (*is* og *hi cuiretar*); det andet sted er *rasaig* sideordnet med præsens *atā*. Det senere sprogs præsens *ro'soich, ní roich* er blot fortsættelse heraf; det er ikke engang nødvendigt at regne med analogidannelse, da forholdet mellem *a* og *ó*, og mellem *g* og *ch*, overhovedet er lidet fast.

Med fuld ret henfører Ascoli præteritum *ro'siacht* 100
til roden *sag*: forholdet er i det væsenlige som præt. *siassair* »sedit« til præs. *saidi siu* 101^{c}_{6-7}, *indi remisaid* 50^{d}_{5}. Om saa *siacht* er redupliceret, eller om man mulig kunde tænke paa en anden forklaring, er for os i denne sammenhæng det underordnede: rodens identitet er i hvert fald sikker. Af *'ro-siacht* opstod *'roacht* (Wi. 745), thi et *o* foran bortaspireret *s* eller *f* forsvinder ikke: cf. *'toissed* af *to-fessed*

(40^{d}_{13}: 33^{b}_{12}), *'fochid* af *fo-saigid;* formen *'riacht* (Wi. 738) maa da bero paa udjævning af den oprindelige veksel. — I futurum finder vi paa samme maade *ro'sia* (Atk. LB. 872) og den ovennævnte 2 sg. *'rois,* pl. *ro'sesium* (Atk. ibd.); men meget mærkelig er 2 sg. *ro'sia,* der ikke passer til en *s*-stamme.

101 Det er maaske ikke helt tilfældigt at vi i oldsproget ikke finder noget substantiv af *ro-sag;* thi dette verbum er jo formelt dannet som et perfektiv til *sag,* og i en vis forstand er betydningen »attingere« perfektiv i forhold til »adire«; selvom disse to verber ikke længere stod i samme forhold til hinanden som andre perfektiver og imperfektiver, kunde *ro-sag* fra først af have været underkastet den regel at nominalformer ikke dannes af perfektiver. I det yngre sprog bliver sagen noget indviklet, fordi *ro-sag* efterhaanden smelter sammen med *ro-ic* til eet verbum, som man kan se hos O'Don. p. 245 f. Substantivet *riachtain* er sikkert en fortsættelse af oldsprogets *rīchtu:* man kan ikke skille *riachtain a less* (Atk. LB.) fra *rīchtain a lessa* (Wi. 740) og O. Irsk *roiccu a less* »indigeo«. Men paa den anden side skyldes den uregelmæssige lydudvikling dog vel paavirkning fra *'riacht:* man vilde meget vel kunne danne et *riachtain* til *'riacht,* f. ex. efter forholdet **epelt (atrubalt): epiltin* »mori«. Til *'roacht, 'rocht* har man ogsaa dannet *rochtain,* og til sammensætningen *do'roich,* præt. *do'roacht, do'rocht, co 'toracht,* ligeledes et nomen *torachtain.*

102 Undertiden er det til nytte ved verbalanalysen at lægge mærke til Irernes gamle faste idiomer. Bestemte kasusformer af substantiver danner staaende forbindelser med bestemte verber: *freccor cēill* »colere«, *airbert biuth* »uti«, *ermitiu fēid* »venerari«,

GC. 917—18. Det sidste var vel egenlig »betænke med anseelse« (ϝείδει), saa at *fēid* hører sammen med *fiad* »coram«, og Wal. *gwydd* »præsentia«. Videre *breth (ruc-) diriug* »efficere«, 23^b_5, 54^a_{24-26}, 54^d_{16}, 75^b_3, 87^c_3, 89^b_5 — i glosseoverleveringen altid negeret. Det gaar paa ingen maade an at regne *rugat* 75^b_3 for en form af *ro-sag:* der skal staa *rucat* som 87^c_3; ordene *huare nach rucsat diriug,* 54^d_{16}, begrunder det *made* »frustra«, hvormed glossatoren gengiver »sine causa«. Man maa gaa ud fra at det er eet og samme verbum der indgaar i en saadan forbindelse — *breth* og *ruc* er jo komplementverber; det kan altsaa ikke være rigtigt at give indbyrdes modstridende analyser af de fire former: *cia du-d-failci don* gl. si cesserit 111^b_{23}, *co dufailced don* gl. incederet 35^c_{1-2}, *dofarlaic don* gl. cessit, tr. 102, *nad tairlaic don* gl. non cedentem 131^b_2. De to sidste former indeholder naturligvis det perfektive *ro-;* f er sikkert uoprindeligt, og verbet er altsaa *to-ad-lēici; tairlaic* skulde være *tārlaic,* a er overhovedet langt i disse former. Frasen betyder ordret »lade plads«; *don* forekommer nemlig endnu i glossen *gabit don magistir* til »vice magistri« 34^a_8, som jo dog maa betyde »de indtager en lærers plads«. Sml. *gaibit engraic* 200^v_{10}, *gaibid modṅ argumint* gl. instar argumenti est, 64^c_{12}. Genitiven *magistir* staar ogsaa 53^c_{18} *do eitsecht a magistir,* og dermed stemmer acc. pl. *magistru* 7^4_{10}; senere er ordet blevet en gutteralstamme. — Interessant, men svagt repræsenteret i overleveringen, er frasen *ind huan menman* gl. animadversio 28^d_{12}, med gerundiv *is oissi menmain* gl. intimanda 115^c_6, og 2 sg. imperativ *óid* (lg. *oid) menmain* gl. intuere 101^b_5, »ecce« 24^c_{13}. Substantivet *uan* kommer altsaa af **od-nā-*. Det er nu næppe tvivlsomt at ogsaa *uain, ōin,* »loan«, med en staaende,

ringe bøiningsafvigelse, kommer af en rod *od*: *crenar, odhar, airlicthar*, O'Dav. p. 108; cf. 31^3_5 *uain* 7 *airlicud.* Derefter vilde *oid menmain* paa det nærmeste være »giv agt« (laan sind), og genitiven i *uan menman* vilde stemme paa det bedste med denne forklaring; *menmain* vilde saa være akkusativ.

III.

SYSTEMET *TECHT*

OG

DET IMPERFEKTIVE PRÆTERITUM

Bogens sidste afsnit er bestemt til at handle om de verbalsystemer der udtrykker den perfektive og den imperfektive forestilling ved hjælp af forskellige rødder. Først og fremmest da Irernes mærkeligste og interessanteste system, det ogsaa paa anden maade mangfoldigt sammensatte udtryk for »at gaa«. At jeg gør fremstillingen saa udførlig, behøver næppe noget forsvar: det er jo et af sprogets vigtigste ord. Naar man i beskrivelsen af andre sprog giver saadanne sammensatte systemer en plads, er der desmere grund dertil i den Irske grammatik, hvor det er vanskeligt nok at samle hvad der hører sammen, og skille hvad der skal skilles ad. Det gælder noget mere end blot praktiske interesser; thi dels forstaas visse spring i sprogudviklingen kun ud fra en betragtning af det hele formkomplex, dels ligger der i selve systemet visse negative bestemmelser af udenforstaaende formers etymologiske værdier, vink som vi ikke gør vel i at lade upaaagtede.

Det Irske udtryk for »ire, abire« er et fast byg- 104
get system af fem rødder.

Præsensstammen i indikativ og konjunktiv dannes af roden *tiag*, som man sikkert med rette sammenstiller med *στείχω*. Hertil hører substantivet *techt*, som det rigtig siges GC. 800; med urette er

denne form, Asc. 104, henført til *to-ic* »venire«. Sagen er at det moderne sprog har knyttet *techt* til *to-ic*, medens dog sammensætningen *imtheachd* »go, start« stadig hører til *im-thigh-*. Men i oldsproget viser formdannelsen, sammensætningerne, betydningen, fraseologien, klart det oprindelige forhold. Substantivet *techt* ligefrem korresponderer med *tiag* i sætninger som disse: ***techt*** *isna imratiu fo chosmailius* ***tiagar*** *do intinscitul in gnimo,* 15^{a}_{2}, »at gaa til overveielserne ligesom man gaar til paabegyndelse af handlingen«. — *cia* ***nutiastais*** huaim . . . *issī a brīg liumsa a* ***techtae*** *som huaim* 117^{d}_{3-4}, »hvis de var gaaede fra mig . . . saalidt bryder jeg mig om at de gik fra mig«. — Til ***techt*** *inna geni˘ in* .i., 91^{r}_{1}, »at genitiv ender paa .i.«, svarer: a nominibus ***tiagdde*** *in* .es., 104^{v}_{1}. Endelig svarer *do* ***thecht*** *martre,* 7^{2}_{5}, »lide martyrium«, til *cia* ***thiasu*** *sa martri,* 23^{3}_{31}, »hvis jeg lider martyrium«. — Med rette, tror jeg, identificeres ***techt*** »legatus«, egenlig »legatio«, med vort *techt*, men ogsaa dette stemmer: man siger nemlig *tiagair uadib* »es wird von ihnen aus gegangen, d. h. es geht eine Botschaft von ihnen« (Wi. 821), og saaledes *tiagar huainn dochum Hi˘salem,* 16^{c}_{5}.

105 Med urette opfører Wi. 821 *tiachtain* som infinitiv af *tiag;* de anførte steder viser alle betydningen »venire«. Paa side 127 svarer Eg.'s *ba cōru deit* ***tiachtain*** *imm dāil siu* til LU.'s *ba tochu dait* ***tuidecht*** *cucomsa,* »du gjorde rettere i at komme til mig«. Side 175 svarer LU.'s *oc tiachtain* til LB.'s *ic tid(acht).* Og side 217 staar det to gange tydeligt nok i betydningen »komme«: man maa blot passe paa at i dialogen forestillingerne »gaa« og »komme« skifter efter personer og situation. Fand sender en pige for at indbyde Cuchulinn: *no co rag sa, ar Cuc.,* »jeg vil ikke gaa, siger C.« — *ticed iarom, ar ind ingen, Loeg and sūt,* »saa lad L. komme (med mig),

siger pigen«. — *tiat iarom, ar Cuc.* »lad ham da gaa (fra mig), siger Cuc.« — *dochuatar,* »de gik«. — *cid diam bái Cuchulaind cen tiachtain? or Fand,* »hvorfor vilde C. ikke komme (til mig), siger Fand.« — *nir bo ail leiss tiachtain ar banchuriud,* »han havde ikke lyst til at komme (herhen) paa kvindebud«. — *ticed co luath diar saigid,* »lad ham hurtig komme til os«. — I virkeligheden hører *tiachtain* til *to-ic;* det er det yngre sprogs uregelmæssige fortsættelse af oldsprogets *tīchtu,* ligesom *riachtain* fortsætter *rīchtu* af *ro-ic.*

Formen *tiag sa* 58^{c}_{6} (cf. Trans. Phil. Soc. 1898 p. 229), der er dannet som en konjunktiv med sekundær endelse af præs. ind. stammen, maa bestemmes som 1 sg. imperativ (adhortativ), »lad mig gaa«, ganske som 1 pl. *tiagam* »lad os gaa«. Det kan ikke være indikativ, da den hedder *tiagu.* 106

I 3 sg. af præsens ind. existerer *tiag* ikke, men erstattes af det besynderlige ord *tēit.* Formen *remitēc* 17^{v}_{10} skal selvfølgelig læses *remitēt.* Derimod tør man ikke forkaste *nād chometig* 22^{1}_{13} (for *conētet* 197^{v}_{17}, 203^{r}_{22}), da denne form kan bero paa en let forstaaelig tilbøielighed til ved det dobbelt sammensatte verbum tidlig at glemme sammenhængen med grundverbet og slaa over i en regelmæssig bøining. Een gang staar et *fortēit si* 14^{3}_{3} for 2 pl. af prs. ind.; det *fotegid si* som staar ligeovenover kan man ikke udenvidere rette til *fortegid,* da sætningen kræver futurum *(forregid).* Formen *coneitgid* 22^{1}_{26} maa bedømmes som *nād chometig* ovenfor. Derefter forekommer 2 pl. af *tiag* ikke i oldsproget, og man synes at have brugt *tēit* ogsaa her. Dette vilde stemme med forholdene i imperativ. At 2 pl. af imperativ hed *tēit,* maa man slutte af det flere gange forekommende *táit* »venite«; for 3 sg. har vi overleveret *tēit* 10^{1}_{15}, *for-tat-tēt* 43^{b}_{11}. — Man maa se en tilnærmelse til den regelmæssige bøining i det yngre 107

sprogs omdannelse af denne ganske uregelmæssige form til *tiat* (Wi.; denne imperativ korresponderer med ind. *tēit* i det ene af de der anførte steder, det andet har vi behandlet ovenfor): hvis *tiag* kunde bøies igennem, vilde 3 sg. ind. hedde **tēigid,* og 3 sg. imperat. **tiagad.*

108 Det er tradition at opfatte *toēit* 26^{3}_{2} som et nomen til *tēit,* oversætte det ved »aditus«, og paa det bygge den hypotese at *tēit* er en sammensætning af *ēit,* oprindelig **pent,* Germ. *finþ-*. Jeg er rigtignok meget bange for at dette hapax ikke kan bære os saa langt. Der er allerede noget meget mistænkeligt i at **to-ēit* skulde være blevet til *tēit* i indikativen, men til *toēit* i substantivet. Saa kommer det spørgsmaal om stedet ikke vilde kræve *to* + *tēit* »venire«, hvad jeg er tilbøielig til at tro. Endelig — og det er for mig hovedsagen: det nomen som efter Irsk sprogbrug vitterlig svarer til *tēit* er *techt.* Men det er ganske sikkert slet ikke andet end en skrivefeil. Der skal staa: *is óentu do Athir 7 Macc oc mo thooit se for apstalact cucuib si,* »Faderen og Sønnen er enige om at sende mig som apostel til jer«, som glosse til »Paulus apostolus Christi Jesu per voluntatem Dei«, ligesom den samme Latinske sætning 14^{2}_{3} glosseres: *ropo thol dond Athir mo thooi(t)* [»in margine nimis præciso«], »det har været Faderens vilje at sende mig«. Dette *tooit* er nomen til *dofóidim* »mitto« $14^{\prime}_{17}$, som *fóit* 15^{1}_{15}, 34^{a}_{6}, til *fóidim.*

109 Hvad lighed er der nu egenlig mellem de tre verber som skal komme af roden *pent:* det afledede, abnorme *ēit* »adipisci«, rodverbet *do'tuit* »cadit«, og det defektive, yderlig abnorme, *tēit?* Jeg ser slet ingen. Allermindst ved *tēit.* Med *toeit* bortfalder enhver støtte for den antagelse at *tēit* er et sammensat ord. Og saa ser vi at det kan bevises at det er usammensat. Det siger maaske ikke saa meget at

den orthotone form altid — og den er ikke sjælden — hedder *tēit* og ikke **do'ēit:* lignende forekommer leilighedsvis ved andre verber, som *tessbanat* for *doessbanat,* og det kunde jo træffe sig at alle overleverede tilfælde af *tēit* var undtagelser. Men det er ganske afgørende at den relative form *tēte* indeholder et suffigeret pronomen: de sammensatte verber infigerer, de suffigerer ikke. Formen *amal nu-n-tēt* 77^{a}_{14} (sc. *bās)* viser det samme: de sammensatte verber tager ikke partiklen *no,*

Dette ord ruger over sin egen Keltiske hemme- 110
lighed, og hvor i verden det hører hen, har jeg ikke mindste anelse om. Men det faktiske grundlag for en etymologisk tydning ser saaledes ud: *tēit* er et usammensat uforanderligt ord, uden paaviselig flexivisk karakter, fungerende 1^{0} som 3 sg. (og 2 pl.?) præs. ind., 2^{0} som 3 sg. og 2 pl. imperativ.

I relativsætninger optræder som sagt ved *tēit,* 111
ligesom ved det abnorme verbum *fil* »der er«, et suffigeret vokalisk pronomen, medens 3 sg. præsens af alle andre usammensatte verber i dette tilfælde ender paa *-s.* Denne fælles særhed hænger vistnok sammen med denne anden eiendommelige overensstemmelse, at disse to verber ikke forekommer i 3 pl., hvor de normale verber i relative sætninger suffigerer det samme pronomen som *tēit* og *fil* i singularis. Jeg mener saaledes. Det følger paa den ene side af sprogets love at relativformen *beres* repræsenterer verbets primærform **bhereti* + et suffigeret pronomen: det følger paa den anden side af lydreglerne at intetsomhelst optænkeligt pronomen vilde kunne smelte sammen med *bhereti* til *beres,* fordi *t* var dækket af vokalen og altid vilde gøre sig selvstændigt gældende. Denne knude maa og skal vi hugge over. Formen *beres* er dannet til pluralis *berte,* **bheronti* ∽, efter det ved roden *es* be-

staaende forhold: sg. *as, *esti* ∽, plur. *ata, *senti* ∽. Denne omdannelse kunde ikke indtræde ved *fil* og *tēit,* fordi de ikke existerede i pluralis.

112 Medens konjunktiv i præsens og imperfektum har formen *tias-*, udtrykkes futurum og konditionalis ved en ny rod *reg.* Det er ikke rigtigt at det usammensatte *reg* skulde kunne betyde »venire«, betydningen er »ire«, naar vi da fastholder den Irske opfattelse af distinktionen, der kan afvige fra andre sprogs, men er konsistent i sig selv. Naar Paulus siger *rigthir cuccuib* 9^1_{13}, »der vil gaas, jeg vil gaa, til jer«, saa tænker han paa bevægelsens udgangspunkt, og det gør intet til sagen at han paa Latin siger »veniam«. Det svarer til at »si autem venerit Timotheus« 14^1_{14} gengives saaledes: *ma theis cucuib si rium sa,* »hvis han gaar til jer (fra mig) før jeg«, saa af den grund kan man ikke tillægge *reg* en anden verbalbetydning end *tiag.* Bedst ses forholdet naturligvis ved direkte korrespondens, eller i staaende talemaader. Til frasen »*in* -anus *regaid*« 36^v_1, »det vil ende paa . .« svarer: *techt in* »e« 119^v_1, *tiagdde in* »es« 104^v_1, *tēte in* -em 129^r_1; paa samme maade betyder *fóit* altid »sende bort«, og Irerne lader ganske rigtig Latinske ord »bortsende« deres genitiv eller præteritum paa -gi eller -rum (181^r_2, 117^r_5). Frasen *no'regad do* 118^b_6 (»gaa paa, betyde«) genfinder vi ofte i præsens som *tēit do.* Et par steder (11^1_{22}, aug. 1^a) korresponderer *reg* ligefrem med præteritum *docooid,* hvis betydning »ivit, abiit« det ikke vil være muligt at drage i tvivl.

113 Dette *reg* fandtes i oldsproget, og findes nutildags, kun i futurumstammen, der iøvrigt har en meget sær form. Det er øiensynligt et gammelt præsens, der har faaet futurumsbetydning (som *εἶμι*), og derefter futuriske endelser, med *dobeer* el. l. som forbillede, hvilket medførte nogle omdannelser i fut.

sing., men ingen i plur. eller i konditionalis. Dette gamle præsens anser jeg for samme ord som ἔρχομαι. Naar man derefter definitivt vilde opgive at sammenstille ἔρχομαι med *ṛ-cha-ti,* tror jeg ikke det vilde være noget tab for den Græske grammatik. — Det er ganske sikkert forkasteligt at henføre verbalformer af andre typer, eller andre tider, til denne rod. Man kan let rette feilene i den slags kombinationer: *fu-m-rē,* Tir., korresponderer, hvor det staar, med sit præteritum *fu'rraith;* verbet *de-ess-reg* »deserere« hører nøie sammen med *ess-reg,* som man kan se af substantiverne *ēirge* og *dēirge;* og formen *toirsitis* 48^{d}_{27} kommer ikke af *to-reg* men af *to-fich.*

Som præteritum i systemet *techt* bruges for det 114
første *luid.* Det er ikke nødvendigt at paavise udførligt at dette er saa, det fremgaar blandt andet klart nok af ordenes sammensætninger; og jeg kan nøies med at anføre eet sted. Der staar 16^{c}_{10} *luid in grian for a culu,* »solen gik tilbage«; og dette udtryk substantiveres strax efter saaledes: *hon gnim techtae inna grene for culu,* »ved handlingen af solens gaaen tilbage«.

Det forekommer mig haabløst at ville aflede 115
luid af roden *lu.* Verberne *ess-lu* »evadere«, *ess-com-lu* »proficisci«, og *to-com-lu* »id.«, er svage, med s-præteritum og med nominerne *ēlud escomlud* og *tochomlud:* hvad lighed har nu hermed det isolerede præteritum *luid,* hvis rod ender paa dental, og som altsaa er resten af et gammelt rodverbum*)? Jeg mener som Fick at *luid* er samme ord som ἤλυθε. Dersom det er Brugmanns hensigt at for-

*) Den kategori som Gramm. Celt. opstiller p. 456: »præteritum per *th, d* post vocalem«, har efterhaanden opløst sig i intet. Det exempel der har holdt sig med størst seighed, *dith .i. rodinestar,* »suxit«, Broccan 76, er selvfølgelig redupliceret, som *as'rir* af *asrenim* »reddo«.

klare *ἤλυθε* som dannet paa Græsk grund af *ἔλυ* + *θε* (Gr. Gr. 1900, p. 297), saa tror jeg han tager feil: former som *ἐπ-ήλυτος*, *ἐπ-ήλυσις* kan være nydannelser efter f. ex. *σχετός σχέσις* : *ἔσχεθε*, hvorimod *εἰλήλουθα* med sin aflyd ser svært gammeldags ud Mig tiltaler den tanke at *ergh* og *leudh* hører sammen fra gammel tid som *es* og *bhu*.

116 Hvorledes skulde det være muligt at betragte *dul* som nomen til *do-luid*? Selvom **de-lu* vilde give *dul*, nytter det ikke; thi *do-luid* indeholder ikke *de* men *to*, som det fremgaar dels af systemet, dels af former som *immā tullatār*, Ir. Txt. I 281, Wi. 498. Desuden har *dul* ikke samme verbalbetydning som *doluid*; thi det maa bestemt fastholdes at *dul* betyder »ire«, og *doluid* »venit« — saaledes ogsaa i de exempler Atk. LB. 789 anfører under *luid*. Enten kommer *dul* af en rod *du* med endelse *l*, eller af en rod *dul*: i begge tilfælde er det vistnok ligesaa isoleret i Keltisk som det tilsvarende Britanniske *myned*. — Medens *dul* i oldsproget vel kan erstatte *techt*, men ikke indgaar i sammensætning, og ikke rigtig hører med til systemet, er det senere helt traadt i stedet for *techt*, da dette ord gled over til *to-ic*.

I oldsproget forekommer *dul* nogle gange brugt som konjunktion. Saaledes 30^2_8: Ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest] *dul ni fīr an durairngert*, »saa at det han har lovet ikke gaar i opfyldelse«. — Ligesaa 25^1_{87}: ad confirmanda corda vestra ... ante Deum] *in dul a-t-chi side*, »saadan at han ser det«.

Denne anvendelse forudsætter at *dul* kunde betyde »maade«, og i glosserne bruges ordet virkelig om en bestemt »maade at opfatte et textsted paa«. Saaledes 10^2_{20}. Her giver Dr. Stokes en oversættelse som man maa indrømme udæsker kritiken: »he has determined in his heart that the daughter should be in virginity, or to his flesh at the first time«. Det forekommer mig ikke ligegyldigt, hverken for studiets fremgang eller for fagets værdighed, om der tages et billigt hensyn eller ikke til den theologiske tankegang hvoraf disse glosser er udgaaede.

Derfor, og fordi dette sted viser overmaade tydeligt at Würtzburger glosserne kun er levninger af et fuldstændigere værk, eller ialfald nu og da kun giver abrupte stumper af en sammenhængende tankegang, vil det være umagen værd at dvæle derved.

Der staar først: *berir dano an dede sin trisin testimin so.* Brugen af *berir* er som 28^{r}_{8} *berair* (ikke *benair) fri cachn ae an dēde se,* »disse to (generalis og specialis) tages (hører) baade til qualitas og quantitas«; og som 80^{c}_{7} *is sīs berair ani siu,* d. v. s. »dette gælder ogsaa nedefter, for det følgende«. Her har nemlig kommentaren, efter sædvane, en lang udvikling om at Psalmernes stil »res vertit in verba«, og dette »non verbis sed rebus« gælder altsaa ogsaa for det følgende »perseveranter et non transitorie quæsierunt«. Paa samme maade maa ordene i Wb. betyde »denne dobbelthed gaar igennem, gælder gennemgaaende for, denne text, dette sted«. Men hvilken dobbelthed? Man ser ikke der har været tale om nogen! Dog den kommer igen i ordene *fon dul toisech*, som vi maa sammenligne f. ex. med 133^{b}_{1}. Der siges til den 120de psalme: Canticum Graduum. Prædicatio vel institutio supplicationis quæ populo posito in Babylone conveniat] *di doiri Babelone rogabad fon dul so,* »efter denne opfattelse er den digtet om det Babyloniske fangenskab«. — Aliter: hi psalmi Graduum dicuntur quia rl.] *7 nī du doiri Babilone am͝ sodin rogabtha,* »og paa denne maade er de ikke digtede om det Babyloniske fangenskab«. — Cf. ogsaa 53^{a}_{8}. — Wb.'s *fon dul toisech* betyder altsaa »efter den første opfattelse«, saa der maa være to »opfattelser« af texten. Skønt nu glosserne, i den foreliggende form, ikke giver disse to opfattelser, er det let at gætte hvad der tænkes paa, og hvad der stod i den oprindelige kommentar. Paulus taler, 2 Kor. 7, $_{36-37}$, om ægteskab og coelibat, og bruger udtrykket τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον om det sidste. Men for en grublende Irsk theolog kunde det nok være et vanskeligt spørgsmaal om dette *virgo* er en virkelig *virgo*, eller kun et udtryk for coelibat. Dette er da de to »opfattelser« man kan have af denne text. Den bogstavelige ligger til grund for den notestump der forklarer »quod vult faciat« (18) .i. *am͝ asinchobra ind ingen,* »som pigen ønsker«; dem begge har vi i 20: et hoc iudicavit in corde suo, servare virginem suam] *asrochoilt inn a chridiu buid dond ingin in ōgi;* vel: *dia cholin, fon dul toisech,* »who has determined in his heart that the girl shall remain in virginity; or, according to the first way of explaining it, that his flesh shall«.

117 Formen *luid* er ikke meget hyppig i de O. Irske glosser, men forekommer forholdsvis ofte i to af Milano-haandskriftets længste glosser, der indeholder beretninger om David. Disse to glosser havde altid forekommet mig mærkelige, de ligesom gik paa en anden melodi end de øvrige: indtil det engang gik op for mig at det kom af at de er affattede i det imperfektive, *ro*-løse, præteritum, der jo er temmelig sjældent i oldsprogets kilder. Den ene (55^c_1) lyder i oversættelse saaledes: »Den historie han her omtaler er følgende. Dengang David gik *(luid)* i landflygtighed for Saul, saa gik denne *(luide,* skal vist være *luid side)* for at forfølge ham med en hær, og der blev taget *(gabthe)* leir hos ham (han lod slaa leir) imod ham til sikkerhed. Saa kom *(doluid)* David, i den nat der havde været til dem *(roboi cucu;* dette idiomatiske udtryk for »den paafølgende nat« forekommer i O. Irsk kun her, saa vi kan vanskelig dømme om tidsforestillingen), ind i deres leir, og gik *(luid)* til det bestemte sted hvor kongen var *(bói),* og borttog *(conoscaig)* kongens bæger, og borttog spydet og stak det *(saidsi*)* i jorden ved Sauls kind, og saa gik *(luid)* David til den høi der var *(ba)* nærmest ved hæren, og raabte *(ar:gart?)* til dem derfra at de ikke havde vogtet *(con-r-oitatar)* deres konge godt . . .« — Saasnart forfatteren er færdig med beretningen, bruger han perfektive former: »paa den tid da Gud havde overgivet *(dunecomnacht)* Saul i hans hænder, har han digtet *(rogab)* denne salme«. — — Nøiagtig paa samme maade benyttes fol. 52 det imperfektive præteritum til den historiske beretning: *luid* — *brethae* — *con-*

*) Cf. *sāthud* »driving (of nails)«, Atk. LB.; *sāthadh* »shove«, Fol.; *sàth, -adh* »transfix, thrust«, M'Alp.; *in'sadim* gl. iacio, pcr. 57^a_1. Formodenlig til Wal. *hodi* »to shoot, to ear«.

ranaic (neutr.) — *aithgeuin* (neutr.) — *leicsi* — *du-corastar;* men saasnart fortællingen sluttes, kommer *ro*-formerne: »det er for at takke Gud for denne frelse som han har frelst ham *(rondsóer)* at David har digtet *(rogab)* denne psalme«. —

Vi slutter altsaa foreløbig at den historiske frem- 118
stillings tempus er det imperfektive præteritum. Følger vi sporet, finder vi rundt om smaastumper af beretninger i samme tid, særlig i glosser til de historiske indledninger til psalmerne, eller til kommentarens indflettede historiske noter. Saaledes 58^{c}_{4-6}: *luid — dambidc — dobert — ba — asmbert — ni leic;* men: »han vidste at Gud havde tilladt *(con-r-air-leic)*«. Saaledes 23^{b}_{7-10} (indledn. til ps. VII): *ba — dombert — dobert — con-id-marb — nadndigni;* men: $_{11}$ *do-r-igni* »fecerat«. Videre 17^{b}_{16} *a formenatar* gl. invidentes, i historisk note; 25^{a}_{21} *dondī inolaid (*in-od-luid)* gl. ingredienti, i historisk note; 36^{d}_{17} *an du-n-da-sepfainn,* gl. deo persequente ... iungebatur; 29^{c}_{15} *anī mbai for longais amal Dd.,* »de der var i landflygtighed som David«, historisk indledning til ps. X; 34^{a}_{16} *ni boi hi cridiù immurgu,* cf. hæc autem dicebat, ovenfor; 123^{b}_{5} ut erudiret principes suos sicut se ipsum, et inferiores iudices instrueret] *batar fo mām Joseph,* »som var under Josefs herredømme«, historisk note udenfor periodens sammenhæng; 73^{a}_{19} *dugnitha,* hist. indl. til ps. LIV.

De Irske glosser i Cod. Taurinensis, to blade 119
af Hieronymus's kommentar til Marcus, er idetthele som sædvanlig holdte i det perfektive præteritum, undtagen paa eet bestemt sted, 135—148. Den sidste af de her sammenhobede imperfektive former, *coneicnisset,* er en glosse til lemmaet »et angarizaverunt prætereuntem quendam ...«, og er af interesse fordi dette vistnok er det eneste sted der direkte viser i hvad tempus den evangeliske beretning blev

gengiven paa Old Irsk: verbet har den form vi skulde vente. Forud gaar en række imperfektiver: *dombert* — *giulae* — *foselgatar* — *dosbertatar* — *conocabsat* — *ṁbertatar* — *docer* — *doluid* — *boi* — *dacer*. Dette er nu ikke vilkaarligt, men beror paa stedets beskaffenhed. I anledning af ordene »et educunt Christum ut crucifigerent eum« indfører kommentaren efter en særlig formel en hel række paralleler, saaledes: Hic educitur Abel in agrum . . . Hic adest Isaac cum lignis . . . Hic adest Joseph cum cremio . . . Hic adest Moyses cum virga et serpente suspenso in ligno . . . etc. etc. Til disse mystiske sammenstillinger giver nu glossatoren de nødvendige historiske noter — imperfektivt, fordi de jo slet ikke staar i forhold til evangeliets tid, eller overhovedet til nogen tid.

120 Vi vender tilbage til Milano-glosserne. Der staar 16^{c}_{10}: »Der fortælles hos Esaias følgende historie. Denne sagde *(asbert)* til Ezechias at han skulde dø. Denne græd *(cich)* og gjorde *(dog⟨ē⟩ni)* bod, og solen gik *(luid)* femten streger tilbage, og derved betegnedes *(inchoisecht)* det at femten aar skulde lægges til hans liv.« Den historiske beretning er atter imperfektiv; den er ganske uden forhold til psalmetextens tid, thi efter kommentarens opfattelse handler psalmen om solformørkelsen ved Christi korsfæstelse, og historien fra Esaias er kun en parallel. Men den samme beretning er anført ved ps. XX (43^{d}_{27}), der efter kommentaren »post Assyriorum cædem canitur, de Ezechia memoriam continens«. Her sættes kommentaren i forhold til psalmens tid: dedisti ei] adeptus est, og glossatoren følger trop: »de femten streger som solen er gaaet *(docoid)* tilbage, og derved er det betegnet *(inrochoissecht)* at femten aar skal lægges til E.s liv«. Det Irske udtryk er altsaa her perfektivt. Den formodning som paatrænger sig ved en sammenligning af disse to steder, at *docoid* forholder

sig til *luid* som *inrochoissecht* til *inchoissecht*, at altsaa *luid* er det imperfektive og *docoid* det perfektive præteritum i systemet *techt*, viser sig at være rigtig: thi som *luid* holder til med *ro*-løse former, saaledes træffes *docoid* regelmæssig sammen med *ro*-former. Se f. ex. 31^{4}_{9} *robói — docoid — roscrib.* — 98^{b}_{8} *rogiul — nī dechuid — con da-r-dad.* — $16^{c}_{5\text{-}6}$ *forcomnacuir* (neutr.) — *dodechuid* — *asrubartatar* — *dorochurestar* (kommentarens tid er plusq.: converterant, exciverat). — 24^{3}_{17} staar *dondechommar* parallelt med *ropridchissem*, 199^{v}_{1} *dodechuid* parallelt med *forrochongart*, 54^{d}_{7} *ni dechuid* parallelt med *rolin*, 44^{b}_{1} *dundechuid* parallelt med *rocēs*, 54^{d}_{3} *nadndechuid* parallelt med *duintarrae*, $63^{c}_{18\text{-}19}$ *ducoid* parallelt med *ruuc*, $74^{a}_{12\text{-}14}$ *duchoid* parallelt med *robatar*.

Da den historiske beretning, og dermed det im- 121
perfektive præteritum, forekommer saa sparsomt i glosserne, er det kærkomment at vi finder en støtte i den gamle Armagh-bogs fortælling om Patric og Dubthach. Denne lille text — eller ialfald det stykke jeg kender, det der er aftrykt i O'Donovans grammatik — er fra ende til anden affattet i *ro*-løse præteritumsformer: *dulluid* — *aliss* — *frisgart* — *immindraidset* — *con accatar* (neutr.) — *asbert* — *furraith* — *berrsi* — *baitsisi* — *dubbert* (to gange) — *fācab* — *congab* — *bái* — *dulluid* — *asbert* (to gange) — *dulluid* — *durind* — *cutsecar* — *forruim* — *adopart* — *dubert.* Kun naar forfatteren leilighedsvis falder ud af fortællingen, saa indfinder *ro*-formerne sig. Stykket slutter saaledes: »i Slebti er Crimthann begravet« *(ad-r-anacht)*; ovenfor staar der: »han var der til tre snese mænd af hans husstand var faldne« *(con to-r-chartar)*; »han er den første bisp der er bleven viet i Leinster« *(cita-ru-oirtned)*; og endelig staar i en replik: *duchooid huaim se*, »som er gaaet fra mig«.

122 Det imperfektive præteritum svarer nogenlunde til Dansk, eller Tysk, præteritum (imperfektum), afset fra at det er begrænset af et præteritum consuetudinale. Det udelukker den forestilling om en tidsrelation, en førtidighed, som ligger i det perfektive. Det perfektive præteritum kan i regelen gengives ved perfektum paa Dansk eller Tysk, tildels ved pluskvamperfektum: disse to tider adskiller Irerne ikke. Det er overflødigt at anføre exempler paa formens almindelige brug som perfektum: vi har dels i det nærmest foregaaende, dels i et tidligere afsnit, set tilfælde nok; glosserne vrimler af dem. Eiendommeligt for Irsk er det vide omfang hvori det relative udtryk anvendes, idet tidsforholdet tillige er et interesseforhold til nutiden, og interesseforholdet gør sig gældende i tilfælde hvor vi vilde lade det ubetegnet. — Det følger af sig selv at forskellen kan blive ringe, saa at valget mellem de to udtryksmaader praktisk set er temmelig ligegyldigt. Derved ophæves modsætningen foreløbig ikke; men spiren til de perfektive formers eneherredømme i senere tid ligger dog deri.

123 Vi maa for at forebygge en nærliggende misforstaaelse endnu gøre opmærksom paa at ogsaa de historiske indledninger til psalmerne har det perfektive præteritum, naar de sættes i relation til psalmens tid.

Saaledes ved ps. XLIII: post reditum de Babylone filii Israhel immemores beneficiorum Dei ad peccandi demum studia sunt reversi, ob quæ facta meruerunt a Domino relinqui et in dicionem venire regis Antiochi, quo deterente subditos et profanante consecratos locos (.i. *a rruculigestar* .i.. *sechis a rruneillestar)* emersit *(dururgaib)* tandem Mathathias ultor violatae legis Machabaeorum pater, in quorum tempora hoc carmen formatur (!) adflictiones eorum enumerans supplicationes connectens. — Indledning til ps. XLV: præcinuntur hoc carmine ea tempora quibus Face filius Rumuliæ, et Rasin rex Syriæ, adversus Hierusalem et Achaz regem duarum tribuum arma commoverant, contra quos . . . inruit Assyriorum rex *(dandersaig Dia diam brith*

huan chadraig, »Gud havde opvakt ham til at drive dem bort fra Staden«); et turbatis eorum regionibus (*.i. ducuatar Assir inn a tire tar an œsi*, »Assyrerne var rykkede ind i deres lande efter dem«) Hierosolimarum obseditionem solvit (.i. *robói im* Hir.). Ex persona ergo duarum tribuum pro liberatione tantæ vastationis (*.i. in mōr-indrid ararobert deichthriub 7 áis* Syriæ, »det store angreb som de ti stammer og Syrerne havde beredt«) gratias agentium formatur hic psalmus. — Det kan være vanskeligt at afgøre om vort perfektum eller pluskvamperfektum i hvert enkelt tilfælde vilde udtrykke den Irske tanke bedst. — Indl. til ps. XXXIV: occasionem ærumnarum suarum (.i. *foradamair* Heremias) hoc carmine David in tempore Heremiæ prophetæ componit, quæque in eum principes commiserunt (*innahœ dorogabsat*) persequitur. — Cf. 31^{d}_{19}. —

En vaklen mellem de to udtryksmaader finder vi i indledningen til ps. LV. Cf. 31^{a}_{3}. Der er heri intet som kommer i strid med vor regel. Mærkeligere er 124^{d}_{9}. Jeg tror glossatoren er noget ude af kommentarens tankegang i følgende sted, hvor jeg snarest vilde have ventet imperfektive former: Primum psalmum quidam in Ioas regem dictum esse voluerunt, qui a loada principe sacerdotum et nutritus est et interfecta Athalia in imperium subrogatus est (.i. *rooirdned*), eo quod (*is airi inso rogabad som hi rige* 14^{a}_{4}) per omne tempus in lege Dei meditatus sit noctibus et diebus: han giver jo ialfald en vrang tydning af »eo quod«. Derimod $14^{b}_{13\text{-}14}$: Est ergo moralis psalmus, quod ex his quæ sequuntur apparet, in quibus et de virtutum appetitu et de errorum abstinentia disputatur — quod in Joas proprie non potest convenire. Parvulus enim per illud tempus . . . neque aversari mala iudicio suo poterat (!) (*air ni bu fu a rēir fesin boi som isint aimsir*, »thi han var dengang ikke sin egen herre«), neque in meditatione legis curam sedulam admovere (*air danimmart greim ā aite*, »thi hans formynders magt hæmmede ham«). Her udtrykker den imperfektive form tydeligt at den historiske note ikke staar i tidsrelation til det foregaaende, hvad den da heller ikke paa nogen maade kunde. — Sml. $127^{d}_{3\text{-}6}$: Cessant ergo *falsœ opiniones* Judæorum, qui aut Abrachæ servi personam de domino suo loquentem introduci putant (*mug luide hua Abr.*, »den tjener som gik fra Abr. . . .«) aut ipsum David quid Deus Abrachæ in procinctu belli dixerit describentem intelligi volunt (*intan romemaid ren Abr. forsna coic riga bertatar Loth a Sodaim*, »dengang Abr. havde beseiret de fem konger som førte Loth bort fra Sodoma«).

Det er en trøst ved et for syntaktiske undersøgelser saa 125

lidet gunstigt materiale som disse brokker ofte er, at reglerne træder des klarere frem, jo mere sammenhængende og jo mere selvstændigt glosserne er affattede. Vi vil derfor ikke opholde os ved isolerede verbalformer der glosserer f. ex. løsrevne citater hos Priscian (*imrera* gl. solverat 62^r_7, *cichnaigistir* gl. striderat 152^r_2, *lasse conrothinoll* gl. colligendo 66^r_{28}): de er selvfølgelig ugyldige. Ugyldigt er vel ogsaa det *taích* der gengiver et præsens »confugit« 32^b_{24}. Ugyldigt er fremfor alt *ṅgád* 31^3_{14}, det er en skrivefeil; der skal staa *arin chomalnathar cach ṅgrád,* gl. ut doctrinam Dei ornent in omnibus, »forat enhver grad (cf. 27^8_{29}) kan opfylde det (cf. 28^4_{14})«.

126 Et stort exempel paa historisk beretning i relation til nutiden afgiver ps. LXXVII, hvor glosserne helt igennem er affattede i det perfektive præteritum, fordi psalmisten vil belære ved at fremstille fortidens begivenheder. »Virtutis studia legis custodiam propheta commendans populo hunc psalmum composuit, in quo imitatus est Moysen, qui omnium signorum memoriam quibus devoti salvati sunt . . . præcipit per manus posteris tradi. Eius ergo hic ad exemplum quoque docet quanta sit illis recordationis utilitas rl.« (p. 392). — Cf. 17^2_{29}. —

127 Det imperfektive præteritum bruges i oratio obliqua efter et hovedverbum i præteritum, som stedfortræder for den direkte tales præsens: 43^d_1 *intan asrubart som fri maccu Israhel im boi di oinachdaib leu robeth for dib milib ech,* »da han sagde til Israels børn om de havde ryttere til to tusend heste«. — 50^d_1 *ci arudreig som nam boi remcisiu Dœ de, asbeir im˘,* »skønt han har klaget over at Guds forsyn ikke tog sig af ham, siger han dog . . .« — 53^d_6 *asberad som nam bu tressa dia Hirusalem im bói dia cecha cathrach olchene,* »han pleiede at sige at Jerusalems gud ikke var stærkere end enhver anden bys gud var«. Det sidste exempel kunde maaske høre ind under en anden regel, se 123^a_8.*)

*) Det er idethele ikke min mening at vi kan naa til en udtømmende erkendelse af disse formers brug. Der er endnu

Paa en maade der minder stærkt om Latinsk sprogbrug bruges det imperfektive præteritum om det der i et vist tilfælde, eller egenlig talt, vilde være eller have været rigtigt eller muligt. Saaledes: 22^{a}_{4} *in loc diam bu thabarthi ermitiu feid 7 im bu choir freccur cēil Dœ, atlentais som adi,* »det sted man skulde have vist ærefrygt og hvor man skulde have dyrket Gud, pleiede de at besmitte.« — 23^{c}_{16} *innahi batar buthi ar thuus, dusrale fo diad,* »det der skulde have staaet først, har han sat sidst.« — 33^{2}_{13}. — 5^{3}_{14} *iarsindi batir inricci du baas,* »fordi de egenlig havde fortjent at dø«. — 10^{4}_{31} ut non abutar potestate mea] *ar bói sōn* in potestate mea *ma dagnenn,* »thi det vilde staa i min magt, hvis jeg gjorde det.« — 17^{4}_{17} si gloriari oportet, non expedit quidem mihi] *ci adcobrinn móidim do dēnum, ni bói adbar* hic, »selv om jeg ønskede at rose mig, var der ingen grund til det her.« — — — Paa lignende maade bruges som bekendt imperfektum indikativ: *ba cōir* »iustum erat«, se GC. 496, sml. *nī torbanad,* gl. non expedit, 17^{4}_{18}. — 128

De tilfælde glosserne byder os af imperfektive præteriter i i 1ste og 2den person, er saa yderlig faa at der er lidet at stille op med dem. Der er dog næppe grund til at tvivle paa at anvendelsen var i det væsenlige analog med 3dje persons, at man altsaa brugte disse former naar man ikke vilde udtrykke nogen tidsrelation. Saaledes $3^{8}_{26\text{-}27}$: sine lege enim peccatum mortuum erat] *domēnar sa ba marb peccad hōre nānrairigsiur,* »jeg mente synden var død, fordi jeg (endnu) ikke havde bemærket den«; ego autem vivebam sine lege] *domēnar sa ropsa beo intain nad rairigsiur peccad,* »jeg mente jeg havde været levende, dengang jeg endnu ikke havde bemærket synden.« — Sml. 130^{d}_{4} *dorumenar romsa dia.* — 17^{3}_{2} nulli onerosus fui] *nip sa trom for nech.* — $10^{4}_{34\text{-}35}$ omnium me servum feci . . . his qui sub lege 129

særlige tilfælde som dette: beatos appellat regi sapientissimo servientes] .i. *madgenatar a thimthirthidi, ol si,* 90^{b}_{12}, cf. Windisch til Broc. 29.

sunt, cum ipse sub lege non essem] *ba sa Iudide·ō ēcosc, nipsa Iudide o bessaib.* — Se videre 58^{d}_{8} quia desperatissime conflictabar] *con folmaissiur derchoiniud* »saa at jeg var nær ved at tabe modet«; det er maaske et særligt tilfælde, cf. 17^{4}_{4}. — Jeg veed ikke om der ligger en vilkaarlighed eller en finesse i denne veksel: 56^{a}_{18} *cid arin* »potabis« *tuicais hi sunt? cid ar na bu son inchoissised longud . . dobirt and?* »hvorfor har du brugt »potabis« her? hvorfor brugte du ikke et ord der vilde betyde »at spise»?« —

180 Til bestemmelse af forholdet mellem perfektive og imperfektive præteriter er Würzburger og St. Galler glosserne næsten helt værdiløse kilder. Her mangler nemlig den egenlige historiske beretning fuldstændig. Naar altsaa den vigtigste syntaktiske kategori der kræver det imperfektive præteritum overhovedet ikke er repræsenteret, fordi hverken Pauli Breve eller Priscians Grammatik gav anledning til at bruge den, saa er det ikke saa underligt at denne form her er yderst sjælden. Det er derfor i hvert fald urigtigt at slutte, at de *ro*-løse former var sene dannelser fordi Milano-glosserne skal være yngre end Würzburger glosserne. Heller ikke kan det hævdes, at *lēics-i sāids-i* er sene fordi de indeholder et suffigeret pronomen: det kan man ikke vide det allerbitterste om. Hvis man kan opdrive en Fransk lærebog i geometri hvor alle verber staar i præsens, kan man ikke fremlægge den som et afgørende bevis for at det Franske verbum kun har denne ene tid. Aldersforholdet mellem de Old Irske kilder kan altsaa være os ligegyldigt: hvor undersøgelsen ikke gælder ortografiske pillerier og sligt, men et grundforhold i sprogets bygning, maa man regne med de lange perioder. Ved en altfor nærsynet betragtning er man i virkeligheden kommen til at vende helt op og ned paa den historiske udvikling.

181 Fattigere er Würzburger haandskriftets tre og tredve blade nu dog heller ikke, end at de kan give

os tre exempler paa den regel vi endnu til sidst vil opstille. Efter *ho* »siden« staar det imperfektive præteritum ved betegnelse af den tid hvorfra det endnu varende regnes. Saaledes 3^{3}_{37}: ego autem carnalis sum] *ho luid Adam tar rēir* »fra den tid af at Adam overtraadte budet«. — 29^{4}_{6} *hō bói mo chland 7 mo chenēel, is oc frecur cēill Dœ atāa,* »fra den tid at min æt og mit folk blev til, dyrker de Gud.« — 31^{3}_{7} *o chretsit, ni-n-tā airli arm ban,* »siden vore koner tog ved troen, har vi ikke kunnet styre dem«. — 63^{a}_{4} qui me a priscis temporibus maiorum lætificas, indulgentiam tuam patribus retro meis ab Aegypto usque adhuc contribuens] *hu batar sidi in Egipt,* »fra den tid disse var i Ægypten.« — Meget nær staar brugen i følgende: 82^{d}_{9} cum arcam testamenti post frequentes migrationes (.i. *huand uair nu-n-da-bertatar Filistindai con tanaic ā frithissi,* »fra den tid da Filisterne bortførte den til den kom tilbage«) . . . tandem rex propheta ad se transferret.

En ganske anden mening giver det perfektive 132
udtryk: 21^{4}_{11} *o adcuaid rūin īcce in cheneli dóine* . . . *asbeir iarum* . ., »efterat han har talt om menneskeslægtens frelses mysterium, saa siger han . .«. (Om *adcuaid* se nedenfor 135). — 3^{1}_{7} *ho desid forlán tria foilsigud tri recht, tanicc iarum* gratia Iesu Christi, »efterat synden havde sat sig (var konstateret) ved at loven aabenbarede den, saa er Christi naade kommen.« — Lad mig her sige at verbet *suide* »sedere« har to præteriter, *dessid* og *siassair.* Da det første er perfektivt, baade efter form *(de-ess-)* og efter brug (121^{a}_{11} *du-n-essid* gl. fingitur desedisse; 20^{a}_{27} *indessid* gl. insederat; 58^{a}_{8} *indestetar* gl. insederunt; overalt meget tydeligt), maa man paa forhaand vente at det sidste er imperfektivt, og formen tyder da ogsaa derpaa. I glosserne findes det kun eengang, *immasiassair* gl. obsedit, 43^{b}_{1}; paa saadan maade at

det kan være imperfektivt. Dertil kommer den første strofe af Broccans hymne, ganske vist en noget ringere kilde:

Ni car Brigit buadach bith, siassair suide eoin in ailt
Contuil cotlud cimmeda ind noeb ar ēcnairc a mmaicc.

»Brigit seiersæl elskede ikke denne verden, hun sad en fugls sæde paa klippen, hun sov en fanges søvn, den hellige kvinde, for sin søns skyld«. — Det er dog næppe tilfældigt at *siassair* her er sideordnet med to imperfektive præteriter.

183 I Hymnernes fortællende partier, særlig altsaa i Fiaccs og Broccans, genfinder vi nogenlunde den Old Irske regel: det imperfektive præteritum er beretningens normale tid. Som oftest vil det da ogsaa lykkes, hvor forstaaelsen af texten overhovedet er sikker, at paavise det tidsforhold som de perfektive former udtrykker. Det er saaledes meget tydeligt $2,_{43}$: *in Ardmacha fil rīge, is cian doreracht Emain*, »i Armagh er herredømmet, det er længe siden det har forladt Emain«; $2,_{22}$ *rofirad ind (f)atsine,* »spaadommen er gaaet i opfyldelse«; $2,_{24}$ *is ed tuargaib a eua suas,* »det har hævet hans værd op«; $2,_{35}$ *rochēs mōr seth*, »han har lidt meget ondt«; ligesaa i en jævnlig tilbagevendende frase »hvad Gud har gjort af mirakler for Brigit, kan ingen overkomme at fortælle« el. lign., *an dorigenai in ri* rl. $5,_{23\text{-}37\text{-}41\text{-}67\text{-}81}$. Medens jeg altsaa maa hævde at Hymnernes brug i det væsenlige stemmer med Glossernes, skal jeg dog villig indrømme at der synes at være nogen forskel i det enkelte. I nogle tilfælde kan dette bero paa feil i overleveringen: for *in tan roranic a less* $5,_{87}$ har et andet haandskrift *ronanic;* for *rogab prainn*

$5_{,68}$ maa der for meningens skyld læses *dogab pr.*, modsat *nī dīgaib a nert;* i *fororaid* $5_{,32}$, *roreraig* $5_{,56}$, har andre af metriske grunde strøget *ro.* Det er dog ikke min mening at raade til at korrigere løs: dels kan vi ikke gøre regning paa at vor sprogfølelse overhovedet kan blive sikker nok til at afgøre alle derhenhørende spørgsmaal, dels kunde den metriske form føre uregelmæssigheder med sig; endelig maa det ikke glemmes at de perfektive formers omraade stadig udvides. — — Det er værd at lægge mærke til at glossatoren i regelen gengiver textens imperfektive præteriter med perfektive: sprogbrugen havde altsaa forandret sig efter Hymnernes affattelse.

Jeg vil ikke undersøge om man endnu i den 134
yngre sagalitteratur kan paavise faste regler for disse formers brug: jeg er paa forhaand temmelig skeptisk. De imperfektive præteriter er stadig hyppige nok, men det tager sig rigtignok ud som om de perfektive bruges i flæng med dem. Før eller senere maatte da ogsaa den forandring indtræde som i det moderne sprog er helt gennemført. Nutildags existerer det imperfektive præteritum ikke mere, og de rene imperfektiver *luid, doluid, bert, dobert* er forsvundne af sproget. Det hedder altsaa *nī raibh*, »han var ikke«, o. s. v. Det virkelige forhold er i regelen maskeret i de orthotone former, idet *ro-* her er ombyttet med *do-*, og dette for en stor del forstummet. Men det træder klart nok frem i uregelmæssige former som *dochuaidh* »gik«, *adūbhairt* »sagde« *(atrobart)*, *thārlaidh* »mødte«, *rug* »tog«. Af de gamle imperfektible har *nī fhuair* »fandt ikke« og *nī fheacaidh* »saa ikke« holdt sig bedst, vel ogsaa *nī fheadair* »vidste ikke«. Andre er blevne perfektible, som *ēit: nīor fhēadadar,* »de kunde ikke«, og *nīor thug se* »han bragte ikke«, *nīor thuig se* »han forstod ikke«, *nīor thāinig* (Cath. Matth. 20,28), »han kom ikke«.

Hvad vaklen der kan være i det enkelte interesserer os ikke her. Medens altsaa det perfektive verbum har seiret i præteritum, er det i de andre tider — afset fra en levning i ønskesætninger (*naaR ikir də χauN lie*, »gid du ikke maa se dit hovede graat!« — *Naa Roumiid xiihi t iaMiš*, »gid vi aldrig maa miste dig!«) — gaaet fuldstændig af brug.

135 Roden *cood* er perfektiv overalt, eller ialfald alle sammensætninger af den er perfektive; simplex forekommer ikke. Saaledes er *in'cuaid* gl. indicavit $123^d{}_7$ det perfektive præteritum der svarer til præsens *in'fēt* $14^b{}_{12}$, $31^b{}_{25}$, $86^b{}_{10}$, konj. *in'fē* $30^b{}_{12}$, *in'fesmais* $17^d{}_8$; og paa samme maade er *ad'cuaid* »narravit« knyttet til *ad'fēt.* Det er sikkert ikke tilfældigt at der $123^d{}_4$ staar: *anī adchu[i]aid hi tosuch int sailm is ed adfet* iterum hic, »hvad han har sagt i begyndelsen af psalmen, siger han igen her«; — $110^c{}_5$ *amal adcuid som hi suidiu du trocairi, adfet da˘ di isindi siu,* »som han har talt om barmhjertighed der, taler han ogsaa derom her«. — For *docooid* kan den perfektive betydning med sikkerhed paavises ogsaa udenfor præteritum. Konjunktiven bruges saaledes efter *resiu* og *acht* hvor en perfektiv form kræves: $29^1{}_{28}$ *resiu docōi* »før den er gaaet«, $34^a{}_9$ *acht ducoistis* »saasnart de var gaaede«; $104^c{}_5$ *cid resiu dondichsitis asin doiri,* »endnu før de var komne hjem fra fangenskabet«. Ogsaa præsens indikativ forekommer, omend ikke i glosserne (se Strachan, Trans. Phil. Soc. 1895 p. 63): *rodassed im na heochu connā díchtim seccu; nī ētaim da˘ techt sech nechtar in da roth iarndæ 7 ni dichtim da˘ sech in dam . . .* LU 63 a 8, »the horses have become wild so that I **cannot** pass them . . .«. Dette *can,* som er en fuldkommen nøiagtig og nødvendig oversættelse *(nī dichthim = nī ētaim techt)* godtgør tilfulde at formen er

perfektiv: det er jo den ene af *ro*-formernes hovedbetydninger. Verbet *docooid* bruges altsaa i systemets perfektive tider, og de fire førstnævnte rødder er rene imperfektiver.

Saavidt er vi da komne tilende med systemet 186
techt, formodenlig det mest brogede noget sprog af ætten kan opvise. At disse fem rødder *tiag, tēit, reg, luid,* og *de-cooid,* virkelig danner et system som *aller, je vais, j'irai,* fremgaar klart nok deraf at de hver for sig har deres begrænsede formomraade saa at den ene ikke trænger ind paa den andens enemærker. Vi har endnu tilbage at kaste et blik paa sammensætningerne, hvor vi vil genfinde systemet, og have nytte af at fastholde det ved de undertiden vanskelige analyser. Vi vil dog i nogle tilfælde finde afvigelser, dels som alt set deri at *comitecht* »indulgere« har en tilbøielighed til at udskyde *tēit,* dels deri at *reg* som det synes ikke bruges i alle sammensætninger men i nogle erstattes af konjunktiv af *tiag,* endelig saaledes at *luid* i et par verber perfektiveres ved hjælp af *ro.*

fortacht »adjuvare« 11^{3}_{15}, 14^{3}_{1}, 32^{2}_{1}, 37^{b}_{25}, $30^{b}_{11\cdot22}$ o. s. v. — præs. ind. sg. 1 *for'tiag* 170^{v}_{1}, 2 *for'tēig* 44^{b}_{32}, 3 *for'tēit* 4^{1}_{27}, 30^{c}_{3} 80^{d}_{8}, bcr. 33^{a}_{1}, 35^{a}_{8}, 187^{v}_{4}, *ni-n-fortēit* 4^{1}_{27}; pl. 2 *a for'tēit si* 14^{3}_{3} — imperat. sg. 3 *for-tat-tet su* 43^{b}_{11}. — præs. konj. sg. 2 *for'tēis siu* 78^{c}_{1}, 3 *for-don-te,* colm. 1, pl. 2 *far-dum-thesid se* 7^{1}_{12}, 3 *for'tiassat* 68^{d}_{7}. — fut. sg. 2 *for'regae siu* 19^{a}_{1}. — præt. perf. sg. 2 *lase for-ṅ-dechud* 78^{e}_{9}, 3 *for'dechuid* ‡ *ↄrotatailc,* gl. confoverat 138^{a}_{7}. —

remthecht »præcedere« (cf. *remthechtas* »antepositio« 203^{r}_{9}, 215^{r}_{1}). — præs. ind. sg. 3 *remi'tēt* 17^{v}_{10}, *remi-ta-tēt* 197^{v}_{5}. — præs. konj. pl. 3 *dian-d-remthiasat* 5^{1}_{32}. — præt. impf. sg. 3 *reme'lluid* gl. acsi lumine præeunte, ita ducebar (!) 132^{e}_{13}. — præt. perf. pl. 3 *nī remdechutar* 5^{1}_{30}. —

imthecht »ambulare«, 6^{1}_{30}, 12^{3}_{46}, 46^{a}_{14}, 28^{3}_{10}. — præs. ind. sg. 3 *imme(t)ēt* 45^{c}_{9}, pl. 1 *im'tiagam* 6^{1}_{30}, 3 *imme'tiagat* 45^{c}_{9}. — præs. konj. pl. 1 *dian imthiasam* 46^{c}_{20}. pl. 2 *ni imthesid* 22^{3}_{4}. — præt. perf. pl. 3 *ni con imruldatar,* tr. 65 (cf. Wi. 623 b). — —

coimthecht 16^{4}_{2}, 82^{d}_{1} etc. — fut. sg. 3 *co-t⟨o⟩n-imthæ* 12^{8}_{4}. — kondit. (ell. impf. konj.?) *a conimtēised* gl. means 42^{c}_{31}. —

comitecht *(do)* »concordare, indulgere«, 6^{3}_{11-24}, 10^{2}_{28}, 65^{d}_{12}, 15^{b}_{5}, 75^{r}_{6-7}. — præs. ind. sg. 3 *con'ētet (do)* 197^{v}_{17}, 203^{v}_{22}, *nād chometig (do)* 22^{1}_{18}, pl. 2 *con'ēitgid (do)* 22^{1}_{26}. — imperat. sg. 3 *ra comēitged (do)* 10^{1}_{7}. — præs. konj. sg. 2 *mani comēitis (do)*, 6^{3}_{6}, 3 *con'ēit (do)*, 30^{8}_{27}, 6^{8}_{1}, pl. 1 *mani cometsam (do)*, cam. 37^{c}. — impf. konj. *con'eitsitis (do)* 87^{c}_{4}. (Denne form har intet med *coitsecht fri* »auscultare« at gøre.) —

inotacht »inire, inruere« 33^{2}_{5}. — præs. ind. pl. 1 *in'otgam* 96^{b}_{5}. 3 *in'otgat* 44^{e}_{22}. — præs. konj. pl. 1 *in'otsam* 16^{a}_{16}. — fut. pl. 3 *ni inotsat* 33^{1}_{14}. — præt. impf. sg. 3 *in'olaid* 25^{a}_{21}. — præt. perf. sg. 1 *in'rualad sa* gl. offendi 142^{a}_{2}, 2 *hua rindualad su* 93^{c}_{14} gl. quo inisti, 3 *in'rualaid* gl. inierit 71^{c}_{7}, cf. *fo'indarlid* gl. subintravit 3^{1}_{6} *(*fo-'ind-ro-od-luid)*; pl. 3 *in'rualdatar* gl. incurrerent 24^{b}_{11}, gl. inruit 62^{b}_{15}, *nī nad rindualdatar* 24^{b}_{11}. —

187 Den interessanteste af disse sammensætninger er dog *to-tiag* »venire«. Det er nødvendigt at sige paa det eftertrykkeligste at dette *to* ikke er en blot proklitisk betydningsløs partikel, saadan som i *do'tuit — nī tuit,* men en virkelig, betydningsmodificerende, præposition, saaledes at *to-tiag* forholder sig til *tiag* ganske som *tabart* »bringe« til *breth* »bortføre«. Vi finder altsaa *to* i substantivet *tuidecht (*to-thecht)*, som GC. 800 ved en mærkelig misforstaaelse afleder af *to-de-cooid;* i prs. ind. pl. *do'tiagat* 5^{1}_{5}, 27^{1}_{27} o. s. v.; i *do'tēit;* i *do'luid (immá 'tullatār,* Wi. 498, **'to-l^u^datar);* i *do'dechuid, dia 'tuidched;* i *do'reg, ni 'tirga.* Det er ligesaa rigtigt at anføre nogle exempler paa disse formers konsistente brug. Medens det hedder *techt in dóiri* 80^{d}_{9}, 82^{c}_{2} »gaa bort i fangenskab«, siger man *tuidecht a dóiri* 113^{d}_{5}, 131^{c}_{10}, »komme hjem fra fangenskab«, og saaledes *do'tēit a dóiri* 46^{a}_{7-12}, *du'regam a dóiri* 80^{d}_{10}, *du'rigat a dóiri* 106^{a}_{4}, *du'dechummar a Aegipt,* 111^{b}_{4}. Der staar *din tuidecht dundechuid* 44^{b}_{1}, »om det komme som han er kommen«; *do'tēit* korresponderer med *dorriga*

25^{2}_{28}; frasen *do'tēit for*, »han kommer (i tale og skrift) til noget, ind paa noget«, 2^{1}_{3}, 108^{r}_{3}, hedder i futurum *do'reg for* 7^{4}_{15}; et vist grammatisk udtryk (»indgaa i sammensætning«) hedder i præsens *do'tet fri* 158^{r}_{3}, i præteritum *do'dechuid fri* 158^{r}_{4}.

Det kan let bevises, af sprogbrugen, at formen 188
táit (táet, tóet) ikke er det samme som *tēit*, men hører til systemet *tuidecht*. Naar *táit* glosserer »venite (ad me)«, 53^{c}_{11-13}; naar der til *táit* føies *ille* »herhen«, 34^{a}_{1}: saa er sagen i og for sig klar. Men dertil kommer at til frasen *do'tēit for* svarer *hi tait for*, 24^{d}_{3}, »hvor han kommer ind paa«, og til frasen *do'tēit fri* svarer *ni taet fri* 159^{r}_{3}, 197^{r}_{4}, *frisa taet* 213^{r}_{10}. Det er klart at det enklitiske *'totēit* blev til *táit, tóit*, med ægte diftong, paa samme maade som det reduplicerede præteritum *do'rogegu* blev til *do'róigu*. I begge tilfælde stod den posttoniske vokal imellem to ens (eller væsenlig ens) konsonanter. Nu er det morsomt at se at *táit* ikke blot er et led i systemet *tuidecht*, men ogsaa har fremkaldt en hel lille omvæltning i det. Til konjunktiven *do'thēi* 13^{1}_{12} svarer konjunktiven *nād 'tái* 26^{v}_{7}, plur. 2 *ni thaisid* (korresponderende med sit futurum *daregaid)* 33^{b}_{15}. Her repræsenterer *nād tái* et *nād 'to-tēi*, men *'to-tēi* kunde aldrig blive til *tái*: altsaa har man efter forholdet *nī tēit: nī tēi* dannet forholdet *nī táit: nī tái*.

Vi har endnu et kaart paa haanden: systemet 189
frituidecht »obsistere« (21^{v}_{11}, 189^{r}_{3} o. s. v.). Substantivet kan kun opløses i *frith-to-techt*, og præteritum *fris'tuidchetar* (67^{b}_{20-22}) paa samme maade i *frith-to-decooid-*. Altsaa ogsaa 3 sg. præsens ind. *fris'tait* (14^{1}_{13}, 12^{4}_{39}, o. s. v.) i *frith-to-tēit*. I konjunktiv finder vi 1 sg. *fris'táes* 140^{b}_{6}, 3 sg. *fres'tai* 31^{d}_{6}, og præsens ind. viser de mærkelige former 1 sg. *ni 'frithtáig*, aug. 42, 3 pl. *nad 'frithtaigat* 17^{c}_{5}. Ogsaa disse dannelser, der repræsenterer *frith-to-tiag* men

ikke kan komme deraf, er fremkomne efter analogi. Som man havde

nī tēit nī tēi nī tēgō,

fik man

fris'táit fris'tái fris'táigō.

140 Det Old Irske udtryk for »non venio« er ikke overleveret, men det maa have heddet *nī táig*. Det følger ikke blot af det foregaaende, men ogsaa af det yngre sprogs omdannelser. Til dette *nī táig* konstruerede man nemlig senere, istedenfor *do'tiag-*, en form *do'táig-* (se 3 pl. *do'tháegat,* Ir. Texte I 138, 262), hvor *-táig-* altsaa indeholder det oprindelige *to,* og *do* er den proklitiske partikel. Ganske saaledes dannede man til *nī tóet* et *do'tóet* (Wi. 816). — For denne yngre periode betyder *do'tiagaim* (Wi. 501) maaske, eller maaske tildels, det samme som *tiagu* i oldsproget; men de exempler jeg har ved haanden forekommer mig ikke helt afgørende.

I systemet *breth* »auferre, parĕre, iüdicare«, udtrykkes de perfektive former ved *ro-uc*. Da *ro-uc* er et rent perfektiv, kan man vanskelig antage andet end at dets *ro* er, og altid har været, det perfektive. Selvom der allerede i *-uc-* fra først af laa en perfektiv forestilling, maa det antages at *ro* ikke modificerede verbalbetydningen; thi da *ro-uc* forholder sig i betydning til *breth* som *to-uc* til *tabart* »bringe hid«, og modsætningen mellem *breth* og *tabart* er ganske den samme som mellem *techt* og *tuidecht,* mellem *fóit* »sende bort« og *tooït* »sende hid«, vilde parallelismen være forstyrret, hvis *ro* i *ro-uc* havde anden betydning end den perfektive. Det forekommer derfor mig, allerede fra det Irske sprogs synspunkt, mest sandsynligt at *uc* i sig selv er usammensat, og altsaa verbets rod, thi sammensatte verber tager ikke det perfektive *ro* foran sig, men indføier det efter en præposition, i de former hvor accenten ikke kan staa paa verbets første led. Og det vilde efter min mening være misligt at ty til rent sporadiske afvigelser fra regelen som *a rruneillestar* 63^{a}_{14} *(ess-lenim),* for at støtte den antagelse at *uc* skulde være sammensat. Den lydlige form, moderne *rug*, med kort vokal foran stemt klusil, indeholder intet om jeg saa maa sige rodstridigt, 141

thi vi har samme lydforbindelse i roden *ic*. Naar man har tænkt paa at opløse *uc* i *ud* + *g*-, var det sikkert blot for at kunne kombinere den Irske rod med den Walisiske i *d-wg* o. s. v.; men derved bliver det først rent galt. Thi *dwyn* — *dygaf* — *dug* er et aflydende verbum, og hvis opløsningen var rigtig, maatte aflyden falde i præpositionen! Iøvrigt viser jo ogsaa substantivet *dwyn* at roden endte paa gutturalen. Sagen er vel saaledes at forstaa, at roden paa Irsk er udvidet med en nasal, i Walisisk ikke.

142 Systemet *tabart* »dare, afferre« udtrykker i oldsproget den perfektive forestilling af den første betydning ved hjælp af *to-rat*, men bruger i den sidste betydning (se f. ex. 29^{2}_{14}, 125^{b}_{7}, 9^{2}_{19}), og ofte om at sætte eller bruge et udtryk i en text, som perfektiv *to-uc*. Se f. ex. 118^{b}_{6}: *air mad* »panem« *namma duberad som 7 nī taibred* »meum«, *robad dund sasad diant ainm* »panis« tantum *noregad; huare im˘ dunuic* »meum«, *is ar cech sasad dauic som am˘ sodin*, »thi hvis han havde sat »panem« alene og ikke havde sat »meum«, saa vilde det kun betegne den føde som kaldes »panis«; men da han har sat »meum«, saa har han sat det for al slags føde«. Verbet *to-uc* havde vistnok oprindelig kun perfektiv funktion, saaledes ogsaa i præs. ind. *ni tucthar cenn essib* 27^{4}_{22}, »man kan ikke faa ende paa dem«; men det er ved at glide over i de imperfektibles klasse, allerede i oldsproget hvor det danner imperativ: *na tuic sēitchi* 10^{1}_{30}, »tag ikke hustru«. I det moderne sprog bestaar den forskel at *rug* kun er præteritum og altsaa rent perfektiv, men *tug* kan bøies igennem. Forbindelsen mellem *tabart* og *to-uc* er altsaa noget uregelmæssig, men er i tidens løb for saa vidt bleven inderligere, som *to-uc* ganske

har fortrængt *to-rat* fra dets plads, og drevet det ud af sproget.

Ved siden af *to-uc* »afferre« har man paa Irsk 143
et *to-uc* »intelligere«; i det moderne sprog er det første *tugaim,* det sidste *tuigim.* Dette *tuigim* er i Grammatica Celtica p. 998 opløst i *do-od-ciu* og sammenstillet med *ad-ciu* »video«. Men *tuigim* bøies aldeles ikke som *ad-ciu;* substantivet *tuigsin,* der i form ligner *aicsin,* tør man dog ikke beraabe sig paa, da det ikke er overleveret i Old Irsk, og da denne type faktisk har bredt sig i historisk tid (se f. ex. O'Don. gr. 202 *rigsin* »to reach« for O. Ir. *rīchtu;* mange flere tilfælde giver Stewart p. 88: *beir-sinn, creid-sinn,* o. s. v.). Dernæst, naar *ad-ci* har givet *faic* i det moderne sprog, kunde *do-od-ci* ikke give *tuig.* Denne analyse er da aabenbart urigtig.

Den lydlige forskel mellem *tugaim* og *tuigim* 144
skyldes en særlig udvikling i historisk tid; thi i oldsproget vakler begge verber mellem formerne *-uc-* og *-uic-,* saa at man overhovedet kun kan skelne dem fra hinanden ved et skøn over betydningen. Saaledes *ni tucthar* »aff.« 27^{4}_{22} og *ni tucthar* »int.« 12^{3}_{46}; *ara tucca* »int.« 27^{2}_{27}, cf. *con rucca* 12^{3}_{32}; *con ducthar* »aff.« 200^{v}_{13} og *du-n-ucthar* »int.« 79^{d}_{2}; *tuctais* »int.« 125^{d}_{13}, cf. *ructais* 125^{b}_{7}, 125^{c}_{2}; *ni thucat* »int.« 15^{1}_{34}, cf. *nad rucat* 87^{c}_{8}; *nad tucus* »aff.« pcr. 1^{a}_{1}, *do-n-uccus* 30^{1}_{11}, og *nī tucus* »int.« 91^{c}_{1} *(rouiccius* 9^{2}_{6}); *du-nn-ucsat* »aff.« 92^{d}_{1} og *nī tucsat* »int.« 15^{1}_{32}, 8^{1}_{10}, 75^{d}_{10} (men *nad tuicset* »int.« 15^{1}_{29}). Dette er de former verberne har fælles i overleveringen; i øvrigt vakler særlig 3 sg. af præteritum act.: *rouic* — *rouc, douic* — *douc* »aff.«; formen for »intellexit« har vi ikke. I præteritum passiv har vi hyppigst *tucad* »aff.«, men dog *cid dia tuiced in cosmuilius cosse* 12^{2}_{12}

(cf. 107^c_{16}), »hvorfor (16^8_7) lignelsen er sat (brugt) indtil dette punkt«.

145 Foruden denne lydlige overensstemmelse har de to verber i oldsproget den eiendommelighed tilfælles at de ikke kan perfektiveres. Naar man betænker hvor snæver kredsen af saadanne verber er, kan man ikke andet end lægge meget stor vægt paa dette forholds etymologiske beviskraft.

146 Af roden *uc* dannes intet verbalsubstantiv, hverken i oldsproget eller senere: der kan ikke være tale om at bruge andet end *breth* og *tabart*. Dette følger af den regel at sprogets nominalformer er imperfektive. Spørgsmaalet er nu om det beror paa en blot tilfældighed at oldsproget ikke kender noget tilsvarende til det senere sprogs *tuicse* »intelligere«, eller om dette, ikke blot i formen men ogsaa i princippet, er en nydannelse. Jeg mener at have grund til at antage det sidste.

147 Der staar et sted mellem glosserne til Pauli Breve de gyldne ord: *ni tat sóir huili oc tintúuth a bēlru inn alaill*, l- *oc saigid for sunu*, l- *oc* ***tabairt*** *ruún essib* (12^2_{23}). »Ikke alle dur til at oversætte fra eet sprog til et andet, eller til at granske ord, eller til at bringe hemmeligheder udaf dem«. Det kan se ud for os som om de gamle theologer snarest lagde hemmeligheder ind i ordene; men for dem var det dog vel at bringe hemmeligheder ud af dem, naar de tydede den hemmelige mening. Saaledes forklares »interpretatio sermonum« ved *rūna do* ***thabairt*** *á óensonaib* (12^1_{10}). Paa lignende maade staar der: *mad la Cirine im*˘, *is sí ciall* ***dumber*** *side assindí siu .i.* etc. (74^d_{13}), »hvis man derimod følger C., saa er dette den mening han bringer ud heraf« — han tyder ordene saaledes. I kommentaren til Ps. 79 v. 2 »qui sedes super Cherubim, manifestare«, findes tilsyneladende, men vistnok ved korruption,

en dobbelt forklaring, som glossatoren udlægger saaledes at »manifestare« den ene gang tages som imperativ, den anden gang som infinitiv. Men, føier han til: *is assu im͝ a* ***tabairt*** *a storier as forgartaid am* »manifestare«, »det er rigtignok lettere at bringe udaf kommenta(to)ren at »manifestare« er imperativ, thi han gengiver det begge gange med imperativ, neml. »comprobato« og »præcede«.« (101^c_5). Det ligger nærmest at tyde eller forstaa kommentaren saadan og saadan*). Saaledes ogsaa: *ce nid ed in sin as reid du* ***thabairt*** *as in trachtad* (85^b_{11}), »skønt dette ikke er let at bringe udaf kommentaren«. Det næste exempel fører os et ganske lille skridt nærmere: *huare ataat ilchialla isint sun Ebraidiu 7 nad* ***taibrem*** *ni acht oincheill asindi asint* (sic) »sanctis», *7 huare nach du noibi teit la Ebr. hi st̄ in son diandid tintud linnai* (37^a_{10}), »fordi det Hebraiske ord har mange betydninger, og vi (Latinere) kun bringer een mening udaf »sanctis«, og fordi det ord vi oversætter saaledes, paa dette sted ikke betyder »hellig« paa Hebraisk«. Med det følgende udtryk: »sanctis« *cosind óinchel nammā as reil 7 as adblom as,* »sanctis med den eneste mening der er klar og nærliggende udaf det« — maa man sammenligne 36^c_{20} intellectum qui de græca lectione velut in promptu positus videtur occurrere] *.i. is mār ā erlamae inna celle sin as,* »meget nærliggende er denne mening udaf det«. Endelig: Ps. 87 v. 8 in me firmata est ira tua, et omnes allisiones tuas super me induxisti (»et cunctis fluctibus tuis afflixisti me») forklares i kommentaren saaledes: magnitudinem commotionis divinæ maris fluctibus exæquando pressius indicavit; og glossatoren siger: *is assu de* ***tabairt*** *ind ferso*

*) Cf. Ascoli 297 »facilior autem ejus comprehensio«.

huachtaraig .i. »in me firmata est« rl., *du*) thabairt in chosmailseo dombeir som* hic (107^c_{16}), altsaa: »det er lettere at bringe det foregaaende vers »in me rl.«, naar han bruger den sammenligning han bruger her.« Hermed maa sammenholdes 51^d_1 ut facilitatem omnipotentiæ maria cohibentis exprimeret .i. *con ducthe as mor cumachtae triit,* »forat det derved kunde forstaas at han har stor magt«, og fremdeles — forat man ikke skal tro at *tabart* og *to-uc* betyder »exprimere«**) — 125^d_{13} *tuctais in coimdid trian aicned,* »de erkendte Herren i kraft af deres natur«; 51^c_{24} abunde bonitatem Dei loquitur terræ creatio] *duucthar tri thuistin in talman,* »den kendes paa jordens skabning«; 55^a_{10} *duucthar tria rosc anī nolabrifitis,* »man forstaar af deres blik hvad de vilde sige«; 42^c_2 *tuucthar hi cech belru indas fograigte inna duli 7 dunaidbdet etarcnaen Dœ trisinn oipredn̄ dogniat 7 inn imthanud fil foraib,* »i hvert sprog forstaas den maade hvorpaa elementerne udsynger og forkynder Guds visdom, ved den gerning de udfører og den omskiftelse de er underkastede«.

148 Naar det heraf fremgaar at *tabart* kan betyde »udlægge, tyde, forstaa», saa tror jeg ikke man kan unddrage sig den slutning at *to-uc* »intelligere« har staaet som perfektiv — »faa udlagt, faa tydet« — i systemet *tabart.* Det er derefter overflødigt at minde om at mange sprog bruger et »tage« i betydningen »forstaa«, saa at det ikke kan undre os om Irerne bruger et »bringe« eller »kunne bringe« paa samme maade.

---

*) Cf. *robtar erdarcu de dind ulc* .. 47^a_{18}; 2^r_7; aug. 21.

**) Dertil bruges *airbert (as),* 98^c_{10}, 40^r_{11}, pcr. 59^a_1, 26^v_2, 31^r_3, 33^r_{19}, 146^r_1, 148^v_{13}, 196^v_5, 149^v_7 etc.

Dette gamle perfektiv har saa løsrevet sig fra 149
det system det hørte til, skilt sig i form fra *to-uc,*
dannet nominalformer af sin egen rod — kort sagt,
nedsat sig paa egen haand. Det er kun et af mange
vidnesbyrd om den opløsning der gennem det Irske
sprogs tusendaarige historie stadig mere har nedbrudt
det Old Keltiske verbum.

---

150 I systemet *cor* »ponere, iacere« hedder perfektivet *ro-la.* Man ser f. ex. forholdet i det upersonlige udtryk*): *ar nach corathar i mmoth 7 machthad* 68^{b}_{9}, »forat det ikke skal bringe ham (han ikke skal falde) i studsen og undren«; *bec nach-am-ralae in derchoiniud* 90^{c}_{17}, »det havde nær bragt mig til fortvivlelse«. Sml. *ɔ-did-tarla sechæ* 241_{17} *(did = didn),* »til det har bragt ham forbi, til han er kommen forbi, har tilbagelagt veien«; *do-m-ralai i cumsanad,* Atk. LB. p. 668. Til det imperfektive *dia corastar foir* 39^{a}_{2}, »da han stødte paa ham«, svarer former af *dorala* hos Wi. 810; nogen synderlig forskel mellem *cuiriur* og *docuiriur* har der næppe været. Til det imperfektive *ducorastar* »posuit« Ml. 52 svarer det perfektive *du-s-rale* 23^{c}_{16}. — I det yngre sprog forekommer saavel et imperfektivt *laaim* (Lebar Brecc), som et perfektivt *nīor chuir* (det moderne præteritum), men saadanne former kendes ikke fra oldsproget.

151 Et tredje verbum spiller ind med: *fo-cerd.* Vi

---

*) Upersonligt er ogsaa følgende: *rofetar nī-im-irchōi nach gēin libsi* 7^{1}_{11}, »jeg veed at jeg ikke vil blive opholdt længe (24^{4}_{11}) hos jer«; *ar nach-n-aurchoissed* 8^{1}_{4}, »forat han ikke skulde sinkes«. Sml. ogsaa *tallad,* ovenfor s. 48 f.

finder det saaledes synonymt med *ro-la* i en bestemt frase: *com ba do f-a-cherred* 124^{b}_{3}, *ba fou f-a-chartar som* 64^{a}_{10}, *ni du choscrad in tempuil storidi r-a-la som,* tr. 82, hvor betydningen er »vende udtrykket i en vis retning, ville hen med«. Desværre kan jeg ikke med fuld sikkerhed afgøre om *focerd* er rent imperfektiv, eller imperfektibelt; jeg formoder det første, fordi Hymnernes glossator regelmæssigt gengiver præt. passiv *focres* med *rolaad* (Wi. 556). — Det synes som om *cor* ikke dannede noget futurum, men brugte *focicherr-*. Det er ikke blot saaledes at der til frasen *fris'cuiriur cēill* »colo« svarer fut. *fris'foichiurr ceill* 78^{c}_{8}, men forholdet optræder flere gange paa en maade der synes at udelukke tilfældighed. Verbet »reverti« udtrykkes 34^{d}_{7} med *duadchuridar;* men lige efter, da futurum skal bruges, staar *doaithfoicherr.* Frasen »vende ryg« gengives 44^{a}_{19} i impf. konj. med *to'chorad a druim,* men lige ovenfor, hvor futurum kræves, med *con dichret an druim;* at dette *dichret* repræsenterer en form af *focerd-* er ikke tvivlsomt, men jeg mangler materiale til at bestemme hvilken sammensætning frasen kræver og hæve den modsigelse som formentlig ved unøiagtig skrivemaade bestaar imellem formerne.

I dette forhold tager *docuiriur* »ascisco, invito« 152
ikke del: vi finder futurum *do'cuirifar* 3^{a}_{1}, konditionalis *ni tochuiribthe* 128^{a}_{2}. Men dette ord adskiller sig ogsaa ved at perfektiveres med *ro* (16^{c}_{6}, 18^{d}_{6}, 25^{c}_{13}, 6^{v}_{18}, 184^{r}_{2}) fra *do'cuiriur* »pono«; og medens dettes nomen er *tochor* (28^{c}_{12}, 29^{a}_{8}), stemmende med *cor, frecor, taidchor* o. s. v., hedder »invitare« *tochuired* (Wi.; oldsprogets form er ikke overleveret). Om disse to verber er af samme eller forskellig rod, kan jeg ikke afgøre.

158 Uklare vidnesbyrd om endnu et system synes at foreligge i glossernes gengivelse af »donare«. Af perfektive former finder vi præs. konj. 3 sg. *r-a-œ'ra* 25^{1}_{31}, psv. *ro'erthar* gl. sit 18^{2}_{23} (og colm. 39), impf. konj. psv. *ro'erthe* 27^{1}_{16}, præt. 3 sg. *ro'īr* 17^{2}_{13}, *ro-nn-īr* 20^{4}_{11}, psv. *ro'ratha,* fiacc 50. Som imperfektivt futurum hertil bruges 3 sg. *ebarth-i* 46^{b}_{12} (med pron. suff. ntr.), psv. *ebarthir* 32^{1}_{27}, et efter begge steders tydelige vidnesbyrd usammensat verbum der ikke har futurumsform. Der er ved disse ord saa meget besynderligt, at man maa haabe paa at opdagelse af flere former vil hjælpe til klarere forstaaelse. De foreliggende tydningsforsøg, saavel det ældre der satte *roerthar* i forbindelse med vb. *renim,* som Ascolis der indordner det under *roferaim,* er ganske sikkert forfeilede.

SLUTNING

Saa eiendommeligt det Irske verbum i mange 154
retninger er, gør dog maaske ikke noget forhold et saa fremmed indtryk som den voldsomme udvikling der har raadet i verbets sammensætning med præpositioner. Sproget har dynget ord paa ord uden at kunne faa stabelen høi nok: jo mere der lagdes paa fra oven, des stærkere smeltede lagene sammen for neden. Hvad vi nu med møie sondrer, kan ikke, i noget tidsrum vi kan naa til, have staaet med en klar leddeling for den Irske sprogbevidsthed. En Græker vilde let kunne opfatte *ὑπεκπροῤῥέει* i alle dets enkeltheder, men Irerne kunde ligesaalidt klare for sig selv at *comtacht* egenlig var *com-ad-de-siacht*, eller *foindarlid* egenlig *fo-in(d)-ro-od-luid*, som en Græker kunde bestemme grundbetydningen af elementerne i *ἐπεπαιδεύκεσαν*.

Jeg tror det er nødvendigt at fastholde dette 155
som en hovedbetragtning, naar man vil forstaa hvad der er til at forstaa af det Irske verbums bygning — og ombygning. Leddene i en sammensætning maa hver for sig betyde n o g e t — det være aldrig saa abstrakt — i det øieblik sammensætningen bliver til: men paa Irsk finder vi i omdannelserne saa stærke vidnesbyrd om fuldstændig udslukkelse af selv de forreste præpositioners betydning, at man

stundom er fristet til at tro, hvad der igen ikke er helt rigtigt, at sammensætningen var en forlængst afsluttet og uddød proces. Det er mig ikke om at gøre her at udrede i det enkelte forholdet mellem de levende friske sammensætninger og de gamle der har trukket sig tilbage fra sprogets kambiallag — omend dette kunde være en undersøgelse værd. Jeg lader det ligge, som jeg maa lade andet ligge, saaledes den mærkelige men ikke uforklarlige subtraktionsproces, hvori forholdet mellem oldsprogets *tessbuith* »mangel« og det nulevende sprogs *easbadh*, mellem *tuasulcud* »opløse« og det senere *fuasulcud*, og vistnok flere tilfælde, synes at bestaa. Der er langt til bunden i det Irske verbum, og vi vil endnu have noget at lære. Men stadig klarere bliver dette: vi skal ikke lade øiet blændes af de flimrende formers brogede virvar, men roligt rette blikket mod begrebsenhedens faste brændpunkt. Det skal nok blive sandt at i det store og hele er der i det Irske verbum ikke tale om nydannelser, men om en færdig bygnings stadige synken sammen i ruiner.

156 Det indtryk som modtages ved betragtningen af verbet i det hele, kommer igen med ikke mindre styrke naar opmærksomheden samles om den særlige udvikling der af visse sammensætningsforhold har dannet det eiendommelige system af perfektive former som behersker sproget i forbindelse med det oprindelige tempussystem. Denne udvikling fortjener vel vor opmærksomhed, ikke som et sidestykke til hvad vi kendte navnlig fra Slavisk, men som en med det Irske sprogs hensynsløse originalitet gennemført ombygning af et system der maa have lignet det Slaviske. Der er mere historisk bevægelse i det Irske verbum: de ældste bevarede typer lader os skimte systemets oprindelse, i oldsprogets regelmæs-

sige brug ser vi et høidepunkt naat der ligger fjernt fra det Slaviske verbums baner, og det nulevende sprog viser os formationens endelige forfald.

Hvad jeg sagde om udslukkelsen af præposi- 157
tionernes betydning gælder paa sin særlige maade her: det maa være givet at der, saalangt tilbage som vi kan følge sproget gennem overleveringen, ikke har knyttet sig nogen anden betydning end den perfektive til de perfektiverende præpositioner. Det er klart nok for os at *asib* egenlig betød »uddrak«, og *dessid* »afudsad«: men det er sikkert at betydningen allerede i oldsproget havde fjernet sig langt fra det oprindelige, til noget der var principielt forskelligt derfra. Disse to er sprogets mest gennemsigtige perfektiver: om de andre er det ikke umagen værd at tale, her er det sidste spor af en konkret betydning forsvundet ogsaa for os.

Den tilsyneladende saa dybe modsætning mel- 158
lem Irsk og Slavisk, at paa Irsk et lille tal af præpositioner perfektiverer uden forskel sammensatte og usammensatte verber, medens det Slaviske usammensatte durativ — med enkelte undtagelser — overhovedet bliver perfektivt ved sammensætning, lader sig ved nøiere betragtning tildels udjævne. Det maa nemlig være klart at der paa Irsk er to helt forskellige lag af sammensætninger. Det gælder som regel for alle imperfektible verber sammensatte med *ro* (undtagen maaske *derscugud),* samt for alle verber perfektiverede med en anden præposition end *ro: ess-com-orc to-com-orc to-in-com-anach fo-com-long de-com-rig com-ad-rig com-ad-scar com-ad-tuli* og de øvrige med *ad* (undtagen *com-ad-de-sag) ess-ib to-ess-ar-bu,* d. v. s. for næsten alle dannelser af de ældste uddøende typer, at den perfektiverende præposition staar lige foran roden. Deri ligger selvfølgelig at syntesen *com-orc, com-anach,* er ældre end syntesen

ess-orc, to-orc, to-in-anach. Saaledes skimter vi en tid i sprogets udvikling hvor præpositionerne *ro com ad ar ess* kun perfektiverede det usammensatte verbum som i Slavisk og Gotisk. Senere er der sket paa Irsk hvad der er sket i Gotisk, og i stort omfang paa Tysk, at nye sammensætninger dannedes med de perfektive og de imperfektive verber som basis: *to-ess-bu, to-ess-arbu,* svarende til *faura-manvjan, faura-gamanvjan; an-sehen, an-gesehen;* og disse yngre sammensætninger, der forefandt et færdigt system af perfektiver og imperfektiver, medførte ikke i sig selv nogen forestilling om den perfektive handling.

159 Det vilde være ørkesløst at fremsætte gisninger om hvor mange, eller om alle, præpositioner i sin tid har kunnet perfektivere. Vi kommer ikke videre end overleveringen fører os, og vi kan paa ingen maade tage for givet at enhver sammensætning fra først af nødvendigvis var perfektiv: det er overtro der stammer fra den Slaviske grammatik. Men vi tør nok sige at Old Irsk er nærved enden af en lang udvikling der har gaaet ud paa at skaffe *ro* eneherredømme som perfektiverende præposition, og samtidig trække den frem af den ophobede præpositionsdynge til spidsen af verbet. Man har til en tid været inde paa at gennemføre en mekanisk regel der knyttede *ad* til verber hvis første led var *com,* og hermed hænger afvigelsen fra den oprindelige orden i *com-ad-de-sag* aabenbart sammen; men ogsaa denne brug var dødsdømt.

160 Vi kender, saavel fra Slavisk som fra Gotisk, en kategori »perfektive simplicia«, som beror paa at sprogene, paa den tid da systemerne opstod og fæstnede sig, havde enkelte verber som i sig selv, uden præposition, medførte forestillingen om den fuldendte handling, og derfor som de var optoges i sy-

stembygningen som perfektiver. Det kunde vel være at visse Irske verber, *uc* og maaske *cood,* var saadanne fødte perfektiver. Da det vanskelig kan betvivles at Irernes system meget snarere er i opløsning end i fremvækst, ligger det nærmest at se noget gammelt i forholdet mellem et imperfektivt *to-ber* og et perfektivt *to-uc,* og *ro-uc* vil da være overflødig perfektivt. Noget lignende kunde maaske gælde om andre rene perfektiver der indeholder *ro.*

At der findes saadanne fødte perfektiver ogsaa 161
mellem de verber der i historisk tid er neutrale, tør anses for meget sandsynligt. Saaledes vel verbet *ēit,* præteritum *fuar,* sagtens ogsaa roden *ic.* Hvorledes et gammelt perfektiv bliver imperfektibelt, kan vi nogenlunde tydeligt se ved *tuicse* »intelligere«. Det er ingen nødvendig antagelse at alle saadanne skal have haft imperfektiver ved siden, men om de neutrale der er sammensatte med *ro* turde dette dog vel gælde, ved *ro-sag* ser vi det endnu: her er betydningsmodsætningen bleven saa stor at systemet er sprængt, ved de andre blev imperfektivet af de og de grunde ubrugeligt. — Dog tør man ikke slutte at alle neutrale skulde have være perfektive, man kan tværtimod meget vel tænke sig saadanne verber hvor den perfektive forestilling aldrig kom til orde. Men det er temmelig haabløst at forsøge paa at udrede alt dette i det enkelte: naar vi ved analogislutninger fra Slavisk eller Germansk vil forlænge den Irske overleverings linjer tilbage, veed vi dog ikke om vi ledes ret eller ledes vild. Irernes halvt perfektiverede verber *(fiss, cluas)* indeholder i sig selv en advarsel. Jeg mener derfor at den beskrivende Irske grammatik bør og maa blive staaende ved det reserverede udtryk som jeg foreslaar for den hele gruppe: der er liden glæde ved at gruble over *τὸ ἀφανές.*

162 Det er vigtigere for os at holde fast at disse imperfektible med al bestemthed modsiger den fra overleveringen kendte brug af de Irske perfektiver. Forsaavidt de er perfektive, saa dannes altsaa her imod sprogets regel perfektive imperativer og nominalformer. Jeg er ikke tilbøielig til deri at se noget oprindeligt: i Walisisk, hvor perfektiviteten, saavidt vi kender den, kun er som en svag afglans af den Irske, kan substantivet vel perfektiveres med *rhy,* men dette synes saa lidet stemmende med verbalsubstantivets hele uverbale karakter at det næppe er et gammelt forhold. Defektive som de neutrale verber er i forhold til det paa modsætningen mellem perfektiver og imperfektiver baserede tempussystem, staar de i historisk tid som en meningsløs anomali, der kun kan forklares ud fra helt andre forudsætninger end de historisk givne.

163 Men alle spor viser i samme retning. Maaske har aldrig nogen tvivlet om at det Irske system engang har været et aktionssystem som det Slaviske: nu er det ialfald en uomstødelig kendsgærning. Det følger af selve dannelsernes art naar de ses i deres hele virkelige omfang. Det fremgaar tydeligt af den betydning k u n n e som vi har fundet i alle tider undtagen præteritum. Thi omend dette ikke kan kaldes en aktionsart, saa er det dog en udtryksmaade der stærkt minder om den perfektive handling og let kunde udvikles deraf. Om man i tilfælde som dette

νῆσος ἔπειτά τις ἔστι πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ
τόσσον ἄνευθ᾽ ὅσσον τε πανημερίη γλαφυρὴ νηῦς
ἤνυσεν, ᾗ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείῃσιν ὄπισθεν

vil oversætte »saa langt som et skib faar tilbagelagt«, eller »kan tilbagelægge«, bliver ligegyldigt. Man ser det samme i følgende sætninger, som jeg laaner fra

Miklosich: Ll.-Russ. *za odyn raz ne zotneš dereva,* »du wirst nicht fällen, man kann nicht fällen«. Czech. *ujedu za hodinu pu°l míle,* »ich bin im stande in einer stunde eine halbe meile zurückzulegen«.

Hermed kommer Irsk til at indtage en hædersplads mellem de perfektiverende sprog. Det har gennemført systemet med ikke mindre konsekvens end Slavisk, og paa en særlig maade der er vel skikket til at berige vore forestillinger om perfektive verbers natur. Vi kan her, saaledes som vi aldrig vil kunne det paa Slavisk grund, følge formationens livsløb gennem aartusender: se den fødes og vokse, skifte væsen og dø.

Emendationes Explicationes Glossarum Aliquot Hibernicarum.

Wb.

1^{3}_{7} *it coimsi (: cointsi)*. — 2^{3}_{2} beati] *is find am bethu*, cf. Cambr. *gwynn eu byd*, Corn. *gwyn agan bys* GC. 384. — 2^{3}_{6} *is derb linn is* ⟨in præputio⟩, *nī (i)n im(dibiu):* cf. οὐκ ἐν περιτομῇ ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ. — 3^{1}_{1} *nipo irgnae,* cf. *eirgnae* gl. evidens 14^{1}_{12}, adj., cf. *ecne*. — 3^{2}_{28} *7 bed ed noibde*, ›et quidem sancte‹, cf. 9^{4}_{6}. — 3^{3}_{16} *i comairbirt*, sc. *biuth*. — 3^{4}_{24} *hi fodite (: fóisite) cēsto*. — 4^{1}_{16} coheredes] *ā orpe* (g. pl.) *fri Crist*. — 4^{2}_{18} *nī-mariccfed = nī immariccfed*, cf. 5^{4}_{37}. — 4^{4}_{9} *nī taidirsed*, ›non superesset‹, *to-de-reth*, cf. *dered* ›reliquum‹? — 5^{2}_{10-11} ut] 1) = ὥστε*: combad tothim* rl.; 2) = ἵνα*: .i. cair?* ›quare?‹ — 5^{2}_{29} *in doich epert detsiu*, ›fortasse dixeris‹, cf. 13^{3}_{18}; *ɔnabrūi(thea) in gēsci*, ‹fracti sunt rami‹, cf. 36^{d}_{27}. — 5^{2}_{32} *arm⟨tha⟩ tarismech*. — 6^{1}_{14} *ni ⟨c⟩arichthi*, cf. 28^{4}_{22}. — 6^{1}_{22} *follig*, ›negligentes‹, cf. 113^{d}_{5}, 129^{a}_{2}, 130^{b}_{12}. — 6^{3}_{9} *ba,* 2 sg.; *loingthech*, ›edax‹. — 7^{1}_{11} *nach gēin = nach*ⁿ *cēin*, cf. 24^{4}_{11}. — 8^{1}_{7} cf. O'Cl. *faiscre: adcoda faiscre rofhaiscre .i. antē donī foirēigean, dligheadh sē roeigean*. — 8^{4}_{15} (prave GC. 700) sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia vestra sunt] .i. prædicta .i. *cedono rigne occo?* (cf. *rigne* ›tenacitas‹ 85^{c}_{14}; non patiemur expositionem nostram longius evagari] .i. *ni. ba rigin*) ›ut in pauca conferam‹, vel ›denique‹. — 8^{4}_{28} *móiti*, ›gloriandum‹; *cen mā = acht mā*. — 9^{2}_{19} *notēsstæ (: nótrestæ)*, cf. infra: *ɔnach digtith*. — 9^{3}_{14} *in nad dixnigedar (: is n. d.)* — 9^{3}_{20} et *nī bethe* (2 pl. impf.) *fri a acre*, ›ei non reclamantes‹. Cf. 12^{4}_{25}. — 9^{4}_{2} *is bēsad inna flatho doe(i)m (: doeme)* (7) *dofich*, cf. 24^{2}_{11}. — 9^{4}_{5} *nī-sṅ-derig*

si, »meretricem non deserit peccatum«. — 9^4_6 *imgabaid* et *bad treit*, »evitate et quidem cito«, i. e. fugite, cf. 3^2_{28}; *a threte* 18^3_6, *is traitiu* »celerius« 92^b_9, *as trait* 104^b_5, *traid .i. luath* O'Cl. — 11^2_4 *biith dano far cuit si occa*, i. e. »venite et ipsi in partem (liberationis)«. Cf. 16^3_{25}, 24^1_{20}, 26^4_{18}. — 12^3_9 editores prave: *act rīsa in nem;* recte GC. 704: *act rīsam nem.* — 13^3_{12} *is hed as linn an dumelam*, »hæc (tantum) nostra sunt quæ consumimus«. — 13^3_{18} sed dicet aliquis] *in doich (: donich) nech uaib do epert*, »fortasse rl.«, cf. 5^2_{29} (GC. 924, ctr. GC. 430). — 14^1_4 *mo ainech sa*, »faciem vel personam meam«, i. e. »me«. — 14^1_{17} *dafoidid (: dofoidid)*. — 14^1_{25} *ainmithig (: ainmithiu)*, cf. GC. 811—12. — 14^2_{22} *nād tuargab ar nert.* — 14^3_9 *dun (fesi)ne.* — 14^3_{24} *fo chenēle lugi* (sc. *dotiagar) (i)ssiu;* cf. 101^c_7, 106^c_3, 6^1_{29}. — 14^4_{37} *ni dia móidem dosom*, »non ut glorietur ille«, cf. GC. 920. — 15^1_{15} *ar fóit* »nos mittere«, cf. 34^a_6. — 15^2_2 *noch em*, GC. 701. — 15^3_{25} *ni imdidnibt(h)er ainech and*, cf. Gal. 2,6 Deus personam hominis non accipit; *du m imdidnaad*, Tir. — 20^2_7 *adfether*, cf. *aithe .i. dioghail* O'Cl. — 20^3_{14} *co⟨n⟩-don-roib.* — 20^3_{15} *be⟨s⟩.* — 21^1_{18} *arailiu* »aliter«, cf. GC. 609—10; *alailiu chruth* 98^d_1. — 22^2_6 *na gatad Dian airi* rl., vel *simpliciter* (!). — 22^3_2 *tre precept do*, cf. 9^2_{19}, *tria forcital doib* 114^b_7. — 24^2_5 *con-did-ticci*, »bis auf ihn«, sc. den frieden Gottes. — 24^2_8 *ō sund innonn*, cf. *o sin amach* »thenceforward« Atk. LB. 537, Cambr. *o hyn allan* »porro«. — 24^2_{19} vos communicantes] *a confodli⟨d⟩⟨.i.⟩ doberid* rl., cf. 53^b_{18}. — 24^3_{10} *cid a mall*, cf. 18^3_6, et 6^2_{20} *arm beo* et *arm marb.* — 26^3_1 *tadbat som* hic nomen apostoli, *(huare con)secha alaill indib*, cf. 23^1_{10}. — 26^4_{11} *tuargab cenn*, »apparuit«, cf. O'Don. Suppl. s. v. *togbhail.* — 26^4_{12} *etarcnad*, adj., »notus«, cf. tr. 1^2_4; *gnāth*, passim. — 27^2_{16} *in ⟨de⟩chellt*, cf. *dechealt .i. brat*, O'Cl. — 27^3_{31} *oc fognam (: -ad).* — 27^4_{18} *arrobe*, »instabat«. — 28^1_{21} *οὖ; παρέδωκα τῷ Σατανᾷ ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν*] .i. poenitentiæ, vel *do dāsacht, .i. ni bī in dāsachtach fri œicn̄dach (: -dar)*, »non solet blasphemare insanus«, cf. *buith fri debuid* 30^2_{26}. — 28^3_{12} *(co)ssin.* — 28^4_{22} *ma beid nī ara ..*, »si accidit ut ..«. — 29^4_9 *acc⟨ub⟩ur* — 29^4_{23} *arrobert*, »paravit«. Cf. *an arambertad* gl. parans 53^d_4, *ararobert* 66^c_{19}, *araberta* »quod præparat« 102^c_5. Prave GC. 454. — 30^2_{29} *ar ni aill seirbe (: seirge)*, cf. 20^3_3, 27^3_6; 27^3_8. — 30^3_{17} *ni-s-tuirmi Recht*, »non nominat eos Lex« (Exod. 7,11). — 30^3_{20} ultra non proficient] *ni mmerat bes hire;* cf. meraid 100^b_4, *hōre nād mair peccad* 3^3_{15}. — 30^4_{15} *fochelfatar*, »qui observabunt«. — 31^3_{15} *ni col do*, »non nefas, vel immeritum, ei«; cf. 6^2_{20}. — 31^4_5 *noch ba (: da);* cf. GC. 700. — 32^1_{19} mihi imputa] *d[i]lich domsa.* —

Ml.

21^{d}_{4} *(d)o aimsir*, cf. 16^{2}_{5}. — 23^{d}_{23} *ammi (: airini)*. — 27^{d}_{1} *a[n]tan doini*. — 28^{b}_{14} *for⟨c⟩machtu*, cf. 34^{a}_{10}. — 29^{d}_{7} *ol se ⟨so⟩m*. — 30^{e}_{9} *for nad (: nait) mestar som*, cf. 127^{d}_{12}, 28^{2}_{1}. — 34^{d}_{7} *am˘⟨sodin⟩*, 133^{b}_{2}. — 37^{b}_{22} *am˘fid = am˘bid*, cf. 34^{b}_{11}. — 38^{a}_{5} *gn[a]ither*. — 39^{a}_{11} *ni der⟨ge⟩nus*. — 42^{a}_{24} quod explicet] *ol adfillea*, cf. 33^{c}_{11} inplicuit .i. *inrufill*. — 44^{c}_{9} *in dia ⟨dia⟩ forgeni*, cf. 3^{8}_{15}. — 48^{a}_{17} *an asrug⟨uis⟩eset*. — 53^{b}_{11} *in⟨d⟩ dorecatar*. — 53^{c}_{14} .... *⟨ni⟩ ansa, ol Dd.; is ⟨dō⟩ dobērthar ⟨in⟩ bethu sin*. — 53^{c}_{18} *lasin ⟨descipul⟩*. — 54^{c}_{19-20} *echtar ch⟨athr⟩aig, sechtar ch⟨ath⟩raig*, cf. *sechtar Themraig*, Wi.; *do breith sechtar chathraig*, Atk. LB. 1201. — 55^{d}_{11} *moir sleb⟨e⟩*, cf. *sonartaidir slebe* 90^{b}_{4}, *mōir beolu midchuaich* LU. 59^{a}_{39}. — 56^{b}_{26} *innahī (re)miērbartmar* (»due segni mal chiari«); *corrici (so)*. — 58^{a}_{11} *is ed insin dorosluind īcn erum sa*, cf. infra. — 61^{b}_{2} modo] *indassa = indossa*, cf. 108^{d}_{11} Formula *indossa* (hodie: *anois)*, quam prave cum substantivo *uar* »hora« connectunt, revera ex *ind fhoss sa, ind fhois*, orta est, ad verbum »diese weile«. — 62^{b}_{2} talia qualium] *inni rombatar riam* rl.; cf. 30^{r}_{14} qualis] *inna inne so, noch is* relativum *in sin, insamlathar da˘ inni fri alaili*; 90^{e}_{8} talis causatio] *sechis eregem ind inni se*; 123^{d}_{8} qualiter Deus aversetur] *cia inni soas*; 35^{c}_{33} qualem hominem] *cia dune ind inni sseo*; 37^{c}_{20} talis] *⟨ind⟩ inni sseo*; 72^{a}_{8} tali filo] *hua glosnathiu ind inni seo*; 71^{d}_{5} tali colore] *hua dath ḿbriathar ind i:: sseo*; 83^{c}_{8} quales] *innann inni se*; 71^{b}_{4} qualitas] *inne olc*; 211^{r}_{1} in hoc dicimus esse qualitatem] *is sī a inne insin*. — 62^{d}_{18} *no⟨ch⟩is du-m-d(ich)s(et s)o(n)*. — 66^{c}_{6} *inchlid⟨ib*. — 69^{a}_{21} *⟨an⟩ œrgarthae se*. — 71^{b}_{2} *ropu thol les a de⟨na⟩m in⟨na⟩ cloine sin*. 71^{c}_{2} professionem] *inn atitin (: atstin)*. — 74^{c}_{11} *ap⟨al⟩tu*, cf. 30^{d}_{14}. — 75^{a}_{11} *co adroilliu⟨b⟩ sa*. — 75^{b}_{20} *ni di nacca dim*; cf. *nacce* 72^{b}_{4}; *dim* (= Cambr. *dim)* gl. quippiam 27^{d}_{9}, gl. quicquam 70^{c}_{14}, cf. 130^{d}_{7}. — 77^{b}_{10} *cō baat (: códaat)*. — 78^{d}_{7} *cia du⟨n⟩fuarraid ni*. — 83^{b}_{8} *inda⟨as⟩ cu dussceulat*. — 83^{d}_{6} *durim⟨i⟩*, 54^{a}_{37}, 96^{b}_{14}. — 84^{c}_{8} an exaltatus] *ceni ta chumgabtha⟨e⟩ siu? cumgabthœ œcin*. Cf. 34^{b}_{12} et GC. 748. — 85^{b}_{2} *bit flathi* »erunt domini«. — 87^{b}_{12} *lase [na] ńastae*. — 87^{d}_{15} *hua⟨re⟩ duemar nech*. — 88^{a}_{11} *duimdbithe* (: *dunindbithe)*; cf. *timdhibhe .i. laghdhughadh* O'Cl., *duimdibnim* gl. parco (= *nomīsligur)* 17^{d}_{22}. — 90^{c}_{27} *is fre (= fri) smacht; cen*, cf. 129^{d}_{22}; ctr. Asc. CCCLXXXV. — 92^{a}_{17} *bed chuin(lech)ti*. — 93^{c}_{7} *rathib*, cf. »quarter« *rāithe*, Foley, et ctr. CXC. — 93^{d}_{14} *cosmaili ... indas*. LXXXVIII. — 94^{a}_{2} *cu fu di*, cf. bcr. 45^{c}_{6}, *co iarm brath* 128^{b}_{1}. — 96^{a}_{4} *asgleinn⟨inn⟩*. —

96^{b}_{5} *a⟨ta⟩ tosge.* — 97^{a}_{7} *etir a c[h]ethardae,* cf. GC. 313 et 36^{c}_{23}. — 97^{d}_{10} *for a saith,* cf. 111^{b}_{22}. — 100^{b}_{17} *for celtbaidi,* cf. *geltboth* gl. pabulum 53^{r}_{17}. — 100^{c}_{3} *an de⟨de⟩ se.* — 101^{b}_{1} mala quæ imprecor inimicis meis **æterno** sinu illis et opprobria **cohærescant**] *co⟨m⟩lenamain dīb* (: *dīt*) semper; fig. etym. — 102^{a}_{6} maris] *Terriēin;* cf. *mara Torrian,* fiacc 11. — 102^{b}_{1} *is and ⟨do⟩-beir.* — 102^{d}_{17} *tri thogairmn anmae Dœ.* — 103^{a}_{4} *arrum sa dite ⟨diit⟩ siu,* cf. 55^{d}_{4}. — 104^{d}_{2} *ní con robae nī form acht failte* tantum; cf. CCXCIX. — 105^{a}_{4} *is airi ⟨nī⟩ rufeidligsemmar ni indib 7 ar a⟨r⟩ pecthaigi* (113^{d}_{6}) *da͝ fesin.* — 105^{c}_{11} *dudiurgat⟨is⟩,* impf. ind. psv. plur. — 107^{d}_{1} *innamdimithe* (: *innan-*). — 108^{a}_{10} *cen a rīcctin (rīchtin).* — 108^{c}_{8} *nadn airnectar (air-ic).* — 110^{c}_{1} *fris⟨an⟩* »ardescit«. — 112^{c}_{2} cf. 112^{c}_{5}. — 123^{b}_{9} *ni ⟨ho⟩ imthimchiull.* — 124^{b}_{3} *⟨dia⟩ aithrib,* cf. 124^{a}_{3}. — 127^{b}_{16} *ro⟨bu⟩.* — 129^{b}_{6} *con cu-⟨mai⟩,* cf. 32^{d}_{15b}. — 129^{d}_{3} *dona robu,* cf. 125^{b}_{7}. — 130^{d}_{5} *tommēn⟨ar⟩ sa.* — 131^{a}_{2}, cf. vat. 12. — 131^{b}_{11} *m⟨esse⟩ ōn.* — 131^{c}_{17} *ar meit* (: *ammet*). — 132^{a}_{10} *ci ar-id-roga⟨r⟩t,* cf. 53^{d}_{9}. — 134^{c}_{6} *no-n-da⟨n⟩-berthar:* nos = habitatores Hier. — 135^{c}_{1} *ār do chor dīnni,* cf. Asc. CXLI *ind āir rolād;* ad verbum »to knock (throw) a defeat out of us«. — 135^{d}_{1} *cenmitha innī im̄ bī fēin.* — 135^{d}_{4} *sech⟨is⟩ . . . sōn.* — 136^{a}_{11} *īsligte* (: *-de*). — 138^{b}_{10} *cid dut tuigsib* (: *-ili*) *ōn,* »(errantes) etiam de electis tuis«. Cf. 39^{c}_{18}, 67^{c}_{2}, 78^{b}_{4} (b: l). Fortasse 36^{a}_{32} *tab͝* (: *tale*), i. e. *tabair domsa a log;* forma *tale* valde incerta est. — 145^{b}_{6} *imfolang* (: *indf.*). — 145^{d}_{6} *isin mais* »in massa«, cf. bcr. 18^{a}_{1}, ctr. XC. —

Hymn.

fiacc. 11 *inn ib adrīmi,* »sicut narrat«, cf. *fib* 23^{1}_{8}. — brocc. 19—20 not. marg. lege *fon chroich, croch a chubat fēin.* — 105 *no cho-sn-agur dom dichill* (»negligere«), cf. Ir. Txt. II 2, 228 *adagar ōccu dia tairmesc,* et brocc. 56 *nocon millestar,* et Wi. 514 b, l. 34. —

Indices.

(Henvisningerne gælder sektionerne.)

I.

II.

Irsk.

Walisisk.

Græsk.

